

עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ

ספר

אחרית השנים

יבאר מצות וידוי מעשרות שנצטוינו בתוה"ק לקיימה
בכלות שלושת שני המעשרות פעמים בכל שבוע ביו"ט של
פסח בשנה הרביעית והשביעית כדת של תורה לפי קבלת
חז"ל

הרב אליהו דוד רבינוביץ-תאומים זצ"ל

מהדורה מתוקנת

ירושלים תשר"מ

©

כל הזכויות שמורות
כולל סדר, צילום והעתקה.

סודר ב"נחלה" שרותי הרפסה, הפצה והוצאה לאור בע"מ
טל' 523364 Tel

למהדורה המתוקנת

ס' אחרית השנים, על וידוי מעשר, מאת הרב אליהו דוד רבינוביץ-תאומים, ז"ל נדפס בורשה בתרנ"ג, שנת וידוי מעשר. האדר"ת העלים את שמו כמחבר (מנימוק שביאר בהקדמתו "תקוה לאחרית"), וצירף לספר "הסכמה" והערות בהן חתם את שמו, בכדי למנוע גילוי זהותו כמחבר. את הספר הביא לבית הדפוס ר' יצחק סובאלסקי (עורך כתב העת "כנסת הגדולה"). בשער הספר נאמר שהספר "מוקטר ומוגש מנחה טהורה לשומרי משמרת התרומות והמעשרות שבאה"ק לקיימה בפסח הבעל"ט ולשמחה איה"ש בשנתינו זאת תרנ"ג הרביעית לשמיטה כדעת הרמב"ם ז"ל וכמנהג בני אה"ק ה' עליהם יחיו דגן ויפרחו כגפן סלה", ובסוף הספר נוסף "ריווח הספר הוצאה ראשונה קודש לטובת העובדים כהרי ציון".

באותה מהדורה נפלו כמה טעויות דפוס, והיו ראשי-תיבות רבים, מהם כאלו שאינם מוכרים. במהדורה זו, היוצאת לאור לקראת מועד וידוי מעשר בפסח תשד"מ, תיקנו את הטעויות שמצאנו, ופתחנו ראשי תיבות במדת הצורך (בסוף הספר ניתנת רשימה של טעויות דפוס שתוקנו, ושל ראשי-תיבות מיוחדים שנפתחו. במקרים שהיה מקום לפענוח שונה). כמו כן במקום שהמחבר עצמו לא ציין מראי מקומות, הוספנו את המ"מ בתחתית העמוד. במהדורה זו הבאנו את הוספות האדר"ת "דבר אליהו" בסוף הספר ולא בראש הספר כבמהדורה המקורית. את תוכן הענינים, שהיה בסוף הספר, העברנו לתחלתו, והוספנו בו את כותרות הפרקים (החסרות שם), כפי שהן מופיעות בפנים הספר; על כותרות אלה נאמר שם "ובכל השמות מרומזים שם המחבר ושמות אבותיו זי"ע".

הכנסות מהדורה זו תשמשנה בעזרת ה' להגדלת תורה ולהאדירה.

* * *

לע"נ

טאובה ריקל ז"ל

בת ר' שלום צבי הכהן ז"ל

נפטרה ער"ח ניסן ת"ש.

ת. נ. צ. ב. ה.

תוכן הענינים

עמ'

תקוה לאחורית, פתיחת הספר.

11 פרק א' ברכת הודאה — בדבר מצות וידוי אם נוהג בזה"ז

14 פרק ב' והיה לבער — ביאור כללי הוידוי

19 פרק ג' המצוה הזאת — ביאור טעם המצוה

22 פרק ד' פירות מעשר — ביאור הר"מ פי"א ממע"ש וז' דיני

המצוה לפרטיהם

49 פרק ה' קיצור כל הדינים הנוגע להלכה

53 פרק ו' טוב אחרית דבר — חתימת הספר

55 פרק ז' דבר בעתו מה טוב, פלפלת כל שהוא

56 קונטרס דבר אליהו

67 רשימת התקונים

הדפסת הפסוקים — מחומש דברים

באדיבות — הוצאת קורן ירושלים.

הוכן לדפוס ע"י צבי יצחק קוסטינר

הובא לדפוס ע"י ישראל גולדברג

טלפון: 02-537179

ירושלים ת"ו

הסכמות

ראיתי

הקונטרס אחרית השנים אשר העלים הגאון המחבר שמו נ"י ואני בהיותי פה"ק ווארשא מוטל ביסורין בעוה"ר לא יכולתי לעיין בו ולהכיר לאחרים ישרו של החיבור מצד עצמו של החיבור אך מדעתי את המחבר מצאתי להגיד גדולתו וחין ערכו אשר הוא, גאון מגאוני הדור עתיר נכסין ועתיר פומבי, ומוחזק הוא להוציא מת"י דברים מתוקנים ומקובלים בכשרון דעת יתירה, וראוי לכל מי שיש בו כשרון להבין ולהשכיל להשיג זה הקונטרס ולעמוד עליו לקיים מה שכתוב הציבי לך ציונים למען כאשר נוכח לעלות לאה"ק ולקיים מצות תו"מ ומצות ביעור מעשרות בזמנם, נבין פי' הפרשה ולהגיד לפני השם. ויקוים בנו תפלת השקיפה וגו' ויברך את עמו ישראל ואת האדמה אשר נתן לנו, כנפש המצפה לישועת ה', ובאתי על החתום א' לסדר והאיר על עבר סגיה שוח תרנ"ג:

נפתלי צבי יהודא ברלין

נקיטנא

בשיפולי גלימא דמר גיסי גאון ישראל שליט"א ודבריי אך למותר, האמנם לחיבותיה דהגאון המחבר שכענוותנותו העלים שמו הטוב ולכבוד הרב המפורסם נכבד בישראל המביאו לבה"ד מצאתי גם אני לחובה להגיד קושט דברי אמת ממצוה רבה הלוז להעלות זכרונות הקדושות לנו ובטח כל יראי אלהים יקנוהו בכסף מלא, ובאתי על החתום בשלישי לירח אדר תרנ"ג ווארשא:

נאום יחיאל מיכל הלוי עפשטיין החוב"ק נאוההרדק

ראיתי

הספר אחרית השנים על מצות וידוי מעשר והתענגתי לראותו מסודר בסדר יפה, מי יתן ויתרבו חיבורים כאלו המיוסדים על מצות מיוחדות נוכח אשר יצאו לאור כיוצא באלו בשנים האלו, ע"כ לבי ליודעי ומכירי, אבקש להיות בעזרת הרב המאור"ג המחבר שליט"א אשר כוונתו ומעשיו לשם שמים, לא לבצעו כצע ולא למען הכבוד, והנה נהג בה טובת עין וחיברו למען אחינו העובדים עה"ק ומקיימים מצות תרומ"ע כדן תורה, ע"כ מצוה להחזיק בידו ולקנותו בכסף מלא ויקוים בו נוצר תאנה יאכל פריה, וחלילה להשיג גבולו כמוזהר עלינו, וכל מסייעיו ותומכיו יבורכו בכל מיני ברכות, הלא כה דברי המדבר לכבוד התורה ולומדיה ולכבוד המצוה וארץ הק'. כותב וחותם יום ו' עש"ק ר"ח אדר תרנ"ג:

נאום אלי' דוד ראבינאוויץ תאומים באמו"ר

הגאון הצדיק מ' בנימין זצלה"ה העובד עבודת הקודש

פק"ק פאניוועז יצ"ו.

ולחיבת הקודש כתבתי הערות אחדות בענינים האלו מעט מהרבה אשר אתי תהלה
לא־ל יתברך וקראתי שמם זכר אליהו, שבר"ת מרומז גם שם כאמור זצ"ל זי"ע:

דבר בעתו

הנה לאשר הספר הנוכחי יצא על פני תבל ברצות ה' דרכו לחג הפסח הבא עלינו
ועל כל ישראל לטובה ולברכה ועיקרו ליום שביעי של פסח, מצאתי נכון להעיר
מש"כ התוס' על התורה ס"פ פנחס שכתבו "וביום השביעי מצאתי שנשיעי של
פסח שאומר בקרבנות של מוסף פסוק זה וביום השביעי כו'". ומאד צדקו דבריהם
כדי להפריש בין יו"ט של שביעי של פסח לחול המועד. ולא ראיתי מובא דבריהם:
ובסידור הג"ד יעבץ ז"ל שנדפס בווארשא תרמ"א ראיתי שערוריה, שנדפס בטעות
במוסף של יו"ט לפסח פסוק ביום השביעי מקרא קודש כו', וצ"ל ביום הראשון.
והוא טעות כפול שנדפס לאמרו בימים הראשונים, וכמו שהוא נדפס אינו כלל
בתורה. ובכלל סידור זה מלא שבושים וטעותים וכמה גדולים דברי החתם סופר*
ז"ל במה שהרעיש שמרפיסים בלא הסכמות, כמש"כ כבר בס"ד בקונט' יגדיל תורה
ואכמ"ל:

אלי' דוד מפאניוועז

*שו"ת חתם סופר חו"מ סי' מא.

תקוה לאחרית

ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה.

והיה כי תבא אל הארץ. עשה מצוה האמורה בענין שבשכורה תכנס לארץ.

(ספרי ר"פ תבא).

ולכן מצינו בדור המדבר כשנענשו למות במדבר, נתן להם הקב"ה מצות חלה ונסכים, אף שאינם מתקיימים אלא בארץ, לקבל שכר למורם ומחשבתם הטובה כמעשיהם בפועל. ע"ש במ"ר. וכ"כ בכמה ספרים שהלימוד בכל המצות חשוב לפני הקב"ה כאילו קיימם במעשה, והוא ע"פ הדרש על פסוק ולחושבי שמו שזכרנו:

וזהו כוונת הספרי, עשה מצוה זו, שכבר נצטוו במצות הבאת וקריאת הבכורים כבר בהיותם במדבר ע"י מרע"ה, אלא שא"א לקיימם רק בהיותם כבר בא"י, ועוד הרבה עת ללמדם שם, אך נצטוו על לימוד הלכותיהם מקודם בכדי שזכות לימוד מצוה הזאת שהוא חשוב כעשות המצוה בפועל יזכו לכנס לארץ:

ע"פ הדברים האלה שנשתי מתני וחברתי בעזה"י קונטרס זה לבאר מצות וידוי המעשר, לקיים כל דבר כמצוה עלינו בתוה"ק ע"פ התורה אשר הורינו משה עבד ה', המיימני ז"ל, ונחתם כן בש"ע מאת מרן המשכיר ז"ל. ובארתי בזכות אבותי ז"ל כל פרט ופרט הנוגע לזה. אך ליראת האריכות ומפני הוצאות הדפוס ומטרת מחברתי, למען אחינו העובדים עבודת הקודש, בכתף עליהם ישאו, ושומרי משמרת התרומות והמעשרות במושבותיהם יהל אור סלה, קצרתיו והעמדתיו על מתכונתו אשר הוא לפנינו.

תמהו המפרשים ע"ז שלא שייך דרשא כזאת רק במעוה שאינה חובת הארץ, אבל בבכורים דא"א רק בארץ, איך נוכל לדרוש כן שבשכילה תכנס, והרי כבר נכנס וא"א להביא אא"כ נכנס ויש לו חלק בארץ כבר:

ולדעתנו יתכן עפ"ש בשלהי מנחות (ק'), מבבל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה, בכל מקום ס"ד אמר רב שמואל בר נחמני אר"י אלו ת"ח העוסקים בתורה בכל מקום מעלה אני עליהם כאילו מקטירין ומגישים לשמי, העומדים בבית ה' בלילות אר"י אלו ת"ח העוסקים בהלכות עבודה מעלה עליהם הכתוב כאילו (עסוקים בעבודה) נבנה מקדש בימיהם, אר"ל זאת התורה לעולה ולמנחה וגו' כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה ומנחה וגו'.

מבואר הובר ע"פ מה שאמרו בברכות (ו). מאי ולחושבי שמו, אר"א אפילו חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. א"כ כל שאנחנו עושין במה שאפשר לנו לעשות, הקב"ה חושבה ומעלה עלינו כאילו עשינו כולה, מאחר שעל השאר אנוסים הננו:

לכן בלמדנו הלכות עבודה ודיני עולה ומנחה וכל הקרבנות, אם שאין בידינו לקיימם בפועל ובמעשה ידינו בעוונותינו הרבים, מעלה השי"ת עלינו כאילו נבנה בהמ"ק והקרבנו עליו קרבנותינו:

תקוה לאחרית

ישוטטו הרבים ותרבה הדעת, יגדיל תורה ויאדיר:

ולמען אקיים פתח דברין יאיר

ארשום הערה קטנה בדברי רבינו הגר"א ז"ל, שבי"ב בפ"ה דמע"ש מי"א לא שכחתי מלברכך, שחמש הן מן השנים כאן שצריכים ברכה, תרומה ומעשר ותרומת מעשר וחלה ומע"ש אם הוא פודה צריך לברך על הפדיה, ע"כ דברי קדשו:

ולא זכיתי להבין דברי קדשו, וכי אלו בלבד יש לנו, והלא גם נטע רבני חשב כמשנתינו, וגם עליו הוא מברך בפדיונו, כמש"כ הר"מ וטוש"ע סי' רצ"ד. וגם מאי טעמא לא חשב ברכות אכילת תרומה, כמש"כ הר"מ בסוף ה' תרומות כל האוכל תרומה מברך ברכת אותו מאכל ואח"כ מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציונו לאכול תרומה [ואפילו בחלת חו"ל ע"ש, אלא שמש"כ שגם חלת חו"ל היא כעבודה שבמקדש. לא ידעתי כעת מקורו] ובודאי כן גם באכילת בכורים, וגם באכילת מע"ש לכל ישראל לדעת הרמב"ן שהיא מצות עשה מיוחדת [הארכנו בחידושי תורה בזה בס"ד]. וגם מאי טעמא לא יברכו על הבכורים בעת הבאתם לבית המקדש והנחתם ע"ג המזבח אשר קדשנו במצותיו וצונו על הבאת הבכורים, וכדומה, לפי כללי הברכות המבואר בראשונים ז"ל. ואף שבעת הפרשת הבכורים א"א לברך דאז אינה גמר מצוה וכמנחות (מב:) דאין מברכין על מצוה שאין גמר עשייתה אבל כהבאתו הרי נגמר עשייתה שבגמולו. אח"כ הוא עושה המצוה כמצווה עליו. וכן על קריאת הפרשה לאותם שמביאים וקוראים [וצ"ע בפרט הזה, עי' לקמן ספ"ו מש"ש בס"ד]. גם הפרשת מעשר עני,

שבא לבאר רק הדברים הנחוצים להלכה במצוה הזאת:

וכל דברי בזה הוא רק לדין להלכה. אבל חלילה לי להורות לזולתי כי ידעתי מן ערכי הדל באלפי, ואף כי באתרא דרבנן קדישי דארעא רישאל עמורי התורה וההוראה, ראשי גליות העוטרים ישראל בתפארתם, ה' עליהם יחיו, מטיבותיהו אמינא בה פורתא, ויהא רעוא דתתקבל, בזכות אבותי הק' ז"ל וי"ע ועל זרעי סלה, ויזכו לכוון שמעמדת אליבא דהלכתא:

קראתי שם הקונטרס אחרית השנים ע"פ מקור מצות הביעור והיודי שאמרה תורה מקצה שלש שנים וגו' כי תכלה לעשר, והיינו באחרית שלשת שני השמיטה, הראשונים והשניים, וגם לשון אחרית הוא לשון תכלית ותקוה, וזהו תכלית שנותינו לקיים בהם מצות הכורא ית"ש. ובזכות המצוה הזאת שהיא חתימת קיומי מצות חוקי התבואות נזכה שיקויים בנו לתת לכם אחרית וחקרה לשום שארית בארץ:

פתיחה זו קראתיה תקוה לאחרית על שם הכתוב ויש תקוה לאחריתך. והוא מובן ע"פ דברינו האמורים, שזכות המצוה בלימוד המצות תסייענו לזכות במעשה המצות בפועל אם ירצה ה'. ולשון תקוה הוא לשון חוט כמו תקות חוט השני, והוא החוט הנמשך לעצם הספר, בעזה"י:

ומפני שבדורינו נושאים פנים בתורה, ותמו אפסו הנושאים ונותנים בדברי חכריהם המחברים בדבר הלכה כמו שהיה מלפנים, וכמו שהוא עתה אצל אחינו הספרדים שיחיו [כאשר הופיעו לפנינו הספרים והנחומים שדי נזמר לפאר ודורינו הגאון הצדיק החכם הספרדי ה' יאריך ימיו ושנותיו בנעימים], ע"כ העלמתי שמי והליטותי פני באדרתי לבל ישאו פני, ויבא מי שירצה וישיב לשם שמים,

תקוה לאחרית

אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו שהם טל ומטר, וולדות בהמה. (ח ט ז) ארץ זבת שתן טעם בפירות וחלב ודבש, הרי הם עשרה ע"כ דברי קדשו:

אך לברור עשרה ברכות מאותם שזכרנו רשות לרבתי גאוני הדור הי"ו לאמר בזה כפי דעתם:

והשי"ת כחסדו ישפיע עלינו ברכותיו ויברך אותנו ואת בנינו אשר לא תמוש תורה הקדושה ומצותיו מאתנו ומפי זרעינו וזרע זרעינו עד עולם:

ונזכה לראות שיקריים בנו מש"כ הנה אנכי שולח לכם את אליהו וגו' והשי"ת לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, ויבשרנו כיאת בן דוד המקווה לנו, ויראנו בישועתנו וכימי צאתנו ממצרים יראנו נפלאות. א"ס:

אלא שי"ל דזהו בכלל מע"ש דשניהם אינם בשנה א' (וכה"ג ע"ל פ"ד הט"ו אות כ"ב בס"ד). ואולי גם על לקט ופאה עוללות ופרט הכרם צריך לברך, אלא שאפשר שכיון שהם בשב ואל תעשה לא שייך כלל ברכה. גם אינני מכין מספר חמש שכתב רבינו ז"ל, אל איזה כוונה ירמו בזה המספר:

ולולא מסתפינא היה נ"ל שחיסרו המעתיקים בדבר קדשו, וצ"ל עשרה במקום חמש, והם מכוונים נגד העשרה ברכות שכתובים בתפלת השקיפה כמש"ש רבינו באדרת אליהו, (א) השקיפה ממעון קדשך, היינו לברכנו. (ב) מן השמים, היינו להשגיח עלינו ולהצילנו מכל צרה. (ג) (ד) ובך את עמך את ישראל, היינו בנים ובנות. (ה) (ו) (ז) ואת האדמה

הכותב וחותם כיום השלמתו, ועש"ק ר"ח אדר. שנת כה תברכו לפ"ק.

דברים י' מקצה ושלש שנים תוציא את כל מיני שר תבואתך בשנה ההוא והנחת בשעריך: ובא הלוי כי איך לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו למנו וברכך יהוה אלהיך בכל מיני שר ידך אשר תעשה:

דברים כו כי תכלה לעשר את כל מיני שר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו: ואמרת לפני יהוה אלהיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי: לא אכלתי באני ממנו ולא עברתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול יהוה אלהי עשיתי ככל אשר צויתני: השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש:

משניות מסכת מעשר שני פרק ה'

מעבכין את הוידוי, מן הבית זו חלה:

יא ככל מצותך אשר צויתני הא אם הקדים מע"ש לראשון אינו יכול להתודות, לא עברתי ממצותיך לא הפרשתי ממין על שאינו מינו ולא מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש, ולא שכחתי לא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו:

יב לא אכלתי באוני ממנו הא אם אכלו באנינה אינו יכול להתודות, ולא עברתי ממנו בטמא הא אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתודות, ולא נתתי ממנו למת לא לקחתי ממנו ארון ותכריכים למת, ולא נתתיו לאוננים אחרים, שמעתי בקול ה' אלהי הבאתיו לבית הבחירה, עשיתי ככל אשר צויתני שמחתי ושימחתי בו:

יג השקיפה ממעון קדשך מן השמים עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה מה שהבטחתנו, השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל בבנים ובבנות, ואת האדמה אשר נתת לנו כטל ובמטר ובולדות בהמה, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש כרי שחתן טעם בפירות:

יד מכאן אמרו ישראל וממזרים מתודין אבל לא גרים ועבדים משוחררים. ר' מאיר אומר אף לא כהנים ולוים שלא נטלו חלק בארץ. ר"י אומר יש להם ערי מגרש: טו יוחנן כהן גדול העביר הורית המעשר:

ו ערב יו"ט הראשון של פסח של רביעית ושל שביעית היה ביעור. כיצד וס"א היה ביעור נותנין תרומה ותרומת מעשר לבעלים, ומעשר ראשון לבעליו, ומעשר עני לבעליו, ומעשר שני והבכורים מתבערים בכל מקום. ר"ש אומר הבכורים ניתנין לכהנים כתרומה. התבטל בש"א צריך לבער ובה"א הרי הוא כמבוער:

ז מי שהיו לו פירות בזמן הזה והגיע שעת הביעור, בש"א צריך לחלל על הכסף ובה"א אחד שהן כסף ואחד שהן פירות: ח א"ר יהודה בראשונה היו שולחין אצל בעה"ב שבמדינה מהרו והתקינו את פירותיכם עד שלא תגיע שעת הביעור, עד שבא ר"ע ולימד שכל הפירות שלא באו לעונת המעשרות פטורים מן הביעור:

ט מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו צריך לקרות להם שם. מעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו באים בספינה אר"ג עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו, עישור אחר שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף שיוכה בו לעניים ומקומו מושכר לו, א"ר יהושע עישור שאני עתיד למוד נתון לאלעזר בן עזריה ומקומו מושכר לו ונתקבלו זה מזה שפר:

י במגנה ביו"ט האחרון היו מתודין. כיצד היה הוידוי, ביערתי הקדש מן הבית זה מעשר שני ונטע רבעי, נתתיו ללוי זה מעשר לוי, וגם נתתיו זו תרומה ותרומת מעשר, לגר ליתום ולאלמנה זה מעשר עני הלקט והשכחה והפאה אע"פ שאינן

אחרית השנים

(א) מ"ע קלא היא שצונו להתודות לפניו בהוצאת משפטי המעשרות והתרומות ולהתנקות מהם במאמר ג"כ, כמו שאנחנו נקיים מהחזיק בהם בפועל, וזהו הנקרא וידוי מעשר והציווי כזה באמרו ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקודש מן הבית (הר"מ בס' המצות):

ולשון הפס"ג והסמ"ק* (מצוה קל"ח), להתודות לפני השם אחר שמוציאין כל המתנות שבורע הארץ וזהו הנקרא וידוי מעשר ואין מתורין וידוי זה אלא בשנה שמפרישין בה מעשר עני שנאמר כי תכלה לעשר וגו', ונתת* ללוי לגר וגו', ונותנים תרומ"ע לכהן ומעשר ראשון ללוי ומעשר עני לעניים ר"ל ליתום ולא אלמנה:

(ב) ולשונם ז"ל אינו מדוקדק כל' הר"מ ז"ל, דהא אין הוידוי רק אחר כיעור המתנות והיינו לחת כל אחד לבעליו וכמו שאכתוב לקמן פ"ד ה"ז בס"ד, והם ז"ל כתבו אחר שמוציאין שהוא ההפרשה לבד, אלא שלא דקדקו לכתוב עומק הדין: ועיין כה"ג ברש"י יבמות (עג). ד"ה וחייבין, ובסוטה (לב). ד"ה וידוי ובסנהדרין (יא): ד"ה דזמן, שלא חשש לדקדק לכתוב פרטי הדברים, רק כתב דרך כלל, ואתי שפיר כל מה שפלפל במנחת חינוך על דבריו:

ומש"כ הם ז"ל לעניים ר"ל ליתום, נ"ל שצ"ל לגר ליתום כלשון התורה:

(ג) והנה לא שמענו [ואולי, מריחוק המקום בעוה"ר] אם קיימו המצוה הזאת בזמן הזה. ומדברי רבותינו לא משמע לחלק בין בזמן הבית בין בזה"ז אלא כמו חובת קיומי החוקים כעצמם כן גם חובת

* אינו בסמ"ק.

* מכאן אינו בסמ"ג.

הוידוי אם מן התורה אם מדרבנן. וא"כ ראוי לנו למצוא זכות על מניעת המצוה היקרה הזאת. תהלה לאל-יגעתי ומצאתי הרבה דרכים:

(ד) האחד י"ל כהראב"ד שכתב בפ"א ממעשר שני שאין וידוי אלא בבית המקדש מדכתב לפני ה':

השני י"ל לפי מה דתנן פ"ה דמע"ש מ' י"ב לא בערתי ממנו בטמא הא אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתודות והרי כולנו טמאים ע"כ א"א להתודות.

השלישי י"ל כדתנן דאין גרים ועבדים משוחררים מתודים מפני שאין להם חלק בארץ ע"ש, א"כ א"א כזה"ז:

הרביעי י"ל ע"פ מה דאמרו בירושלמי, אית תני תנויי כל מצות שבתורה מעככות את הוידוי, ואמר ר' אחא ב"פ בעי קומי ר"ז אפילו הקדים תפלה של ראש לתפלה של יד נמי א"ל אוף אנא סבר כן. א"כ הסכימו הם לברייתא זאת, וא"כ לא משכחת לה כלל מי שיקרא דמי צדיק יאמר זכיתי לבי מכל עבירות קלות שבקלות כהנה:

החמישי י"ל דכיון שכל עיקרו של תרומ"ע כזה"ז דרבנן, ומצות הוידוי היא בשנת השלישית והששית לשמיטה ובודאי אין לשנות לשנה האחרת נכמש"ל פ"ד ה"ג בס"ד] וא"כ ה"ל ספיקא דרבנן ולקולא, דהא נסתפקו רבותינו מתי היא שנת השביעית, וא"כ לא ידענו מתי זמן הביעור והוידוי ע"כ נתבטל:

(ה) ואולי מטעם זה לא כתבו הטור ביו"ד ספסל"א. אך מרן המחבר ז"ל וא"ז הלבוש והש"ך ורבינו הגר"א ז"ל תמכו בידיו וכתבו מ"ע זאת וגם הרמ"א ז"ל הסכים לדעת המחבר, וכ"כ בספר חרדים במגין המצות שאפשר לקיימן בזה"ז. ע"כ נתתי אל לבי להצדיק את

אשר צויתני, והרי עשה כתורה לקיים דברי חכמים שמברכין ע"ז וציונו ומה בין זל"ז:

(ז) אמנם הדבר נכון ופשוט. אין הכי נמי שעל דברי סופרים יכולין לומר וציונו אך זהו אם אינו היפוך התורה אבל כשנחנו מעשר לכהנים לבד מפני תקנת עזרא הרי היה על ידיהם עקירת דברי תורה, ואיך יאמר ע"ז עשיתי ככל מצותך והרי עשה הפכו, ע"כ העביר את הוידוי:

ומכ"ש לפי מה דמשמע בירושלמי שמי שהפריש ועשה כתקונו התורה באמת, ומדויק לשון העביר ונקט ע"ש, א"כ ודאי שיש לומר דמשום שעשו היפוך התורה אי אפשר לומר כאשר צויתני משא"כ בדבר שאינו היפוך התורה, בודאי י"ל גם על דברי סופרים כאשר צויתני כמו בברכה:

וא"כ דבלאו דלא בערתי ממנו בטמא ודאי י"ל דלא שייך לאו זה רק כשעושה שלא ברצון התורה, והוא באופן שיכול לבערו בטהרה והוא מבערו בטומאה, אבל בזה"ש שא"כ כלל להפרישו בטהרה, וא"כ לקיים מצות המעשר שני כהלכתו אם לא באופן שיכשירונו ויקבל טומאה ויפדנו ויאבד הפדיון וכמש"כ בטוש"ע יו"ד ששל"א ס"ס קל"ה, וא"כ במה שמפרישו בטומאה מצוה הוא מקיים ואינו עושה שום איסור כלל וכלל ואדרבה הוא מקיים מצות חכמים וגם מצות התורה להתנהג במעשר שני כדין, א"כ מ"ט לא יתורה הרי יכול לומר עשיתי ככל אשר צויתני שהרי חכמים ציוו כן:

ואפילו למ"ד בסוכה (מו.) דאין מברכין על דרבנן ג"כ י"ל דאין שום פקפוק במה שמטמאין המע"ש, דאדרבה הוא מביא לעשות כהלכתו והרי קי"ל שאסור לגרום טומאה למע"ש כסוכה (לה:) ומשום דמיקרי קודש ע"ש ברש"י, ולהדיא

הצדיק מרן המחבר וסייעתו. ותהלה לא"ל עלתה בידי להסיר כל הטעמים שזכרנו לענ"ד:

(ו) הא' אין לפלפל הרבה בזה, והדבר פשוט שנראה בעיני המחבר לפסוק כרבינו הר"מ וכדרכו בכל מקום. ואף שגם בעל ספר החינוך חולק עליו, א"כ י"ל שאין דבריו של אחד במקום השנים, מ"מ הכריע כהר"מ מטעם שי"ל דס"ל טעם הראב"ד לשיטתו וכמש"ל בפ"ד ה"ד בס"ד א"כ סוגיין דעלמא שקדושת הבית לא בטלה ממילא גם בזה"ש נוהגת מצות וידוי כמו בזמן הבית שבתרווייהו תרומ"ע דרבנן וקדושת המקדש באיתנה:

השנית מהא דאם הפרישו בטומאה אינו יכול להתודות. תהלה לא"ל מצאתי שקדמני בזה הגאון בעל חיי אדם בחיבורו שערי צדק פ"א שכתב רבוה"ז שמפרישין הכל בטומאה אין אנו יכולים להתודות שאינו יכול לומר לא בערתי ממנו בטמא. ולדבריו טעה מרן המחבר ז"ל בדבר משנה מה שהוא בעצמו כתב בסוף הסימן דין זה שאם הפריש המעשר בטומאה אינו מתודה, ולמותר כתב ששה סעיפים הקודמים, והיה לו לומר בקיצור שבזה"ז אין לנו מצות וידוי, או לסתום ולא להזכיר כלל כמו שעשה הטור, וחלילה שכל הגאונים שזכרנו יטעו בדבר פשוט כזה:

אולם בעיקר הדבר תמוה לי על הא דתנן יוחנן כה"ג העביר את הוידוי מפני שנתנו המעשר לכהנים וכדאיתא בסוטה (מז:): וא"כ אינו יכול לומר ככל מצותך אשר צויתני ע"ש ברש"י (מח.) ומה בכך והלא עזרא תיקן זאת בלא ספק בהסכם כל חכמי הדור שהיו אז, וא"כ יש בזה לאו ועשה דלא תסור והרי קי"ל שמברכין על כל דרבנן וציונו כבשבת (כג.) א"כ מ"ט לא יוכלו להתודות ולומר עשיתי ככל

שייך לפרשה זו רק שאר לאו שבתורה. ולענין הביעור לא שייך זה שהרי יכול לפדותו ולבער דמי פדיונו בטהרה. ודברי התוספות חרשים שכתב דפירושו, השתמש בו, אין להם שחר כלל. והרבה הארכתי בחיבורי בס"ד ולא מצאתי ישוב נכון לזה. ומחזורתא כד' מרן הגר"א ז"ל, שמגיה הא אם הבעירו בטומאה וכלשון הכתוב בערתי, ומצאתי בתרגום יונתן שחרגם לא אפרשית מיניה במסאב, וכן תרגם בערתי הקודש אפרשנן קודשיא, וא"כ אתי שפיר בפשיטות:

(י) השלישי מפני שאין לנו חלק בארץ, כבר הארכתי בחיבורינו בס"ד, לבאר כדעת רש"י ז"ל בקידושין (כו). ובכ"ב (כו). שלודיו מעשר א"צ כלל שיהיה לכל יחיד חלק בא"י רק בדרך כלל, וע"כ לא תנן בידיו מעשר המוקדם כל הני דתנן במקרא בכורים המאוחר כמו אפטרופוס ואשה וטומטום ואנדרוגינוס מפני שאינם יכולים לומר אשר נתת לי, דשם דכתב לי יחיד צריך שיהא לכל אחד ואחד חלק בארץ אבל הכא דכתב לנו סגי כשיש לשבטו חלק בארץ וכמ"ש תוס' ב"ב בשם רש"י ז"ל. וע"כ לא נחלקו רק בכהנים ולוים לבד, ולא נזכר כאן רק גרים ועבדים משוחררים לבד, דקהל גרים לא אקרי קהל כקדושין (עג). ועיין הוריות (ו): ולא כס' משנה ראשונה שכ' בפשיטות דכל הנזכרים בככורים הכי נמי בידיו מעשר ולא זכר דברי רש"י שזכרנו. ותדע דא"כ לר' יוסי דאמר כהנים ולוים קורין מפני ערי מגרש, והרי בבית שני כבר בטלו ערי מגרש כבסוטה (מח): אלא ודאי כיון דבכלל כל ישראל המה מתחלה אף שעתה אין להם מתודין, והכי נמי עתה בזה"ז. ומיהו יש לומר דצריך שיהא לו על כל פנים קרקע קנויה ולא פירות לבד, ועיין

מפורש כן בירושלמי פט"ז דשבת בכל קודש לא תגע היא תרומה היא מע"ש, ומ"מ מותר להכשירו בזה"ז כדי שיוכל לפדותו, ובע"כ דהכי טפי עדיף כדי לקיים מצותיו כראוי שיפדנו ויכרך על פדיותו, ויותר א"א לנו לעשות:

(ח) ובזה אתי שפיר דברי רש"י פסחים (לח). ד"ה א"ד שכ' דכידו לגרום טומאה למע"ש ע"ש. ותמוה דהא אסור להכשירו וכמ"ש בעצמו בסוכה שם ומוכרח כן בגמ' דאמרה מפני שמכשירה. ולהאמור אתי שפיר שיש לומר דאם א"א לפדותו רק בשנטמא, וא"א באופן אחר רק לפדותו ודאי יש לומר דמותר לטמאותו כדי לפדותו. וא"כ שם דמכעי לצאת בו ידי חובת מצה, ובעל כרחך מיירי שאין לו מצה אחרת, וא"כ א"א לאכול המע"ש בירושלים כטרם יפדנו, שפיר מותר לו לטמאותו כדי לפדותו, משא"כ בסוכה שם:

ודמי להא דרפ"ד דבכורות (לא). דבפסולי המוקדשין שהנאתם להקדש נשחטין ונמכרים באיטליז ונשקלים בליטרא דטפי ופריק להו מעיקרא. והכא נמי אף שאסור לטמאותו משום דקודש איקרו, אבל כשהוא לצורך מצותו לקיים בו כדין מותר:

(ט) ובעיקר משנתינו וזנן אם הפריש בטומאה אינו יכול להתוודות הוא תמוה מאד דהא אין שום איסור כלל להפרישו בטומאה ואדרבה כדן עושה, כמ"ש הר"מ בפ"ג ממע"ש. ומש"כ התפארת ישראל דכשהוא טמא והטבל טהור אטור ג"כ אינו מוכרח דמלי הר"מ לא משמע כן. וכן נשאר בקושיא בס' משנה ראשונה. וגם מש"כ במלאכת שלמה שטימא את המע"ש בהפרשתו ועבר על לא תגע, תמוה ונמא טעמא יעכב את הוידוי והוא אינו

מימיהם אנו שותים. ומרן הגר"א ז"ל ג"כ נראה שהסכים לזה וכן כתב בס' חרדים במנין המצות שאפשר לקיימן בזה"ז. ולפלא בעיני על השל"ה, שבענין תרומ"ע כל שמעתתיה דספר חרדים בפיו ובענין הביעור והוידוי לא שם זכר למו, וגם דברי הש"ע לא הזכיר כלל. וכן גם החיי אדם לא זכר דברי הספר חרדים:

כן נראה לי עני וכואב ברשות מרנן ורבנן, די בארעא דישאל ודי בכל אתר ואתר שלמהון יסגא לחדא ועלעם.

ואם דעת רבותי ה' ישמרם ויצילם לאורך ימים שלא כדעתנינו למעשה, בטלה דעתי ולא אמינא בה כלום. אמנם אקבל שכן על הפרישה, וגם על הדרישה, אשר כוונתי רצויה להשי"ת לתורה הקדושה ולמצותיו לדרוש לציון. ועל כיוצא בזה ודאי אמרו דרוש וקבל שכר, שכר מצוה מצוה, יגדיל תורה ויאדיר.

פרק ב והיה לבשר

שנינו בבכורים מ"ב, יש במעשר ובכורים משא"כ בתרומה שמעשר ובכורים טעונים וידי כו' משא"כ בתרומה. ואמר עלה בירושלמי תמן תנינן וגם נתתיו זו תרומה וזו צדקה מעשר תמן את אמר תרומה טעונה וידי והכא את אמר תרומה אין טעונה וידי, אמר רבי הילא תני תמן הבכורים אחד הנותנן ואחד הגוטלן טעונים וידי אמר רבי זירא רבנן דתמן סברין ורבנן דהכא אמרין מי שיש לו מעשר בפני עצמו מתודה מי שיש לו תרומה בפני עצמו אינו מתודה אמר רבי יוסי מתניתין אמרה כן ר' יוסי אומר יש להם ערי מקלט מה אנן קיימין אם בתרומה ומעשר שלו הן אלא כי אנן

מש"כ תוס' קדושין שם והכי נמי בזה"ז, ויבאר להלן עוד איה"ש וא"כ נסתר גם טעם זה:

(יא) הרביעי ג"כ אין לחוש, דהא סתם משגתנו בדינו, שבדברים אחדים לבד הוא שאינו יכול להתודות, (א) בהקדים מע"ש לראשון, (ב) באכלו כאנינות, (ג) בביעורו בטומאה, (ד) לדעת מרן הגר"א ז"ל גם בנתן ממנו לארון ותכריכים, והיינו אלו המפורשים בפ' זו. וע"כ הך ברייתא דתניא שמעכבות כל המצוות היא ברייתא קדומה שלא חש לה רבינו הקדוש. ואינו דומה להא דסוטה (מוד.) דלר' יוסי חגלי ור' יוסי הירא ורך הלבב הוא מעבירות שבידו והתם כתב מפורש בתורה הירא ורך הלבב משא"כ הכא מסתברא דלמצות שבפרשה זו קאמר ועל כן פסק גם הר"מ כסתם משגתנו:

(יב) החמישי משום דהוה ליה ספיקא דרבנן ולהקל, בורכא היא, דהא בכהאי גוונא כתב תוס' ביצה (יד.) דגם בדרבנן לחומרא, ועיין משנה למלך פ"א ממגילה, ואם נאמר סברות כאלה תפוג תורה ח"ו שבכל המצות נוכל למצוא ספיקות כאלה, וספיקות כאלה הן אסורות לבא בקהל ודאי, שכבר פשטה הלכה כדעת הר"מ ואנשי א"י במנין השמיטין, וא"כ כך הוא דין התורה שאין להרהר אחריה עוד, וכמש"כ בכללי קים ליי*, שלאחר חתימת הש"ע אין לטעון עוד קים לי, במקום שלא חלקו עליו האחרונים עוד:

וא"כ גם לענין עיקר מצות הוידוי אף שהטור לא כתבו מ"מ חובה עלינו לקיים כדברי המחבר מרן ז"ל. והרמ"א מדרשתיק ליה אודויי אודי ליה. וכן דעת תלמידו אדוני אבי זקני הלבוש ז"ל והש"ך אשר

*עי' אורים ותומים קיצור תקפו כהן סי' קכד.

נתחלף לו בין מעשר ראשון לשני יעויין שם היטב. ומדברי שניהם פירוש ר"ש והגר"א ז"ל אנו רואים כמה טעיות הן בירושלמי שלפנינו וכמו שנביא בסמוך אם ירצה ה' דברי הגר"א ז"ל אך גירסתו משונה משל הר"ש ע"ש וגם רבינו לא כתב כג' הר"ש, וכללו והכליעו כנעמית דבריו.

(ג) שוב האיר ה' את עיני וראיתי בשנות אליהו למרן הגר"א ז"ל בפ"ב דבכורים שם כתב כדברים האלה, הרי אלו, ירושלמי פ' בתרא דמע"ש תמן [צ"ל תמן בירושלמי פ"ב דמע"ש] את אמר תרומה טעונה וידוי והכא את אמר תרומה אינה טעונה וידוי, אר"ז רבנן כו' אמרינן מי שיש לו מעשר בפני עצמו מתודה מי שיש לו תרומה בפני עצמה אינו מתודה. פי' אם יהיה לו מעשר אף שלא היתה לו תרומה שנשרפה אעפ"כ יתודה, אבל אם לא היה לו מעשר אף שהיה לו תרומה אינו מתודה. ושלשה חילוקים בדבר. א) במעשר אף אם לא היה לו באונס כגון שנשרף או נאבד ממנו לא יתודה. ב) ובתרומה אם לא היה לו באונס כנ"ל יתודה אבל אם לא היה נותן ברצון במזיד לא יתודה. ג) ולקט שכחה ופאה אף אם לא נתן במזיד יתודה עד כאן דברי קדשו. ולפי הנראה לא סבירא ליה לפסוק כו' הילא ולא כגירסת הר"ש וחיידוש גדול הוא:

ובמעשר שני פ"ה מ"י כ' אע"פ שאין מעכבין פי' דכולן אין מעכבין חוץ ממע"ש ונטע ויבעי, אבל יש בשאר דברים מעכבין אם ישנם בעולם ולא נתנם לבעליהם, והם (לקט שכחה ופאה) אין מעכבין אעפ"י שהן בעולם ולא נתנם ומע"ש ונטע רבעי אע"פ שנשרפו ואינן בעולם ג"כ מעכבין את הידוי, ונראה מה שלא כתב בבכורים

קיימין בתרומה, א"ר הילא שמעינן מי שיש לו מעשר בפני עצמו מתודה מי שיש לו בכורים בפני עצמן מתודה מי שיש לו תרומה בפני עצמו אין מתודה:

(ב) הפני משה פי' במחילה מכבוד תורתו הגדולה זורת הרבה ואיני רוצה להאריך בזה מפני הוצאת הדפוס. וכל המכין יראה ויבין כמוני. אולם גרס לו דבר זה מפני שלא ראה דברי הר"ש שהעתיק ד' הירושלמי בזה הלשון (משא"כ בתרומה. ואינה טעונה וידוי. בירושלמי פריך) תמן תנינן וגם נתתיו ללוי זו תרומה ותרומת מעשר תמן אתמר כו' אמר רבי הילא תני תמן המעשר והבכורים אחד הנותן ואחד הנוטל טעון וידוי תרומה נותנה טעון וידוי נוטלה אין טעון וידוי אמר רבי זירא רבנן דהכא אמרי מי ש"ל מעשר בפ"ע מתודה מי ש"ל תרומה בפ"ע אינו מתודה:

ועל זה אמר רבי יוסי מתני' אמרה כן מהא דכהנים ולוים מתודין מפני שיש להם ערי מקלט, שהוא תמוה מאוד אי סלקא דעתך דדוקא הנתנם טעון וידוי ולא גם הנוטלן והרי ככהנים לא משכחת לה דהא הכהן אינו נותן לזולתו שהכל שלו. וזה שאמר אם בתרומה ומעשר שלו הן, אלא כי אנן קיימין בתרומה, צ"ל בכורים ורוצה לומר דבבכורים גם ככהן משכחת לה נתינה והיינו שמביאים למקדש וקורא עליהם והם מתחלקין לאנשי משמר. ואף שכהן עצמו בשלו ודאי שזוכה שנוטל לעצמו, וכמו בעבודה, ע' ב"ק (קט:) וערכין (לר.) מ"מ הוא זוכה משלחן גבוה וא"כ מיקרי נותן. ועכ"פ מוכח דמי שיש לו בכורים לבד דהיינו שנותן בכורים לבד הוא מתודה וזה שאמר ר' הילא שמעינן כו' מי ש"ל תרומה בפ"ע [אינו] מתודה כך צריך לומר, ואתי שפיר בפשיטתו. וזהו מקור דברי הר"מ בהלכות ידוי. והפני משה

נטע רבעי, לפי ששם לא נחית לפרש רק בכלל ולא בפרט. אמנם בעיקר דברי קדשו חמוה לי שלא כ' במע"ש הא ובכורים, וזכר רק נטע רבעי דינו כמע"ש והרי גם בכורים הוא כן וכמו שכתוב שם בירושלמי. ונ"ל לנקוט חומרי מתנייתא אליבא דרבנן הגר"א ז"ל כן. אן מעשר שני שנקרא קודש צריך ביעור מן העולם. בן וכן בכורים לחכמים דס"ל הקודש העליון. שעליהם נאמר בערתי הקודש. גן וכן נטע רבעי שנלמד בגזירה שוה ממע"ש וכן דמי פדייתן הרי הם קודש, כמע"ש ונט"ר עצמם. וע"כ א"א להתודות אא"כ יש לו לבער אז בשעת הביעור או מע"ש או בכורים אבל אם אין לו אפילו באונס כיון שאינו מבערם מעכב את הוידוי וכמש"ש בירושלמי, הדא אמרה נשרף טבלו אינו יכול להתודות, וכ' הר"מ הלכה י"ג בטעמו, שהרי לא הפריש המתנות ולא נתנם לבעליהם. אך אם אין לו מע"ש ובכורים, רק נט"ר לבד, מסופקני אם מתודה, שלפי הנראה בזה אין נט"ר דומה למע"ש ובכורים דאינו שייך לחוק התבואות כוותיהו ולא נזכר באותה פרשה בכורים נדרש מסמיכות הפרשה. ובדברי מון הגר"א ז"ל אולי צ"ל בכורים תחת נט"ר וכמו שכירושלמי לא הוזכר כלל נט"ר:

דן תרומה ותרומת מעשר וחלה, שהם בכלל תרומה, ומעשר ראשון, כולם מצות ביעורם היא הנתנה לבעליהם, והיינו ממש"כ וגם נחתיו [והם אינם צריכים כלל לבערם מן העולם] ואם יש לו ואינו נותנם לבעליהם, כולם מעכבין את הוידוי. רק אם נאנסו מידו יכול להתודות כל שיש לו מע"ש או בכורים [אן נטע רבעי]:
וני"ל דתשלומי תרומה דינו כתרומה בזה ג"כ דאם אינו נותן לכהן אינו יכול

להתודות. ומעשר עני נראה דינו כמעשר ראשון:

הן לקט שבתה ופאה, ונ"ל שהוא הדין עוללות ופרט הכרם, אע"פ שיש לו ואינו נותנם אין מעכבין, וטעמא משום דעויבה כתיבא בהו ולא לשון נתינה א"כ אינו בכלל וגם נחתיו ע"כ אין מעכבין שאינם נכללים במצות ביעור וע"כ לא שייך כל כך ליהדוי:

ד) ונ"ל שאין שם הוידוי שייך אלא על מה שמחבער עתה בשעת הוידוי אבל מה שהיה מקיים מכבר אינו מתודה עתה. ואולי זאת כוונת הרא"ם בס' יראים שכתב דהוידוי היה בשעת הביעור, וקרוב לזה לשון רש"י בפרוש התורה, והכוונה שעיקר הוידוי היה על מה שהוא מבער עתה ולא על מה שכבר היה. ולולא מסתפינא הוה אמינא שזהו מאי דתנן יוחנן כה"ג העביר את הוידוי ולא אמרו ביטל שלא בא לעקור דברי תורה, אלא שתיקן שכולם יבערו המע"ש ובכורים [ונט"ר] קודם הפסח הרחוק מזמן הביעור שקבעה תורה דאין חשש בזה, וכמו שאם יבער החמץ קודם הפסח שאין זה ביטול עשה דתשכיתו בערב פסח, וא"כ לא היה להם כלל על מה להתודות וזהו העביר את הוידוי שהעבירו מזמנו וממילא נפטרו ולא אמרו שקר לפני המקום ברוך הוא:

ה) להאמור, כ"ש שטבלים של תרומות ומעשרות אינם מעכבים כלל כשנאנסו דלא עדיפי מדידהו, וא"כ משמע שהרמב"ם חולק על דין זה דהא בהל' יג כתב נשרף טבלו אינו יכול להתודות שהרי לא הפריש ולא נתן לבעליהן, מיתור דבריו ולא נתן לבעליהן משמע וקאי גט על התרומות והמעשרות כלצדין קתני לא הפריש על כולם ולא נתן לבעליהם על תרומות ומעשרות דאילו במע"ש ובכורים

מעשר לוי וגם נתתיו זה תרומה ותרומ"ע, יש לפרש במ"ש מקודם ונתת ללוי, שג"כ הכוונה גם לתרומות, כיון שהלוי דכתיב כולל גם לכהן. ואף דכתב ואכלו בשעריך ושבעו, ומשמע קצת שאין בו קדושה, כמו במעשרות ראשון ועני, זה אינו, דמלבד שגם בתרומה יש לפרש הך בשעריך דג"כ נאכל בכל מקום, גם בלא זה אתי שפיר לדברי רש"י שכ' שם בשעריך זה מעשר שני דכתיב לא תוכל לאכל בשעריך [ונדבריו הם תוספתא מפורשת בשלהי מע"ש בשם ר' יוסי, אף שבמצמו דרש לה למעשר עני ביבמות (פו)]. והרש"ש בהגהותיו אשתמיטתיה תוספתא זון א"כ ע"כ דס"ל דהך קרא ונתת כולל כל מש"כ אח"כ בהיודיו, ומשום שעל זה קאי קרא דאחרי זה שמתורה עליהם, וא"כ גם תרומה ודאי דהוה בכלל. וזה פשוט וברור:

ולהאמור מה שאמר בגמ' כל בית שאינו מתורה על מעשר ראשון שוב אינו מתורה יש לומר דלאו דוקא מעשר ראשון אלא כל מה שכולל באותו פסוק ומפורש להדיא כמו הך דונתת ללוי, וכמו מעשר ראשון כן גם תרומה, שבשניהם פתח הכתוב כיון שהוא בכלל ונתת ללוי. ורק לפי ששם מיייר רק במעש"ד נקט מעש"ד אבל הוא חדין בתרומה:

וממילא דברי הגמ' מתאימים לדעת הגר"א ז"ל שאם לא נתן תרומה אי אפשר להתודות והכי נמי מעשר ראשון:

(ט) אך במעשר עני מספקא לי במה שכתבתי לעיל אות ג' בס"ד דדינו כמעש"ד, שיש לומר דכיון דלא כתיב שם נתינה אינו בכלל, והוה ליה כלקט שכחה ופאה דעזיבה כתיב בהו והרי מהאי טעמא כ' הר"מ פ"א ממתנות עניים שאין בהם טובת הנאה לבעלים ונוטלין ממנו בע"כ:

ל"ש נתינה וא"כ דין זה תלוי באשלי רבכרי הרמב"ם ורבינו הגר"א ז"ל:

(ו) וגראה למעט בפלוגתא, ונאמר שכוונת הר"מ ז"ל על וידוי של כל א' מהם בלבדו, וכמו כהנים ולוים המתודים, דא"א להם לומר על מעשר ראשון וגם נתתיו ללוי, דהא אין מוציאין מכהן ללוי ומלוי ללוי, ומ"מ מתודים, והיינו באופן שמדלגין על אלו המלות, וכן נאמר למרן הגר"א, שאף שעל התרומות ומעשרות כשנאנסו אינו מתודה עליהם בפרט משום שלא קיימם כפועל, אבל מ"מ את היודיו בכלל אין מעכבין. משא"כ במע"ש ובכורים [ונט"ר] מעכבין גם את כלל היודיו, אף שעל השאר יכול להתודות, משום דעיקר היודיו בדידהו כתיב. ואתי שפיר גם להר"מ ז"ל שמש"כ אינו יכול להתודות בכלל על נשרף טבלו לצדיקין קתני כמו בהמתנות של כל א' מהם, למעשר שני ובכורים ונט"ר לעכב בכלל, ולתרומות ומעשרות לעכב בפרט:

(ז) ממוצא דברינו אנו למדים, שגם מש"כ אדוני אבי זקני הלבוש והש"ך ס"ק קס"ה או שנשרף אחד מהם הרי לא קיימם כולם וכו', ג"כ אין כוונתו שמעכב את כלל היודיו, אלא וידוי של אותה המתנה כדי שלא ישקר לפניו ית'. ורק במע"ש ובכורים [ונט"ר] לבד הוא שמעכבין את כלל היודיו, וזה ברור ופשוט:

(ח) עוד לי לעורר בהא דסוטה (מח.) שאחר דברי ר' יוסי בר חנינא בטעמו של יוחנן שביטל את היודיו מפני שלא עשו אותו כתיקונו מקשה הגמ' ולורי אשאר מעשרות אמר ריש לקיש כל בית שאין מתודה בו על מעשר ראשון שוב אינו מתודה על שאר מעשרות מ"מ אמר אב"י הואיל ופתח בו הכתוב תחילה:

ויביל שלפי דברי המשנה, דדרש נתתיו זה

(יב) חוס' קדושין (כו:) העתיקו לשון תוספתא מע"ש ומעשר עני לעני ומתבערים בכל מקום. ולא מצאתי זה בשום מקום וט"ס הוא כי כל הענין לא נזכר בתוספתא כלל. וצ"ל כמו שהוא בתוס' יבמות (עג.) ד"ה וחייבין. ועי' בהרש"א שם:

(יג) באזהרות של מוסף יום א' דשבועות בפיוט תשמח כתוב, פינה מעשר ראשון מתוך הבית, מעשר שני מן האוצר. ונראה שלדעתו היו מצניעים המע"ש באוצר כהיותם בבבולין עד שיעלו לירושלים ויקחוהו עמם, משא"כ במעשר ראשון שנאכל ללויים בכל מקום, ודוחק:

ויותר נ"ל שט"ס הוא, וצ"ל להיפוך, מעשר שני מתוך הבית, וכלשון הכתוב בערתי הקודש מן הבית, ומצות הביעור עיקרה במע"ש, ומעשר מן האוצר וכמש"כ בירושלמי שלהי מע"ש וסוטה פ"ט לג' חלקים היה מעשר ראשון נחלק שליש למכירי כהונה שליש לאוצר ושליש לעניים ולחברים שבירושלים וזהו על פי מה שכתוב במלאכי הביאו את כל המעשר אל בית האוצר, ועי' תוס' יבמות (פז:) ד"ה מפני מה. אבל במע"ש לא שייך אוצר דמשמע המיוחד לרבים, שהרי כל אחד ואחד היה מצוה להעלותו לירושלים. ואולי צ"ל מע"ש מן הבית. ממש כלשון הכתוב, ומעשר ראשון מתוך האוצר:

(יד) ובספרי פ' תבא דרש דבר אחר מן הבית כיון שהפרשתו מן הבית אין אתה נזקק לכל דבר. ופרשוהו היות רענן [נזרע] אברהם אחריו דבא לשלול בכורים שהוא חייב באחריותו משא"כ במע"ש ותרומה. וזה אינו דהא קי"ל גם בכורים מתבערים והוא בכלל הקודש דקרא שכתב אחרי זה מן הבית. אלא שיש לומר דסתם ספרי ר"ש הוא דס"ל בכורים כתרומה. אך זה

ואולי תלי קצת בפלוגתא דהראשונים בזה, שהתוס' חולין (קלא.) ור"ן נדרים (פז:) חילקו בין מעשר עני שבימות הגשמים שמתחלק בבית כתיב ונתח ויש בו טובת הנאה לבעלים ושבימות החמה שאין בהם טובת הנאה משום דכ' עזיבה. והר"מ לא זכר בזה כלל לחלק כן. ועי' משנה למלך פ"י ממתנות עניים:

(י) וראיתי להרדב"ז בפירושו, שנסתפק אם מי שיש לו מעשר ראשון בלבד אם מתורוה. וכתב דמירושלמי משמע רק בכורים דנקרא קודש העליון והתרומה בתרומה משום דנקרא ראשית, אבל הכי נמי מעשר ראשון:

ולא הבנתי דבריו מה ענין ראשית לכאן, ומאי טעמא לא אמר כפשוטו דסלקא דעתין דגם תרומה שנקרא קודש כמש"כ ור"ל זה לא יארל קדש ונ"י מוסד קחן (כח.) וכמה מקומות] קמ"ל דאינו בכלל בערתי הקודש כמו שכתבתי לעיל אות ג' בס"ד, אבל מעשר ודאי דאינו מעכב כלל:

וחדוש שלא הביא דברי הבבלי סוטה שזכרנו בס"ד, וגם בס' מלאכת שלמה מביא כ"ד הגמ' הזאת בשם הערוך וכן נדפס בשם ש"ל מש"כ אהא דיוחנן כה"ג בהעלם דברי הגמ' זו:

(יא) ראיתי חידוש. בתרגום אונקלוס תרגם על בערתי הקודש מן הבית, פליתי מעשר קודשא, ומאי טעמא הוסיף מלת מעשר. ונראה שדעתו כר"ש דבכורים כתרומה, וגם היה מתלמידי רבי אליעזר דכבית שמאי סבירא ליה בכל מקום וכמו שאמר בירושלמי בכמה מקומות ועי' רש"י ותוס' שבת (קל:) ולבית שמאי אין כרם רבעי טעון ביעור כלל כדתנן פ"ה דמע"ש מ"ג א"כ מש"כ בערתי הקודש רק מע"ש בלבד קאמר, וצ"ע:

שנזהר מאוד בזה הענין. עד כאן דבריו המסולאים:

ונראה בסגנונו שמצות הביעור הוא כמו הכנה למצות הוידי שאי אפשר להתדוודות בטרם יבערו מן הבית כל המתנות וכאשר נאמר כן בפנינו נזהר בודאי שלא לשקר וז"ו וע"כ נמשך להזהר לתת כל החוקים לבעליהם. וקרובים דברי הרמב"ם ז"ל וסמ"ג וסמ"ק* בס' המצות כדבריו:

(ב) והרב מה"ר עובדיה ספורנו ב' תבא כ' (שהוידי הוא על שבחטאינו ובעונות אבותינו הוצרכנו לבער הקדש מן הבית) בעו"ת הקודש מן הבית בחטאינו ובעונות אבותינו הוסרה העבודה מהבכורות אשר להם היו ראויות התרומות ומעשרות כאמרו ואטמא אותם כמתנות בהעביר כל פטר רחם וזהו וידי מעשר שהזכירו וז"ל, וגם נתתיו ללוי, טעם גם כטעם אע"פ כו' מודה אני כי גדול עוני שגרמתי לבער הקודש מן הבית ואע"פ שנתתיו ללוי ולזולתו כמצותיך אני מתפלל שתשקף השקפה לטובה במקום השקפה לרעה הראויה בעוני עכ"ל. והתו"ט קלסיה וקבעי' בחיבורו במ"י ד"ה מתורין: (ג) ולדעתי גם המהרי"ט ז"ל היה דעתו כן, שבחידושו לקדושין (כו). הקשה על דברי התוס' שחילקו בין ביעור המע"ש ובכורים לביעור התרומה, התרומה שנאכלת בכל מקום אין צריך לבערה מן העולם משא"כ בהם. דאי משכח כהן קודם הביעור מצי יהיב ליה, ואי לא למה לא יבערנה בזמן הביעור אי משום דיכול ליתנוהו אף מע"ש ובכורים יכול להעלותם אח"כ וכתב אח"כ וי"ל דביעור משום קנס הוא שקנס הכתוב לבעלים שמכרו [אולי צ"ל שאחרון] את קדשיהם או קנס מדרבנן הוא הלכך לדידיה קנסינן אבל תרומה *אינו בסמ"ק.

אינו דגם בתוספתא שלהי מע"ש תני הכי ותו דמע"ש דמיירי קרא ביה ג"כ אינו חייב באחריותו:

והמנחת חינוך פירשו על התרומה שאין צריך ביעור מן העולם רק כיון שהפרישו מן הבית לבד די בכך. וזה אינו דהא הקודש אינו כולל כלל תרומה ואין ידרוש מזה מה שהוא ממש הפכו, דבערתי משמע לגמרי כדקיי"ל במע"ש ובכורים [ונטע רבעי] משא"כ בתרומה שאינה צריכה ביעור:

ואולי ס"ל להני תנאי שגם במעשר שני ובכורים כל שהוציאו מן הבית נתן אותו לכל מי שיבא לאכלו זהו ביעורו כמו בתרומה ומעשר שביעורם הוא נתינתם לבעליהם, כן גם ביעור מעשר שני ובכורים לתתם לכל העובר, מי שראוי לאוכלם, ויכול אח"כ להתדוודת ולומר בערתי הקדש מן הבית, כי כיון שהוציאו מביתו אין צריך יותר, ולדידן אינו כן:

פרק ג

המצוה הזאת

כתב כספר החינוך, משרשי המצוה לפי שסגולות האדם בגדול שבחו הוא הדיבור שהוא יתר בו על כל מיני הנבראים שאילו מעד יתר התנועות גם שאר בעלי חיים יתנועעו כמוהו וע"כ יש הרבה מבני אדם שיראים מלפסול דיבורם שהוא ההור הגדול שבהם יותר מלחטוא במעשה. ובהיות ענין התרומות והמעשרות דבר גדול, וגם כי בהם תלויה מחית משרתי ה' היו מחסדיו עלינו כדי שלא נחטא בהם להזהירנו עליהם להפריש אותם ושלא ליגע ולהנות בהם בפועל וגם שנעיד על עצמינו בפנינו בבית הקדוש שלא שקרנו בהם ושלא נעבדנו דבר מהם, וכל כך כדי

אחרית

פרק ג'

השנים

למה צותה התורה לבער את הקודש לפי מה דקיי"ל מע"ש ממון גבוה הוא: ועיקר קושייתו על דברי התוס' הוא נפלא מאוד דהא מבואר הדבר דביעור המע"ש והבכורים הוא לבער מן העולם ומשום דקודש מיקרי ולר"ש לא סבירא ליה דבכורים קודש כמע"ש רק כתירומה לבד דאף דנקראת קודש מ"מ לענין ביעור אינה בכלל בערתי הקודש רק ניתנת לכהנים וכן הבכורים. ופלוגתתם מתבארת בירושלמי וכמו שכתבתי לעיל פ"ב בס"ד [ועיין לעיל בפ"ד הי"ב אות ה'] ואין שום התחלה לקושייתו על דברי התוס':

(ה) ואם דעתו בזה משום הוידוי שמפרשו שמתורה על עונו כענין דברי הר"ע ספורנו גם בזה נפלאו דבריו כמו על הרע"ס שאין דבריו מובנים כלל, מש"כ משום שווסאנו כו' (א) וכי בשביל שהוסרה העבודה מהבכורים הוצרכנו לבער מעשר שני ובכורים מן העולם ומה ענין שמיטה אצל הר סיני. (ב) והלא גם הכהנים [ולוים] עצמם מבכרים ומתורים והם לא חטאו כלל בעגל כמו שאמרו ביומא (סו:) ובחגיגה (ו:). (ג) חטא העגל עצמו לא נשאר לאכותינו רק עד חורבן בהמ"ק הראשון וכמבואר במדרשים וא"כ בזמן הבית השני למה התורה [ואולי יאמר דאין חיי נמי שחיה רק מדרבנן זכר לבית ראשון ואתי שפיר שיוחנן ביטל את הוידוי. אך אי אפשר לומר כן כלל מכמה טעמים]:

(ו) ועי' במנחת חינוך בסוף המצוה, שפלפל על פי דברי הרע"ס ליישב לשון הר"מ ז"ל ואני בעניי ג"ל ברור שאין וידוי זה כוידוי העונות לחייבי מיתות ומלקיות ויוה"כ רק הוא מלשון הודאה ושבח וכמו שבאמת גם וידוי עונות הוא מלשון הודאה כמש"כ ומודה ועובד ירוחם:

דנכסי כהן היא אינה בדין ביעור דלמה יפסיד הכהן את שלו, ובכורים משום דנכסי כהן הם ס"ל לר"ש דאינם מתבערים אלא נותנים לכהנים כתירומה דתירומה קריא רחמנא ורבנן כו' משום דחייב באחריותו הוא כרתנן* הפריש בכוריו כו', והני נמי כמאן דאבדו דמי ומביא אחרים ואינו קורא אלא נותנם לכהן ודמיהם חולק כרתנן התם והשניים אינם חייבים עליהם חומש עכ"ל אות באות כמעט. ולדעתו ז"ל בודאי גם הוידוי כמו מתורה על עונותיו וכעין דברי הר' עובדיה ספורנו ז"ל:

ולדבריו אם מת בעל המע"ש והבכורים אין קונסין בנו אחריו עיין גיטין (מד:) ואולי גם אם הקנס מן התורה יש לומר דלבנו מותר ע' בכורות (לד:):

(ד) אמנם מאוד נפלאתי על שר התורה כמוהו (א) איך עלה על דעתו כלל לומר שהביעור הוא קנס מדרבנן, והרי מפורש בתורה שצריך לבער ולהתודות ולאמר בערתי הקודש. ואף קנס של תורה רחוק הדבר לומר כן ואין לנו לדרוש טעמא דקרא. (ב) מש"כ דלרבנן משום דחייב באחריותם הוא שבכורים מתבערים והרי אינו עוד באחריותם כיון שכבר הוא בחג הפסח שא"א עוד להביא בכורים כלל וכדתנן בפ"ק דבכורים. (ג) הלא גם ביד הכהן מתבערים והוא כבר נטלם לאחר הנחה וקריאה אצל המזבח ומה פשעו וחטאתו שיבערם. (ד) מה נאמר במע"ש שנאכל לבעלים ואם שהוא קנס מפני שלא העלם לירושלים לא נוכל לומר כך שמחוייב להעלותם תמיד. והרי מקרא כ' בתורה שיכול לפדותם ולהעלות דמיהם ואם אין לו כמה לעלות [ע' קדושין (כט:)] בודאי אינו חייב. ואם גם אחרם עד עתה

*בכורים פ"א מ"ח.

והרואה בס' החינוך במצות מעשר בהמה ומעשר שני יתאים עם דברינו אלה ויראה כי צדקנו בעזרת ה' יתברך:

(ח) והרשב"ם כ' ואמרת לפני ה' אלהיך כך ציוה הקב"ה כדי שלא יאמר אדם לעכב המעשרות לשקר לפני הקב"ה. קרובים דבריו לדברי החינוך, שאם גם לא נזהר בפועל מ"מ לאמר שקר בודאי לא יעשה, וע"כ נצטוינו להתודות:

והרשב"ם הוסיף לדעתו לפרש לא אכלתי באוני כמו ידיו תשכנה אונו, ממון שגול. והיינו שלא גזל את בעלי המתנות:

ודבריו מתאימים עם דברי הגר"א ז"ל שאם יש לו תרומות ומעשרות ולא נתנם לבעליהם אינו יכול להתודות נעין מש"כ לעיל פ"ב בס"ד וקאי גם על התרומות ומעשרות שמותרים לאונן. מ"מ בהם יש לפרש לשון גזל משא"כ במעשר שני ונטע רבצי ודוק:

והכל כדי להכיר טובת הקב"ה לנו, ושלא נאמר כוחי ועוצם ידי עשה לי החיל הזה: (ט) ומה נחמד לפרש כזה מה שדרשו חז"ל לא שכחתי מלברכו ומלהזכיר שמו עליי נעין לקמן פ"ד הלכה ט"ו אות ז' באריכות בס"ד.

ויש להוסיף על פי מש"כ במקום אחר בס"ד, לדעת הרי"ף אליעזר ממין בעל ספר יראים שיש לא תעשה במניעת ברכת המזון, והוא מרתיב השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך אחר מצות עשה של בהמ"ז. וכמש"כ אח"כ פן תאכל ושבעת וכו' וכל אשר לך יריבה ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך כו' ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי החיל הזה וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל כו'. וזה שכתוב בברכת המזון ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך. והוא נחמד ונעים ופשוט: וע"כ כשאנו מביאים התרומות

והעד לזה מה שמצינו גם בדברי חז"ל גם במקרא בכורים שקראוהו וידוי בכורים, וכמבואר להדיא בוברי רש"י יבמות (עג.) שפירש וטעונים וידוי בבכורים שהוא מש"כ הנה הבאתי, וכן הוא בירושלמי שם להדיא [נעין מה שאכתוב לקמן פ"ד הלכה י"ב בהג"ה בס"ד] וברעיא מהימנא פ' משפטים פקודא דא להביא בכורים כו' ואבתריה להתודות על הבכורים ואבתריה להתודות על המעשר, וכן כתב הר"מ פ"ג דבכורים ה"ד ואע"פ שעדיין לא התודה עליהם, ובהלכה י' כתב מצות עשה להתודות במקדש על הבכורים, וכן כתב בס' יראים מצוה קס"ו שיקרא עליהם וידוי לפני המקום ע"ש:

(ז) ומאוד לפלא על הטורי אבן במגילה (כ:) שכתב על מה שכתב שם הרי"ף ולירידי בכורים שט"ס וזו דלא מצינו בשום מקום בדברי חז"ל לשון וידוי על הבכורים עיין שם בדבריו. והרי בירושלמי שזכרנו מפורש כן וכך הוא בתוספתא סוף פ"א דבכורים מע"ש טעון וידוי ובכורים טעון וידוי מה מע"ש טעון ביעור כו' ור"ש חולק שם הרי מפורש דבכורים קראוהו וידוי:

והוא ראה לדברינו דהוידוי הוא לשון הודאה ושבח שמודה להשי"ת על חסרו וטובו שהביא בכורים למקדש מראשית פרי אדמתו, וכן כי החייהו ה' בחמלתו לקיים כל חוק התבואות משלשת השנים תרומות ומעשרות ראשון ושני, ומעשר עני שבשנת השלישית וגם בכורים שבכל שנה ושנה ויתר חוקי התבואות כדת של תורה. וזוהי מכיר טובתו ית' וחובתו לאלהי חסדו כי איננו כפוי טובה ומקיים מצותיו להתחזק שומרי תורתו ועבודתו משרתיו ית' הכהנים והלוים. וכן הוא במשנה העביר "הודית המעשר" לשון הודאה:

אחרית

פרק ד'

השנים

תכלה לעשר את כל תבואתך כשתכלה לעשר את כל הפירות. אי כשתכלה לעשר את כל הפירות יכול אפילו בחנוכה נאמר כאן מקץ ונאמר להלן מקצה [צ"ל מקץ] שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות מה מקץ שנאמר להלן במועד אף בכאן במועד אי

מה מקץ שנאמר להלן בחג הסוכות אף כאן בחג הסוכות ת"ל כי תכלה לעשר את כל תבואתך אימתי הוא מכלה לעשר את כל הפירות בפסח של שנה רביעית. ע"ג בירושלמי. ובספרי מסיים מכאן אמרו עי"ט האחרון של פסח של רביעית ושל שביעית היה ביעור של רביעית מפני מעשר עני שבשלישית ובשביעית מפני מעשר עני שבששית. ולפי הנראה חסר בירושלמי סיפא דברייא ובספרי רישא דברייא, ועיין באורי רבינו הגר"א ז"ל ביו"ד טש"א סקנ"ה:

(ב) וקצת נראה דס"ל לרבותינו, שמצות הוצאת המעשר שהיא הביעור בלשון חז"ל, נכללת במצוה א' עם מצות מעשר עני שבשלישית וששית:

וגראה דלשון ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית כו' שאמרו בספרי היא שגירת לישנא ממשנה דאבות פ"ה דתנן שם בדר' פרקים הדבר מתרבה ברביעית כו', והיינו מפני ביטול מתנות עניים שבשנה הקודמת:

(ג) והרמב"ן ז"ל בפרוש התורה כתב, דהנחת בשעריך דהכא היא מצות עשה של הביעור. אך לא מצאתי לו חזק וגם הוא ז"ל לא זכרה במצותיו שהוסיף על דברי הרמב"ם. ונראה דס"ל דהוא בכלל מצות המעשר או בכלל מצות הוידוי כפי שנראה מדברי רבינו הרמב"ם בפרק זה. רק לדעת הראב"ד בהלכה ד' משמע קצת דס"ל דהביעור היא מצות עשה בפני עצמה ואינה נטפלת להוידוי:

וחיה נראה להרמב"ן שצריך לברך על

המעשרות אנו מודים ומשבחים לו ית"ש על כל טובותיו אתנו וכי הכל ממנו יתברך ומידו נתנו לו וזה שכתוב לא שכחתי מלברך בהמ"ז, ומלהזכיר שמו עליו, תמיד, כי הוא ית' נותן לנו כח לעשות חיל:

פרק ד

רמב"ם פרק י"א ממע"ש

הלכה א' מצות עשה להתורות לפני ה' אחר שמוציאין כל המתנות שבזרע הארץ וזהו הנקרא וידוי מעשר:

ב' ואין מתודין וידוי זה אלא אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני שנאמר כי תכלה לעשר ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקודש מן הבית:

ג' אימתי מתודין במנחה ביו"ט האחרון של פסח של רביעית ושל שביעית שנא' "כי תכלה לעשר" ברגל שכל המעשרות כלים בו. ואין הפסח מגיע משנה רביעית אלא כל פירות שלישית נתעשרו בין פירות האילן בין פירות הארץ:

(א) כל זה נכללו בדברי הספרי והירושלמי, בספרי פרשת ראה ופרשת תבא ובירושלמי פ"ה דמע"ש. כתב שם כתוב מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה השביעית [צ"ל ההיא] והנחת בשעריך יכול פעם אחת בשבוע אתה חייב להוציא את המעשרות ולהוציא מעשר עני ת"ל מקצה שלש שנים, אחת לג' שנים ולא אחת לשבע אלא בשלישית ובשביעית ב' פעמים בשבוע. אי קורא אני ראש השנה יכול כיון נרצוה לומר מהר, תיכף, כלשון הבבלי פסחים (לו. נד.), ב"מ (לג.) בראש השנה אתה חייב לבער את המעשרות ולהוציא מעשר עני ת"ל מקצה שלש שנים אין מקצה אלא בסוף שנה אתה מבער ואין את מבער בריה, אי בסוף שנה יכול כיון בראשה של רביעית את חייב לבער את המעשרות ולהוציא מעשר עני ת"ל כי

הביעור כמו על כל המצות. אך לאשר לא נזכר בשום מקום שהיא מצוה בפני עצמה אין לררר כלל עלי, ומכל שכן בזמן הזה. ונפקא מינה לנשים דמדידי יש לומר דפטורות דהוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא או לפי שאין להן חלק בארץ, ועיין מה שאכתוב לקמן בס"ד, אבל בכיעור יש לומר שכיון שהיא בכלל חובות התלויות בארץ גם הן חייבות. ונראה שהוא מטעם משפטים שבחורה שהן חייבות כאנשים כב"ק (טו.) וכמש"כ בתרומות ומעשרות שהיא חלף עבודתם וגם הן חייבות להחזיקן. ומכ"ש המעשר עני שהוא השם מצות צדקה ומכל שכן שעיקר ההפרשה משום שטובלין הפירות ובלא תעשה הן שוות כמו אנשים, ואח"כ משלחן גבוה זכו הכהנים והלויים וכמש"כ הראשונים שמתעם זה אין מברכין על הנחיה ומה שביבמות (פז.) מבואר שאין בתרומה זכיה משלחן גבוה, ענין אחר הוא כמש"כ במקום אחר בס"ד. ועיין תוס' יבמות (צג.) דשייך אמירה לגבוה כמסירה להדיוט בתרומה, ויעויין ל' הרמב"ם פ"ב הט"ו מתרומות נועיין במנחת חינוך ומש"כ בקונטרס דבר אליהו:

(ד) בין פירות האילן כו' בהארכת לשונו השמיענו דעתו ז"ל בפ"א, דאין מעשרות וזירקות דבר תורה רק תבואת הארץ והאילנות ולא כשיטת התוס' בכמה מקומות דגם כל הפירות מדברי סופרים, זולת תירוש ויצהר וה' המינים, ועוד שיטות בזה ומבואר אצלנו במקום אחר בס"ד ושיין מנחת חינוך במצוה שצ"ה שהארץ בהם וככל בקיאיותו לא זכר דברי הסמ"ג שהביא המשנה למלך ושער המלך פ"א ממעשרות שסובר דמעשר עני נוהג גם בירקות מן התורה, ואף שלא מצאו לו חבר, מצאתי אני עני אחד השרים

הראשונים רב ועצום דס"ל כדעתו והוא הרא"ם ז"ל בס' יראים סקע"ב, שכ' כלשון הסמ"ג ממש. ואחרי בינוני בספרים מצאתי בטורי אבן ר"ה (טו:) שהביאו והקשה עליו משם וע"ש בשער המלך. ולחומר הנושא היה נ"ל שלדכריהם דמדכתב וכל מעשר הארץ קודש לה' נתרכו ירקות למע"ש יותר מכל הפירות, תקשה לדעת ר"י בספרי סוף פרשת קרח שאמר דגם מעשר לוי קנאו השם ונתנו ללוים שנאמר וכל מעשר הארץ קודש לה', וא"כ ס"ל דהך קרא גם במעשר ראשון מיירי, וא"כ נאמר דמעשר ראשון בירקות ג"כ מן התורה, וזה לא מצינו לשום מאן דאמר. אך יש לומר דלרבי יונתן ס"ל דמע"ש ממון הדיוט הוא כר' יהודה וא"כ מש"כ קודש לה', הכונה שקנאו השם ונתנו להם וע"כ ס"ל דהך "וכל" מרבה למעשר ראשון ואה"נ דירקות לא נתרכו. אבל לירדן דס"ל מע"ש ממון גבוה הוא, יש לומר דוכל מרבה לירקות. ומשום דממון גבוה הוא חמור משאר מעשר וס"ל דבמעשר ראשון לא אמרו קנאו השם ונתנו לכהנים אלא חלף עבודתו הוא, וכדס"ל לר' יאשיה שם בספרי ס"פ קרח, וא"כ אתי שפיר כל הקושיות לרבינו הרא"ם והסמ"ג. ובמקום אחר הארכת כראיות לדעתו בס"ד. ואין כאן מקומן:

(ה) ואמנם ככאן מצאנו תלמוד ערוך בספרי ובירושלמי, שדורש בשנה ההיא אתה זקוק לבער ואי אתה זקוק לבער ירק שיצא מר"ה עד הפסח, ופ"י הזית רענן והזרע אברהם שכיון שכירק בתר לקיטתו עשורו א"כ אין שנת מעשר עני בהם שוה לשנת מעשר עני של כל הפירות, שבהם שנת השלישית והששית לשמיטה, ובירק היא שנת הרביעית שהיא שנת מעשר שני

ובדברינו אתי שפיר שלא זכר הר"מ ז"ל דבר מביעור ירקות. ומראש דמיתי לומר, דמה שהוא רק חובת תרומות ומעשרות מדברי סופרים לא חייבו כלל בביעורו, וכמו מע"ש של דמאי. והכי נמי אם אכלו באגינות של דברי סופרים פטור עיין רפ"ג וע"ש. ובודאי מתודה ג"כ עיין לקמן הט"ו:

(ח) ולפ"ז יולד לנו דבארצות מצרים ככל ועמון ומואב שחייבום חכמים בתרומות ומעשרות מדברי סופרים אין מצות ביעור נוהג בהם. וכן בכבורים מעמון ומואב עיין רפ"ה דכבורים:

אך לדברינו אין ראיה וירקות שאני. ולזה דייק רבינו לכתוב בין פירות האילן בין פירות הארץ לאפוקי ירקות שמדברי סופרים הם. ונפקא מינה ג"כ לפירות האילן הגרועים עיין לעיל פ"א בחרובי צלמונה עיין שם היטב:

ואולי ס"ל כדעת התוס' סוכה (לט:) ור"ה (יד:) והר"ש פ"ט דשביעית שגם ירק אחר שנגמר גידולו לא אולין בתר לקיטתו וא"כ אתי שפיר קצת:

ויתיישב דלדברינו תקשה מאתרוג דבתר לקיטתו עישורו כר"ה (יד). והרי לרבינו מעשרותיו מן התורה ואכתי צ"ע:

(ט) שנינו בתוספתא פ"ה דמע"ש אילן שנטעו ערב ר"ה של שביעית ופ"י מנחת בכורים שהוא בשביעית אבל הוא ער"ה של שמינית אין מע"ש שלו נתבער אלא בשביעית פ"י מנחת בכורים שבשנת הרביעית היא זמן נטע רבעי שלן והר"מ השמיטו, ואולי לפשיטתו. אך יותר נראה כפ"י חסדי דוד, דס"ל להך תנא שלפי שלא היו לו ל' יום לפני ר"ה קנטוהו בשנה הראשונה ע"ש וא"כ לדין דקיי"ל יעקור לא משכחת לה דין זה. וער"ה של שביעית דקאמר היינו של שביעית ממש ונטע אותו בששית:

לכל הפירות, וא"כ שנת ביעורו היא בשביעית ושל ששית יהיה ברביעית לשמיטה השניה עיין שם היטב.

ולפלא שלא זכרו רבותינו תלמוד ערוך בירושלמי כאן דאיתא, חברייא אמרין שאינו מתודה ברביעית אלא בחמישית, ר' אילא אמר שאינו מעכב ודאי פ"י הפני משה וידוין ברביעית אלא בחמישית מה נפק בנייהון עבר ותודה, על דעתא דחברייא פסול על דעתא דר' אילא כשר. הרי מבואר שבחמישית הוא שמתודה ולא בשביעית כדבריהם:

ואיך שיהיה הרי ממעט מדכתיב בשנה ההיא לירקות שאינו בשנה ההיא. ומשמע דמעשר ירקות מן התורה דהא קרא מיותר הוא. אך עיין לקמן סוף אות ח' ולא קשה מידי:

(ו) אמנם נראה שגם זה הוא רק אסמכתא בעלמא, ואינו מיותר, שיש לומר דבשנה ההיא נדרש למה שכתוב שם בשנה ההיא אתה מבער ואי אתה מבער בשאר השנים. ונראה הכוונה שאין הביעור נוהג כלל בשאר השנים רק באותן השתי שנים. ולעיקובא הוא דכתיב ולא למצוה:

(ז) שוב נתיישבתי דלא משכחת לה כלל חיובא דירק בביעור לפי מה דקיי"ל דפירות שלא הגיעו לעונת המעשרות פטורים מן הביעור כמו שכתוב לקמן הלכה י'. א"כ כיון דבירק בעת לקיטתו עישורו, א"כ כל שלא נלקט אין חובה לבערו. ואם נלקט לאחר הפסח הרי כבר עבר שנת ביעורו וכבר כתב דאין אתה מבער בשאר השנים. רק למשנה ראשונה דס"ל שגם קודם שהגיעו לעונת המעשרות נתחייבו וע"כ שלחו להודיע לתקן פירותיהם והיינו שיתקנו שתגיע עונתם לעת הביעור. ע"כ שפיר גם בירק משכחת לה כן:

והראב"ד ס"ל דבטלה. וע"כ בזמן הזה אין ראוי לבילה עוד. וא"כ לדקיי"ל כהר"מ שפיר פסק בש"ע יו"ד כהרמב"ם ז"ל. אך לע"ד רחוק מאד לומר בכיוצא בזה כל הראוי לבילה כו':

(ג) ובדרך חידוד אמרתי ראה להר"מ ז"ל מקי' הטורי אבן דר"ה (יד): על רבי עקיבא שנהג שני עשורים דמספקא ליה בדעת בית הלל אם בא' בשבט או בט"ו (נמשש קשה לי על דברי רש"י ב"מ (לו): דר"ע מדבית שמאי הוה וע"ש בתוס' ולשיטתייהו אזלו בשבת (יט). ע"ש בתור"ה ר"ש ואכמ"ל] ונהג מע"ש ומעשר עני. והרי ספק מעשר עני לקולא כמו ספק מתנות כהונה לשיטת ר"ע עצמו עיין שם היטב. ונ"ל בהקדם דברי החוות דעת* הנודעים דלהרמב"ם דספיקא דאורייתא להקל מן התורה אינו רק בלא תעשה אבל בעשה ספיקא לחומרא. דהתורה דברה דוקא על הודאי וע"כ העשה צריך לקיימה בודאי ואינו יוצא בספק. וא"כ יש לומר דאם ספק לו במצות וידיי מעשר א"א לו להתנות ולאמר עשיתי ככל מצותך דצריך לקיים דוקא ומטעם ספק אינו יוצא שצ"ל משום ודאי. וא"כ כשספק לו שמא ממון עניים הוא, נהי דספקו להקל אבל מ"מ להתנות א"א לו. וא"כ אתי שפיר שהוכרח לתת לעניים כדי שלא יעכבנו הוירוד, ודוק:

וא"כ מוכח דגם בזה"ז חייבין בוירודי. דר"ע בזה"ז היה כבמגילה (ב). ומהא דבעובדא דר"ג במע"ש פ"ה מ"ט לא נזכר שהתודה, יש לומר ולא סבירא ליה כלל לרבינו שהיה שנת הביעור כדעת ר"ת בתוס' קדושין (כו): אלא כרש"י שם שלא הפריש המתנות כלל. ועיין לקמן בהי"א

הלכה ד' ואין מתורין אלא ביום, וכל היום כשר לוירודי. נראה דאם התודה בלילה צריך לחזור ולהתנות דאין דינו כקדשים שצריך שנה עליו לעכב. ול"ד לספירת העומר שס"ל לתוס' במגילה (כ):* דלשיטתייהו אזלי דס"ל ספירת העומר בזה"ז דרבנן וא"כ תלוי בעומר והוה ליה כקדשים:

(א) שם ובין בפני הבית בין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתנות. הוסיף מלות לבער, להטעים שיטתו כדעת הכסף משנה שכיון שחייב כבר בביעור חייב להתנות. ולא הכנתי אריכות דברי הרב"ז ע"ש. ובודאי אין הוירודי מעכב את הביעור רק להיפוך דאין ויודי בלא ביעור:

(ב) והשגת הראב"ד ז"ל שכתב על דברי רבינו זה שיבוש, שהוירודי אינו אלא לפני ד' ואין לפני ד' אלא בבית. היה נראה לומר דדעת רבינו דהכא דכתב לפני ה' אלהיך שאני. וכמו במע"ש שוארל בכל העיר ומצות לולב שבמקדש לדעת הר"מ שהוא בכל ירושלים יזכיה (והראב"ד אינו חולק בזה) וכיותר מצינו ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך. ועיין טורי אבן ר"ה (כו). מה שחמה שם בד"ה ולא היה ולא הביא דברי רבותינו כאן. ובעל ספר החינוך כ' שמצותו בזמן הבית במקדש ואם התודה ככל מקום יצא אבל בזה"ז אינו מתורה כלל. והכריע בין הר"מ והראב"ד, ולא כמנחת חינוך שכ' שנטה להראב"ד. ומצאתי בס' נתיבות עולם על הסמ"ג שכתב דס"ל דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבתו. וע"כ בזמן כהמ"ק גם בכל מקום יצא. ולדבריו י"ל הרמב"ם והראב"ד לשיטתייהו. דהר"מ ס"ל דקדושת המקדש לא בטלה גם בזה"ז.

* על יו"ד ס"י קי, תחלת בית הספק.

* ירדנו כקדשים שצריך שנה עליו הכתוב לעכב

אחרית

פרק ד'

השנים

כלל שידברו בבהמ"ק לקהל עם ה' ובתורה הקדושה שנתנה לנו בשם קדשו בלשון לועזים. ואין צריך כלל ראיות לזה השתא לפני מלך בשר ודם חלילה לעשות כן. וכה"ג בשבת (עד:) ובפסחים (עה:) ובמנחות (סב:). וא"כ מדצריך גזירה שוה כידודי מעשר אמירה אמירה מסוטה דבכל לשון כמו שאמרו בסוטה (לב:), מכלל שהידודי גם שלא בבהמ"ק. וע"כ צריך קרא. וראיה גמורה להר"מ ז"ל:

אלא שתקשה מהא דמקרא בכורים בכל לשון אף שהוא רק בבהמ"ק:

הלכה ה' ידירי זה גאמר בכל לשון שנאמר ואמרת לפני ה' אלהיך בכל לשון שאתה אומר. סוטה (לב:). ותו"ס כ' שם שגרסינן בלשונם, והיינו בלשון שהוא מבין דוקא. ונראה שכלשון הקודש יוצאין גם כשאינו מבין כמו כל הני שזכרו התוס' שם. ועיין מגן אברהם ראש סימן ס"ב וקצ"ג. אך בהמאירי סוטה שם כתב דוקא בלשון שהוא יודע. משמע שגם בלשון הקודש כשאינו מבין לא יצא. ומדברי רבינו משמע שגם כשאינו מבין יצא בכל לשון:

(ב) וכל אחד ואחד אומרו בפני עצמו, ואם רצו רבים להתודות כאחד מתורין. נ"ל הכוונה שאם רצו רבים שאחד יוציא לכולם עושים כן. וכה"ג עי' לשון המחבר באו"ח סי' ת' ס"ה בציצית. ועיין ברכות (נג:). דב"ש וכו' פליגו אם אחד מברך לכולם או כל אחד מברך בפני עצמו. ובאמת יש לכל אחד מעליותא. ועיין תוספתא ספ"ה דכריתות שהגירמא מהופכת מדבית שמאי לבית הלל והר"מ לא זכר כלל פלוגתתם. ומצאתי באבן העזר לאור"ח סי' קסח מה שכתב שם משום שהם לומדים ואינם שומעים לבד הוא שנחלקו ב"ש וכו', אבל בשאר

שכ' קורא שם למתנות. והראב"ד יסבור כר"ת ומוכת כדעתו ז"ל:

ועיין באורי רבינו הגר"א ששל"א ס"ק רכ"ב. מה שכתב שם והא דיוחגן ביטל כו' היינו בימיו. ודברי קדשו צריכים ביאור לי העני בדעת כעת:

ובכוד אחי הרה"ג המנוח מ' צבי יהודה זצ"ל כתב דיש לומר דדוקא ביש בהמ"ק הוא שאין לפני ה' אלא בבית משא"כ כשאין בית המקדש. והאריך בזה:

(ד) ואילו הייתי כדאי, הוה אמינא דבוה"ז ראוי להתודות בבית המדרש ובבית הכנסת שהוא מקדש מעט, ושכינתו ית' שרוי שם, וכמגילה (כט:). ועיין ברכות (ת:). אוהב ה' שערי ציון כי אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד. ועיין יומא (יב:). ובס' המצות לא תעשה ס"ה כ' רבינו שלא לאבד עבודת בתי האל כו'. ובמנינו שבס' משנה תורה כתב שם שלא לאבד בהמ"ק או בהכנס"ס או בהמ"ד. [והפרי מגדים באורח חיים סקנ"ד נסתפק בזה. ואולי מפני שבפ"ו מיסודי התורה לא כתב כך ע"ש]. ועיין בתורת כהנים פ' בחוקותי ובזוה"ק פ' ושא. וא"כ הוא בכלל לה' אלהיכם. ושפיר מיקרי לפני ה' אלהיך. ומכ"ש מי שזוכה לבא להתודות לפני כותל מערבי שאחז"ל כבר בירושלמי מעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי, שחייב לילך שם ולהתודות. ואולם הראב"ד לא מהני זה, כיון דס"ל בריש פ' בית הבחירה* שקדושתו בטלה בזוה"ז:

(ה) ולפי מש"נ במקום אחר בס"ד, דהיינו טעמא דלא מצריך בסוטה (מ: מא:). קרא לברכת כהן גדול ופ' הקהל שיהיה בלשון הקודש, משום דאין סכרא

*ישנו בהלכות בית הבחירה פ"ו הטי"ז.

שכתבתי לעיל הי"ב ועיין מש"כ שם בס"ד:

(א) ועיז"ט האחרון היה הביעור ולמחר מתודין. כן הוא בספרי פ' ראה ופ' תבא. וכן כתבו סמ"ג וסמ"ק* וחנינך ובש"ע יו"ד והלבוש וס' חרדים אחריהם. אך במשנה שלפנינו הגירסה עיז"ט הראשון וכן הוא בערוך ערך בער ובפירש"י על התורה ותוס' ר"ה (ד.) ובס' יראים סי' ק"ע [אך יש שם ט"ס]. ובירוש' סנהדרין ותוס' ב"מ (יא:) כתבו בערב פסח:

(ב) ובאמת תמוה לי מאי טעמא לא אמרו בערב פסח ולמה נקרא בל' חז"ל עיז"ט הראשון של פסח והלא זמן קהלה לכל הוא ונודע לכל אדם מישדאל בשמו מעולם:

וגם על גי' רבינו וסייעתו נפלאה, שגם לשון עיז"ט האחרון של פסח לא מצאנו לחז"ל, רק בשל חג נמצא תמיד לפי שהוא חלוק משלפניו כסוכה (מז.) וחגיגה (ט.). וגם תמיה לי האיך הטילו חז"ל עבודה הזאת בע"פ בעת שרבתה התכונה להכנת החג הקדוש. וביותר בעת הקרבת הפסח והחגיגה וצלייתו. וגם כיון שקבעה תורה ברגל לא הוה כלל ערב פסח בכלל הרגל [ויהי העיר גם המנחת חינוך]:

(ג) ולכן לולא מסתפינא הוה אמינא שרשות לכל אחד לעשות כרצונו, אבל בלבד ברגל ואם רוצה גם כימי חוה"מ, ואם רוצה ביו"ט האחרון. ועל כן נגד המבערים בראשון, יאות לומר על האחרונים בעיז"ט האחרון נגד הראשון, וכן להיפך על הראשון, נגד המאחרים שהם ראשונים להם. דוק היטב ותמצא נכון בעזרי:

ומ"מ מתקיימת הביעור ביו"ט. דהא מבואר בירושלמי שמשירין לאכול עד

*אינו בסמ"ק.

ברכות כרצונם יעשו. ועיין בציוני הגרע"א סימן ח' שם:

(ג) ואדוני אבי זקני הלבוש [והש"ך אחריו] הוסיפו על דברי רבינו הר"מ, ומצוה שכל אחד ואחד יתודה בפני עצמו ואם רצו כו'. נראה דס"ל דמצוה בו יותר מבשלוחו. ואם א' מוציא לחבירו הוא מתורת שליחות כסוף פ"ה דברכות:

ובס' מנחת חינוך הקשה מאי קמ"ל רבינו, ולא שייך כאן תרי קלי לא משתמעו כו'. נראה שהבין בדברי רבינו שכל אחד ואחד אומרו בפ"ע היינו בביתו. ולא נראה כן כלל:

ולדברינו שיכול להוציא א' לחבירו פשוט דאם אינו יכול להתודות כמו שכתב לעיל הי"ב י"ג י"ד ט"ו, אינו יכול להוציא לחבירו כספ"ג דר"ה, וק"ו כאן שאסור להתודות:

ויש לומר דיאמר המוציאם לי רבים דלא שייך כאן הא דאוי"ח סקט"ז דאין משנין מיחיד לרבים. דהא אמרו שם בתפלה שרי, וגם יש לומר כיון דבכל לשון הוא שרי:

הלכה ו' ומצותו במקדש שנאמר לפני ה' ואם התודה בכל מקום יצא. הפסיק בהלכה ה' שהיה שייך הלכה זו להל"ד, ולדברינו למעלה בהלכה ד' בס"ד, דכיון שהוא בכל לשון מכלל שאינו במקדש אתי שפיר:

תמיה לי שלא זכר רבינו שהיודיו בקול נמוך כדאיחא בסוטה (לב:) אומר אדם שבחו בקול נמוך. מן היודיו מעשר דכתיב ואמרת. נוכן השמיט יודיו בכורים בקו"ר ועיין תוס' על התורה ובירושלמי אמרו דעד השקיפה היה בקול נמוך:

הלכה ז' אינו מתודה עד שלא ישאר אצלו א' מן המתנות שכן הוא אומר ביודיו בערתי הקודש מן הבית. הוא כמו

סוף ה' חגיגה. וא"כ קשה ק"ו הדברים ומה התם שכתוב מפורש במועד חג הסוכות דמשמע ביו"ט עצמו והתחנית רק מדרבנן, ומ"מ רחו לחוה"מ מפני התחניות שתיקנו חז"ל שאסור ביו"ט מדרבנן, כ"ש כאן שלא נזכר כלל רגל כתורה ורק מגזירה שוה הוא שנלמד, א"כ איך קבעו לכתחלה הוידוי במנחה שהתפלה מוכרחת מן התורה אלא ודאי שהיה טעמם ע"פ מה שאמרו ברה"ט (טז.) בד' פרקים בשנה העולם נידון, בפסח על התבואה, ואף דשאר פירות מן התורה מ"מ על הלחם יחיה האדם. וע"כ קבעו תורה אז שעת הבצור, שלא יענשו ח"ו בעון מניעת התרומות ומעשרות וביתור מעשר עני שהיא בשלישית וששית (עין) מש"כ לעיל פ"א בס"ד) והוידוי הוא למחרתו שפיר. שבודאי כמו בשמיני עצרת שהיא גמר החיתום שנידונין על המים כמו שכתוב שם ברה"ט, וכיומא (כא:) דביו"ט האחרון של חג הכל צופין לעשן המערכה הכי נמי עיקר גמר הדין הוא ביום י' של פסח ע"כ ראו חז"ל בחכמתם לקבוע הוידוי ביו"ט האחרון, וממילא גם הביעור בערב שלו, שלא להרחיק הביעור מן הוידוי. וכמש"כ רבינו הגר"א ז"ל בטעמו וא"כ לא היה אפשר באמצע החג. משא"כ בפ' הקהל לא היה אפשר לקבוע בשמיני עצרת דמקרא מלא דיבר הכתוב בחג הסוכות למעטו וכמו שכתוב שם בסוטה (מא:) ולע"ד הוא דבר נחמד תורה לא-ל. ורש"י ותוס' לשיטתייהו דס"ל בהקהל משום עייז שם היטב.

(ו) ועיו"ט היה הביעור כתב התו"ט שא"א ביו"ט. ועיין בס' משנה ראשונה שנדפס מחדש על המשניות שתמה מאי טעמא אסור ביו"ט דהא מותר ויריפו לצורך אוכל נפש י"ג שלרש"י משום

המנחה והשאר מבערים בעיו"ט, ואמנם גם אכילתו ביו"ט הוא הביעור. א"כ מתקיימת גזירת חתורה שברגל יהיה ואתי שפיר קושיית המנ"ח:

ונפקא מינה כשאין לו מה לאכול רק לשורפו, כגון מע"ש טמא וכיו"ב, שא"א ביו"ט ודאי שצריך לבערו בחול המועד ולא בערב פסח, דאז אינו רגל כלל:

אך המתנות שניתנים לבעליהן, ודאי דגם ביו"ט מותר ועיין ביצה (יב:). ועכ"פ להזמנים על שולחנו מותר א"כ יוכל לקיימם ביו"ט הראשון וכדברינו. ורק עיקר הביעור במע"ש כתיב, וכמו שכתב בס' יראים משום שנאכל לבעלים ופרשה זו רק במעשר שני מיירי, וא"כ לדידן דא"א לאכול מע"ש וקאי רק לפדותו או לחללו ולאבד הפדיון וכס' שלא סקל"ה, א"כ א"א ביו"ט וא"כ ודאי גירסת רבינו ז"ל מברעת, וכמו שפסק כן בש"ע:

(ד) ומן הגר"א ז"ל בשנות אליהו פ"ה דמע"ש כתב, גי' הרמב"ם מוכרחת, דהא צריך לשירי גי' סעודות ככל ביעור. ואי סלקא דעתך דביו"ט הראשון היה א"כ היה צריך לשירי על כל הרגל ומה ביעור הוא זה עד כאן דברי קדשו. ולעד"נ דלהגורסים ע"פ ס"ל דג"כ לא היה משייר רק גי' סעודות ומתורה למחרתו. וכמו שיש גירסת במשנה י' ביו"ט היו מתודין ולא האחרון, והיינו לגירסתנו בעיו"ט הראשון, א"כ ביו"ט היינו למחרתו, ואחר הוידוי אסור לו לאכול עוד ואתי שפיר. ופשוט דאם הזמינו חבירו שיאכל אצלו שמותר דלא נאמר רק בשלו וכמו שמתודה בערתי הקודש מן הבית:

(ה) ולפ"ז נ"ל הכרעה שבאחרון היה כרבינו ז"ל. שבירושלמי פ"ק דמגילה אמרו שתקנו חז"ל שהקהל יהיה כמצאי יו"ט ראשון משום התחניות. וכ"כ רבינו

הראשון יש לומר מצותו בכך ומותר וע' מנחות (מז:): בשתי הלחם הבאים בפני עצמם. ויש לדחות דהכא נמי חרי יכול ה" לאוכלם קודם הרגל ועכ"פ לא שייך כלל לאיסור שריפת קדשים שמצד איסורם נשרפין משא"כ כאן הוא כאיסור גברא ולא איסור חפצא. ואף שיש לומר שנאסרים לאחר הרגל מ"מ יש לומר דאינו בכלל שריפת קדשים. כנ"ל דלא כמנ"ח:

ואמנם מטעם אחר י"ל דאסור לבשל לצורך אוכל נפש ביו"ט דהא אסור להדליק במע"ש טהור ונהכי נמי בנטע רבעי ובכורים דדין אחד להם כמו שכתבתי לעיל בס"ד] כמש"כ רש"י יבמות (עד). ובשנות אליהו למן הגר"א ז"ל פ"ח דשביעית ע"ש היטב ואפילו להר"ש והרע"ב דס"ל שם דבמע"ש טמא הוא שאסור בהדלקה ג"כ יש לומר דאסור חז"ל לשרוף כלל מע"ש ונטע רבעי ובכורים משום גזירה אטו טמא (אלא שזה יש לדחות). ואתי שפיר קושית הגאון ר"ע איגר רפ"ב דמע"ש מאי טעמא לא תנן שם שניתן מע"ש להדלקה ג"כ שיש לומר דמדרבנן אסור אטו טמא שרגילין להדליק ומכ"ש בכהנים ודוחק. ועיין מה שאכתוב לקמן פ"ה בס"ד:

הלכה ח כיצד הוא עושה אם נשאר אצלו תרומה ותרומת מעשר נותנן לכהן מעשר ראשון נותנה ללוי. מעשר עני נותנו לעניים:

(א) קצת ה' נ"ל דמדכתיב בתורה בערתי הקודש מן הבית כו' וכמ"ש לעיל הי"ב שבעת הביעור יבערם כסדר הכתוב וכאז דברכות (מא). כל המוקדם בפסוק לברכה. וע' זבחים (פט). למקראה הקדימו הכתוב אף שלהקריבה חטאת קודמת הכא נמי יש לומר שלא לחנם כתיב בתורה שלא כסדר הפרשתן אלא שיבער כסדר הזה:

אחשביה אסור. ולענ"ד נראה פשוט דלא שייך כלל בזה משום רחמנא אחשביה לביעורו כמו בביעור תרומה טמאה ביו"ט והיינו טעמא דשם עיקר הביעור הוא בשריפה כמש"כ רש"י שבת (כה). רק דהתורה התירה שגם להאכיל לבהמה מותר. וא"כ אכילת בהמה היא כמו שריפה. ע"כ שפיר י"ל רחמנא אחשביה והוה ליה כמלאכה. אבל הכא עיקר המצוה לאכול המע"ש ונטע רבעי ובכורים רק שיש לו הרבה וא"א ע"כ צריך לבערם כדי שיכלו ברגל. אם כן מה נאמר שהשריפה לצורך אוכל נפש אסור משום דרחמנא אמר לבערו וכי איזה ביעור אמרה תורה שצריך חרי המצוה רק לאכול, א"כ רחמנא אחשביה לשריפתו כאילו אוכלו. ובאכילתו אין מלאכה א"כ גם שריפתו מותרת.

(ז) ובסברתינו נסתרו דברי רב אחד בקובץ יגדיל תורה שפלפל לומר דלהר"ז שכתב לדעת ר"ש דבערב פסח מותר חמץ באכילה, מתקיימת עשה דתשבתו באכילתו ע"כ אסור לאכול חמץ לדעת רש"י בע"פ שחל בשבת משום רחמנא אחשביה לביעורו. ולהאמור לא דמי כלל לתרומה טמאה שאסור באכילה ועיקרו לשריפה עומד ע"כ אכילת בהמה ג"כ כשריפה הוא. אבל בחמץ בערב פסח לר"ש עיקרו אז לאכילה כיון שמקיים בזה תשבתו. א"כ מה נאמר רחמנא אחשביה כשריפה מה שאוכל כיון שאין צריך כלל לשורפו אז וזה ברור תהלה לא"ל:

(ח) ואולם מצד איסור שריפת קדשים ביו"ט לא ידעתי אם יש לאסור דכאן שמותר באכילה לא דמי כלל לשריפת קדשים אלא שאם נגרוס ביו"ט האחרון יש לומר שאסור משום שהיה יכול לבערו בחול המועד אבל אם גרסינן ביו"ט

(ו) ונ"ל דקבורה אסור והוה ליה בכלל כל הנשרפין לא יקברו, ומשום דכתיב בערתי הקודש הוא כולל אכילה [בטהרה ובהיתר] והדלקה, וכמו לא בערתי ממנו בטמא, וא"כ מבטל מצות כיעורו כשיקברנו, וגם דלמא חפר ליה אינש וכמו שכתב שם רש"י בתמורה (לד.) וע"ש בתוספות ר"ע איגר. ועיין ע"ז (סב:) כה"ג ודברי הרע"ב במ"ז שכתב דטענין גניזה צ"ע וע"ש במשנה ראשונה:

(ז) חנן שם בתמורה (לג:) את שדרכן ליקבר יקבר, פרש"י משקין אין דרכן לישרף. א"כ צ"ע הכא ד"ל דכיון שכתוב לשון בערתי אין בכללו קבורה. ועל דברי רש"י יש לעיין קצת מזבחים (צב.) נסכים שנטמאו עושה להם מדורה בפני עצמן ושורפן:

(ח) ונ"ל שאסור להשליך או לשפוך משקין של מע"ש ונט"ר ובכורים בבית הכסא אף דלשאר איסורי הנאה מהניא דבזיון קודש הוא, וכמשי"כ במקום אחר בעזה"י ליישב קושית הר"ש פ"ח דשביעית מ"ב על מש"כ שם בירושלמי אין מדליקין שמן שריפה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ע"ש היטב שט"ס הוא מראשי התיבות שה"י כתוב בב"כ ובב"מ ורוצה לומר בבתי כסאות ובתי מרחצאות והיינו בזיון קדשים וזה ברור לעניות דעתי:

(ט) שם. נשאר אצלו מעשר של דמאי אינו חייב לבערו. עיין מה שכתבתי לעיל ה"ג בס"ד כמה שחיובם רק מדרבנן ונ"ל דמדמאי אין ראייה דקיל משאר איסורים דרבנן לכמה דברים ע"ש בספ"א דדמאי ובשבת (כג.) אבל בשאר מע"ש מדרבנן י"ל דצריך כיעור וכן בפירות חו"ל הסמוכים לא"י שנוהגים בהם תרומות ומעשרות מן התורה:

(י) נשאר אצלו בכורים הרי הם מתבערים

(ב) וכזה יש לפרש דברי הספרי שאמר הא אם הקדים מעשר ראשון לשני אין בכך כלום, שכוונתו לפי הביעור דבתורה כתב בערתי הקודש ואח"כ וגם נתתיו א"כ כיעור המע"ש קודם, לזה קמ"ל שאם גם בביעורו עשה להיפוך אינו מעכב דהא מ"מ עשה בהפרשת כתורה. ומצאתי כסגנון הזה בהגהת זרע אברהם על הספרי שם, וכפי הגירסא שאם הקדים מע"ש לראשון אין בכך כלום ועל הירודי קאמר שאם התורה להיפך ע"ש ודברינו יותר נכונים בס"ד. אך רבינו לא גרס בספרי כנוסחתינו רק כפי שהוא רמח"ו ורה"ח רבינו הגר"א ז"ל שם:

(ג) שם. אם נשארו אצלו פירות מע"ש של ודאי או נטע רבעי או מעות פדיון ה"ז מבערין ומשליך לים או שורף. הך משליך הוא ריאור לחלה מרערך. או וראה שצ"ל או משליך, ומבערין י"ל באכילה ודוחק:

(ד) ומשליך לים. עיין לעיל הלכה ב בפ"ב, שמשליך לים הגדול ובטור ש"ע יו"ד שסל"א סקל"ג כתב ומשליך הפרוטה לים הגדול, אבל לשאר נהרות בעי שחיקה, וע"ש סרצ"ד ס"ו כ' ישליכנה לים הגדול או ישליכנה בנהר אחר שחיקה, והמחבר ואדוני אבי זקני הלבוש שלא ביארו בכאן פשוט הדבר ולא שייך בביעור כל כך יותר חיוב ממע"ש ונטע רבעי שבכל השנים כן בזה"ז שהוא כן כמו שכתוב שם סקל"ה וקל"ח:

(ה) או שורף. נ"ל דעל הפירות קאי שורף וכמש"ש ביו"ד לענין פירות מע"ש ונטע רבעי, ועל דמי פרייתו הוא אומר משליך לים:

ומספקא לי מאי טעמא לא כ' רבינו יפורנו לרוח אחר שחיקת הדמים וגם בש"ע לא נזכר במע"ש כן רק בנטע רבעי בסימן רצ"ד (וע' פסחים כח.) ותמיה לי שלא נזכר מכאן לשם:

(יד) נסתפקתי בנטמא המע"ש אם מותר לבערו דהא מבערו בטומאה ואם תמצי לומר שיפדנו ויבער הפדיון אכתי בבכורים מאי איכא למימר. ואולי י"ל דכיון שמבערו כמצותו לא שייך כלל הלאו הזה וכ"ש למ"ד דבטהור מותר וצ"ע:

הלכה ט בד"א ששורף ומבער כשנשארו אצלו פירות שאינו יכול לאכול כולן קודם שיכנס יו"ט. אבל אם נשאר חבשיל של מע"ש ונטע רבעי אין צריך לבערו שהתבשיל כמבוער, וכן יין ותבלין הרי הם כמבוערים:

(א) מלשוננו ז"ל משמע דלאו מטעם ביטול הוא שהם כמבוערים, רק שזהו ביעורו במה שבשיל ממנו, ואפילו כולו ממע"ש ונטע רבעי ובכורים הרי הוא מבוער, ואינו דומה לשביעית וביעור חמץ, ועיין תוס' ר"ע איגר אך מלשון הרע"ב לא משמע כן. ולא נתבאר לדעתו שיעור התערובות עד כמה יהיו ולא יאסרו:

(ב) תבשיל של מע"ש ונט"ר אין צריך לבערו. קצת צ"ע מאי טעמא לא נקט בכורים ג"כ. ואולי קמ"ל בזה לענין תרומות ומעשרות שביעורם הוא הנתינה לבעליהן, כמש"ל הי"ב, שם אינו מועיל מה שהוא תבשיל דאף אם מעט נתערב בו תרומות חייב לתתם לבעליהם ורק לענין ביעור מן העולם הוא שהתבשיל כמבוער. וא"כ אתי שפיר דלא פסיקא ליה למתני בכורים דג"כ נותנן לכהנים כשהם ביד ישראל וצריכים ליתנם לכהנים ואם יבא שעת הביעור יבערו הם:

(ג) אלא דבכורים ביד ישראל קשה הציור, דהא קי"ל בשלהי בכורים שנותנין לאנשי משמר אחר קריאתם וישראל מאי בעי גבייהו תו, ואם עוד לא קרא עליהם הרי אסורים הם באכילה כדקיי"ל, ולקרות

בכל מקום. מלשוננו משמע דעל מי שמע"ש שלו קאי והיינו זרים שאין אוכלין בכורים וזה שאמר בכל מקום היינו גם ביד הישראל ואין צריך למוסרם לבעליהם הכהנים וקמ"ל שאינו יכול לומר לו אנא בעינא למעבד מצוה כבב"ק (צא): דגם על הבעלים המצוה ובכלל הקודש הם כמ"ש הי"ד. ועמש"ש בס"ד. ועוד יש לחלק מהא דשם ואין להאריך: (יא) מספקא לי. תוספת הבכורים ועטור הבכורים שהם כבכורים כדתנן פ"ג דבכורים, מהו לענין ביעור, שנראה שאינם רק מדבוכים:

(יב) נסתפקתי בהא דקיי"ל רפ"כ דחלה ופסקו רבינו פ"א הכ"ב דפירות חו"ל שנגמר בא"י שחייבין בתרומה ומעשר מן התורה, אם מע"ש שלהם הוא קדוש כמע"ש מפירות א"י ממש, דהא בספרי פ' קרח ובתורת כהנים ס"פ בחוקותי יליף דאין תורמין מפירות ח"ל על פירות א"י משום דכתיב וכל מעשר הארץ כו' מזרע הארץ קודש לה' א"כ חזינן אף דנגמרה מלאכתן בא"י [דאל"כ לא צריך קרא דתיפוק ליה דהוה ליה מפטור על החיוב] מ"מ אינם כמו של א"י, א"כ י"ל ה"נ לא קדשי מע"ש כשל א"י והוה ליה כמו בכור מח"ל כס"פ ג' דתמורה. או י"ל דקדושתם שוה ומה שאין תורמין הוא כמו מחדש על הישן, ומש"כ שם מזרע הארץ קודש לך' הוא לענין מע"ש בעצמו ולא למעט חו"ל. וצ"ע אם מתורה כשאין לו אלא מע"ש של חו"ל לבדו:

(יג) כן יש להסתפק ג"כ בכרם רבעי או גם נטע רבעי למ"ד דנוהג גם בחו"ל ועי' טוש"ע יו"ד סרצ"ד מזה, די"ל כיון דילפינן גזירה שוה קודש קודש ממעש"ש לא חמיר ממע"ש עצמו, דאם על של חו"ל אינו יכול להתורות גם בכרם רבעי כן. ויש לעיין בזה:

אחרית

פרק ד'

השנים

תורת ד' לאהרן הכהן, עשה שינתן לאהרן הכהן בכהונתו, וכאן הואיל ואין את יכול ליתנו בכהונתו רשאי את לטמאו. לפי עיקר איסור לטמא טבל משום הפסד כהן. וע' בבלי יבמות (פס). דלחד מאן דאמר אם תרם מן הטמא על הטהור גם בדיעבד אין תרומתו תרומה משום הפסד כהן, וא"כ כהן בשל עצמו מותר לטמא, ולפי"ז לא אמרינן כהורמו דמיין מן התורה, רצ"ע, וע' בבלי ע"ז (נה) וסוטה (ל). ונדה (ו) ואכמ"ל:

הלכה יא מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו והגיע יום הביעור הרי זה קורא שם למתנות ומזכה להם לבעליהם על גבי קרקע או למי שזוכה להן לבעליהן ומתודה למחר שנתינת המטלטלין על גבי קרקע אינה אלא מתנה שיש בה חיזוק אבל אינו יכול להקנות להם המעשר בחליפין מפני שנראה כמכירה והמעשרות והתרומות והמתנות נאמר בהן נחיה לא מכירה:

(א) דקדק לכתוב קורא שם למתנות, לשלול דעת המפרשים שר"ג כבר הפריש בביתו, ע' תוס' כ"מ (יא): וכן משמע מפירוש הרע"ב במ"ט. ולא קשיא קושית התו"ט עליו:

(ב) הטורי אבן ברי"ה (ד) תירץ קושיית התוס' למה לי קרא בדיעבד, דנפקא מינה שקורא שם ומזכה ע"י אחר, דאילו משום בל תאחר אינו מועיל בקריאת שם, א"כ למה יקרא שם ויזכה להם שזה אינו מוציא מבל תאחר משא"כ במצות ביעור. נראה סברתו דבל תאחר גזירת הכתוב הוא שיתן לכל אחד ואחד בזמנו ושלא יאחרנו, א"כ מה בכך שהוא מקנה לאותו פלוני וכבר הוא ברשותו, אבל מ"מ אינם בידו, ע"כ עדיין עובר בכל תאחר. אבל בביעור המצוה להוציאם מרשותו, ע"כ כשיזכה להם ע"י אחר כבר יצאו מרשותו:

עתה עליהם אי אפשר, א"כ הם עומדים להתבער, ואם נתערב בתבשיל הוה ליה ככל דבר איסור שנתערב או כתרומה טהורה שמתבטל במאה ואחד, וצ"ע בזה: (ד) תניא בתוספתא רפ"ז דשביעית, יש בשביעית מה שאין במעשר, שביעית מתבערת מכל מין ומין, מעשר שני אין מתבער אלא באותו מין בלבד. ורכינו הגר"א ז"ל הגיה מע"ש כל המינים מתבערים כאחד:

הלכה י פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הביעור אין מעכבין אותו להתורות ואינו חייב לבערן: (א) וזהו מדרשת ר"ע שלימד כן. ובספר יראים כ' טעמו מדכתיב כי תכלה לעשר, בראוי לעשר הכתוב מדבר:

(ב) וע' ר"ש שפירש קודם מירוח, ותמה בס' משנה ראשונה א"כ איך סברו מקודם שצריך לבער ומשום שקרוי קודש והאי אינו ראוי כלל לאכילה קודם מירוח. ולי נראה פשוט דס"ל משום שאם תרם אז תרומתו תרומה כדקיי"ל בן לוי שהקדים מעשר ראשון בשבולים פטור מתרומה גדולה ע"כ מיקרי קודש וכמו לדידן כשנגמרה מלאכתן דס"ל מתנות שלא הורמו כהורמו דמיין וכקדושין (נד):

(ג) ומספקא לי, לרשב"י בשם ר' יוסי בפ"ג דמע"ש מ"ו, דגם פירות שנגמרה מלאכתן ונכנסו לירושלים ס"ל לב"ה דיפדו בכל מקום א"כ לא ס"ל מתנות שלא הורמו כהורמו דמיין, וע' מכות (כ). אם גם לענין ביעור ס"ל כן ואין צריך כלל להפריש, ורק ביש לו כבר מופרשים היא שצריך לבער המתנות:

ובירושלמי פ"ג דחלה סוף ה"ב וע"ז פ"ד ה"ט, א"ר יוסי בשם ר' הילא ברין היה שיטמא אדם טבלו דבר תורה שנאמר את משמרת תרומותי, תרומה צריכה שימור ולא טבל, ומה אני מקיים ונתתם ממנו

(ט). בכל הסוגיא דשם, ואף שיש לומר דמה שהוא אנוס לא יועיל לענין הוידוי כמו שכתבתי לעיל פ"ב בס"ד אין הכי נמי שלא יתודה כיון שא"א לו באופן אחר:

(י). נראה דאם נתן המתנות לבעליהם על מנת להחזיר, שיכול להתודות, דהא כה"ג מיקרי נתינה מן התורה כדאימא שם בקדושין (ו:), רק שאסור משום כהן המסייע בבית הגרנות, אבל בדיעבד ודאי דמהני:

(ז). אך אם נתנם בעל כרחם של המקבליים נראה דיכול להתודות, דמלבד ד"ל נתינה בע"כ במתנות כהונה ולא* הוי נתינה כמש"כ הקצות החושן בסרמ"ג בשם הפרי חדש אינו חייב י"ל ג"כ דהכא לענין הביעור ודאי יצא וכדדרשו בספרי ותוספתא מדכתיב מן הבית כיון שהוציאן מן הבית אין אתה נזקק לו דלתרומות ומעשרות ודאי י"ל כן ועמש"ל בפ"ב בס"ד. וע"ש בנתיבות המשפט שחולק על הפר"ח וע' ביד אפרים יו"ד סי' ס"א. ונפקא מינה ג"כ כשנתנם לקטנים חרשים ושוטים אינו יוצא ידי נתינה ע"ש בקצה"ח ונה"מ ויד אפרים שם ובמש"ש בחידושי ליו"ד בס"ד:

הלכה יב ומנין שאינו יכול להתודות עד שיוציא את כל הממנוח שנאמר בערתי הקדש מן הבית הקדש זה מע"ש ונטע רבעי הקרוי קודש:

(א). צ"ע קצת שהשמיט בכורים כמש"ל הלכה י"ד. ואולי דע"פ הרוב אין לבעלים ישראל בכורים, שהיא רק לכהנים.

(ב). מן הבית זו חלה שהיא המתנה של כהנים בבית. ע' ירושלמי פ"ג דמעשרות סוף ה"א דמיימי מכאן ראיה דמעשרות

(ג) אמנם לא הבנתי דברי קדשו, הרי התוס' הקשו למה ציינו הקב"ה במצות ביעור ותיפוק ליה שמחוייבין ועומדים משום לא תעשה דכל תאחר, אי"כ צדיק מה פעל בתיירצו שמחני קריאת שם, זהו כשכבר נצטוונו בביעור, על כן לקיים זאת צריך קריאת שם, אבל מ"מ קשה למה נצטוונו:

ואולי יאמר דכיון שמועיל קריאת שם לענין הביעור מועיל נמי לענין כל תאחר וא"כ נפקא מינה טובא. ומ"מ קשה לי דהוה ליה כמו דאי להתירא דלא כ' קרא כביבמות (עח). ואכמ"ל:

(ד). שם. מפני שנראה כמכירה. משמע שמצד הדין מהניא רק מפני שנראה כמו מכירה הוא שאסור, ועי' לי' רש"י בב"מ (יא:). וא"כ אם הקנה בקנין סודר יוכל מ"מ להתודות ולאמר נתתי. וע' קדושין (ו:). דבכל מקום מהני מתנה על מנת להחזיר לבר מאשה דהוה ליה כחליפין ע"ש בפרש"י, ולפ"ז גם לענין מתנות כהונה יתסר משום דהוה ליה כחליפין ושם אמר משום כהן המסייע וכו'.

(ה). המנחת חינוך העיר דקנין אגב הוא דרבנן וא"כ איך יועיל לענין ביעור מן התורה, ותי' דבזה"ז גם תרומות ומעשרות דרבנן, או דמ"מ החיוב מדרבנן יקיים. ע"ש:

ובמקום אחר הארכתי בענין כזה בס"ד, אם יש כלל חובת דרבנן על מצות עשה דאורייתא, ואף שלא יוכל לקיים הדאורייתא מה בכך. הרי אנוס הוא ודחמנא פטריה כיון שא"א לו לעשות באופן אחר. והגע בעצמן אם הוא במקום שאין איש אתו לזכות על ידו מה יעשה, וכן אם אין פירותיו בביתו רק בבית אחרים איך יוכל לזכות על ידו לחלל המע"ש כשאין ברשותו, וכהא דב"ק

*מלה זו מיותרת, שהרי קצוה"ח סי' רמד סק"ד כתב שהי נתינה.

לשוננו ז"ל לקט שכחה ופאה מעכבין כו' מה שלא נמצא במשנה הכיחנו לידו ספק על מעשר עני שאין דינו כלקט שכחה ופאה וכמש"ל פ"ב בס"ד שספק בידי דבר זה על פי דברי הגר"א ז"ל ע"ש היטב:

ואבאר עוד בזה. הנה בתורה כתיב בערתי הקודש שבעת שמוציא כל מעשרותיו צריך לבערם. אך איזה ביעור הוא, נתפרש לחכמינו ז"ל שאינו שווה בכלום. וע"כ מצינו שכדבר שכתוב בו נתינה לזולתו, הביעור היא הנתינה לבעליו, וזה שכתוב בערתי הקודש מן הבית, שמוציאו מרשותו לרשות בעליו ואין צריך יותר, ומותרים הבעלים לאוכלם מתי שירצו שכבר נתקיים בו הביעור. אך כאותם שלא כתוב בהם נתינה, והוא נאכל לבעלים לבד ואין צריך לתת לזולתו, צריך לבערו מן העולם כענין לא בערתי ממנו בטמא שפירושו כליון מן העולם. והיינו רק במע"ש ונטע רבעי שנאכל לבעלים. ושניהם נקראו קודש כמש"כ במעשר שני בהדיא קודש לד', וגם נטע רבעי נלמד מגזירה שוה ממע"ש, אך גם בכורים לחכמים דרבי שמעון פ"ב דבכורים בכלל הביעור כמו מעשר שני ונטע רבעי*, ונלמד בירושלמי מדכתיב הקודש העליון, [רוצה לומר שכתב למעלה בפרשה, וכמו יליף תחתון מעליון שבזבחים (נח.)]

*וע' בירושלמי דפרין מאי טעמא לא פליג ר"ש ביידי כמו בביעור דלא ס"ל הקודש העליון ומשני וידיי זו קריה, רוצה לומר רמז"ש טעונים וידיי אין ר"ל פרשת וידי דהבא, אלא ר"ל וידיי בכורים שהיא מקרא בכורים, ועל זה א"א לר"ש לחלוק דהא כתיב וענית ואמרת, וע"ש בפני משה ששנה במחילה מכבוד תורתו ומשמתמתי' ירושלמי דמע"ש כאן ראמרה להדיא ר"ש חולק.

מפרישין בשדה, מדרשא דמתני' מן הבית זו חלה, ואידך מאן דאמר מייתי מעובדא דר"ג במ"ט דגם מעשרות בבית, וע"ש בפני משה שכתב מלשון רבינו פ"ה מתרומות ה"ה משמע דגם מעשרות בבית, וא"כ צ"ע קצת הך דהכא, ויש ליישב בדוחק:

(ג) נתתיו זה מעשר ראשון וגם נתתיו מכלל שקדמתו מתנה אחרת והיא תרומה גדולה ותרומת מעשר. נראה דרייק כן מדכתיב נתתיו, משמע לאותו שמזכיר מקודם [מדלא אמר נתתין], והרי אין מע"ש ניתן כלל ללוי, וכן בכורים שמתורה עליהם, אלא יש לפרש מעין מה שזכר מקודם, מן הבית זו חלה, שהיא כתרומה וניתן לכהנים, על זה אמר וגם נתתיו, היינו מתנה השייך להכהן שנקרא לוי ג"כ:

ואולם עיקר שם הלוי הוא רק על הלוי וכמש"כ הר"ש ותוס' דמהאי טעמא העביר יוחנן את הוידוי לפי שלא יכלו לומר "ללוי" כיון שלא נתנו רק לכהן, א"כ בע"כ דעל מעשר ראשון קאי, וא"כ צ"ל דמש"כ וגם מרבה נתינה שקודם המעשר ראשון שהוא התרומה, ובכללו גם תרומת מעשר אף שהוא אחר המעשר ראשון ואינו ניתן מהישראל להכהן, בכל זאת יכלול הרל משום שררר הזכיר חלה שדין כולם שוה:

(ד) ומש"כ מעשר ראשון ובמשנה תנן מעשר לוי משום דשם קמ"ל שנתתי ללוי, ע"ש בירושלמי, ורבינו לא צריך להשמיענו זה לאפוקי מדר' אלעזר בן עזריה וגם נצרך למש"כ אח"כ שקדמתו מתנה אחרת על כן אמר ראשון:

(ה) לגר ליתום ולאמנה זה מעשר עני לקט שכחה ופאה ואע"פ שאין לקט שכחה ופאה מעכבין את הוידוי. יתור

בכורים אם בכורים ניתנין לאנשי משמר או לכל כהן שירצה, שאם לכל מי שירצה שפיר שייך ע"ז נתינה שבעל הבכורים הוא הנותן לכל מי שרצונו לתת לו, אבל אם לאנשי משמר הרי אינו נותן כלל רק שמביאו בעזרה ומניחו שם ואנשי המשמר משולחן גבוה קזקי ומחלקין ביניהם ואין לבעלים בזה כלום א"כ אין זה כלל נתינה, ולא שייך לומר ע"ז וגם נתתיו ללוי, ע"כ ביעורם כמע"ש ונטע רבעי, וזה שאמר ר"ש שאינו כן, שבכורים ניתנין כתרומה, שניתנת לכל כהן שירצה, כן גם בכורים, וא"כ הוה ליה בכלל נתתיו לביעורם:

(ח) ומיושב היטב דעת רש"י בפי' התורה, שכו' וגם נתתיו לרבות תרומה ובכורים, והוא תמוה שסתם משנתו כדעת ר"ש, דרש"י ז"ל לשיטתיה אול, דבפי' נשא כתב שם דרשא דר' ישמעאל, וא"כ כתיב בבכורים נתינה, ע"כ פסק גם בכאן כר"ש. כן נראה לי. במקום שרבותינו לא ביארו לנו כל הצורך:

(ט) ולפי"ז גם כמעשר עני דכו' ונתת ג"כ דינו כתרומה ומעשר שצריך בהם ביעור הנאמר לתתו לבעליהם, וכדתנן מעשר עני לעניים. אך לקט שכחה ופאה דלא כתיב בהם נתינה אינו כלל בכלל הוידוי, דאינו קדוש לה' בכלל ביעור, ולא כתב בהם נתינה ואינם בכלל ונתתיו לגר. כנ"ל:

וא"כ לפי דעת רבינו הגר"א ז"ל דתרומות ומעשרות כשיש לו ואינו נותן הם מעכבין את הוידוי, ודאי י"ל דגם כמעשר עני דכתיב ונתת כן הוא. או י"ל, דמ"מ כתיב בהם עזיבה ג"כ א"כ לא הוה בכלל נתתיו, וגם משום דאין בהם טובת הנאה לבעלים. וקצת י"ל משום דנתינה בעל כרחו לאו שמיא נתינה וע' גיטין (עה). ומה שכתבתי לעיל הי"א בס"ד: ולהאמור, גם חלה היא בכלל נתתיו, אך

ובכמה מקומות כלשון הזה ועיין לקמן הי"דן, ואף דגם תרומה נקרא קודש מ"מ כתרומה כתיב נתינה, ואם כן ביעורו היא ההוצאה מן הבית לרשות בעליו, והכי נמי כמעשר ראשון וגם בחלה כן דבכולם כ' נתינה:

(ו) וזהו טעמו של ר"ש דס"ל דבכורים כתרומה דאיהו ס"ל שגם בבכורי מצאנו נתינה, דבספרי פ' נשא דרש ר' ישמעאל פסוק וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל אשר יקריבו לכהן לו יהיה, וכי היכן מצינו תרומה שמקריבין לכהן, אלא לפי שמצינו שכתוב תביא בית ה' אלוקך ועדיין אינו יודע מה יעשה בהם, לכך ת"ל אשר יקריבו לכהן לו יהיה מלמד שניתנין לכהן. א"כ לולי הקרא לא ידענו כלל אם בכורים ניתנים לכהנים ומשום דלא כ' כלל בשום מקום ל' נתינה בבכורים, על כן אמר מדכו' אשר יקריבו לכהן לו יהיה שהוא ניתן לכהנים. והקרא דבכורי כל אשר בארצם לך יהיה שבפי' קרח נדרש למנחות עיין מנחות (פד:) וכמ"ש שם הוית רענן. וא"כ אתי שפיר היטב שזהו יסוד מחלוקת ר"ש וחכמים בבכורים אם צריך ביעור. לחכמים לא נכתב לשון נתינה בבכורים כלל וא"כ אינו בכלל וגם נתתיו וא"כ על כרחם למדרש הקודש גם לבכורים כמו מע"ש ונטע רבעי, אבל ר"ש ס"ל כר' ישמעאל וא"כ מש"ש אשר יקריבו לכהן הוא כמו ל' נתינה וא"כ דינו כתרומה. ומדויק היטב לשון ר"ש שאמר הבכורים ניתנין כתרומה ולא אמר בקיצור בכורים כתרומה, אלא וקמ"ל טעמו משום דהם ג"כ ניתנין כתרומה וא"כ הוה ליה בכלל נתתיו ללוי וזהו ביעורו ולא יותר:

(ז) ויש להעמיק עוד יותר, הנחלקו בפלוגתא ר"י וחכמים בשלהי חלה ושלחי

פרק ד'

השנים

אחרית

בו על מעשר ראשון שוב אינו מתוודה, לפי שבוה עדיף מעשר ראשון מכולהו דג"כ נקרא קודש ופתח בו הכתיב תחילה להדיא. ואתי שפיר שפסק רבינו כהירושלמי בהלכה י"ד דתרומה עיקרית יותר ממעשר ראשון, ומסולק מה שפלפל המנחת חינוך בסוף דבריו עיין שם היטב. (יא) שוב האיר ה' את עיני ומצאתי בתוספתא ספ"א דבכורים, תניא ר' יוסי אומר מע"ש טעון וידוי ובכורים טעון וידוי מה מע"ש טעון ביעור אף בכורים א"ל ר"ש מה למע"ש שכן דמיו טעון ביעור תאמר בבכורים שאין דמיו טעון ביעור. נ"ל מזה שכל מחלוקתם תלוי בסברות אם מע"ש חמור מבכורים ולחכמים ס"ל דשום הם ומאחר שזה טעון וידוי כהשני גם לענין ביעור שזה אך ר"ש ס"ל דכיון שכתוב בערתי הקודש לא חל שם קודש רק בדבר שעומד לפדותו ותחול קדושתו על הפדיון וא"כ קודש הוא לעולם משא"כ בבכורים שאין לו פדיון לחול קדושתו על הדמים ע"כ לא שייך עליו שם הקודש. ואין לומר אדרבה דמה שאין לו פדיון הוא חומר לבכורים שחמור כל כך שאין לו פדיון, ש"ל דלשון קודש משמע כמו הקדש שיש לו פדיון, וא"כ ע"כ מה שתרומה ובכורים אין להם פדיון הוא לפי שקל קדושתו ואינו חל על הפדיון לתפסו בקדושתו. וכה"ג אמרו בבכורות (לב): דלאחר שחיתוה דקיל קדושתו לא אלימא למתפס פדיונו, וכן אמרו בובחים (מט): דלר"י לקוח בכסף מעשר אין לו פדיון משום דלא אלימא למתפס קדושתו. ואולי י"ל דגם ר' יוסי כרב יהודה ס"ל דזה דאין לקוח בכסף מעשר שני גפדה וא"כ הלקוח לא הוי קודש גמור וא"כ אין כל כך חומר במע"ש מבכורים ויליף שפיר במה מצינו שלו:

הוצרך למדרש להא דמן הבית דכזה מתפרש גם לתרומות וכמ"ש לעיל בס"ד. ואף שעיקר הדרשא היא להא דברכות (לה): דאין הטבל מתחייב במעשר רק עד שיראה פני הבית, מ"מ הוה ליה לומר בערתי מן הבית את הקדש, אלא דאסמכ"י הקדש למן הבית שרוצה לומר הקדש של הבית וכמס"כ רבינו ז"ל וע"ז קאי נחתיו וכמבואר:

(י) ואולי י"ל עוד לפי מש"כ רבינו בספר המצות (מצות עשה קפ"ז) להפריש מעשר ראשון מדכ' וכל מעשר בני ישראל כו' קודש לה'. א"כ ס"ל דקרא גם למעשר ראשון קאי ועמש"ל הלכה ג' בס"ד. א"כ י"ל דלא אתרכו לעכב את הוידוי אלא במה שנקרא קודש וכתוב נמי נתינה, ומעשר ראשון אף שאינו כ"כ קודש כמע"ש ובכורים אבל מ"מ נכלל בכלל קודש. וע"כ כיון דכתוב ביה ג"כ נתינה, לזאת אם ישנה ואינו נותנו לבעליו, הוה ליה כמו תרומה שהוא קודש ונכלל בנתינה, ומעכבין שניהם. משא"כ במעשר עני שלא כתיב בו קודש וגם כתיב בו עזיבה, י"ל דדינו כלקט שכחה ופאה ואינו מעכב את הוידוי, וצ"ע. אלא שרבינו בחיבורו לא כתב בשום מקום דמעשר ראשון הוא בכלל קרא דקודש לה', והיינו טעמא דס"ל להלכה דמעשר שני ממון גבוה הוא מהך קרא וכמ"ש הלכה ג' בס"ד, דא"א לומר מהאי טעמא דכולל מעשר ראשון דחולין הוא. וא"כ י"ל דר' יונתן בספרי פ' קרח דמפרש לה להך קרא במעשר ראשון כמו שכתבתי שם לעיל בס"ד ס"ל כר"מ ביבמות (פה): דאטור מעשר ראשון לזרים ומיקרי ג"כ קודש כעין מע"ש:

וממילא י"ל דלענין לעכב את הוידוי עדיף טפי גם מתרומ"ע. ואתי שפיר דברי הגמ' סוטה (מח). דאמר כל בית שאינו מתודה

למזבח לכהן לו יהיה, וא"כ שפיר כתב דקמ"ל שמתחלקין לאנשי משמר. אבל לרש"י שם שפ"י וכי תרומה מקריבין לכהן והלא הוא מחזיר אחריה בבית הגרנות, א"כ שפיר יש לפרש גם אח"כ דלכהן קאי על יקריבו והיינו שמביא אתו כהן להביאם בבהמ"ק וזה שאמר יקריבו לכהן, וא"כ ס"ל כר' יהודה דהם לכל כהן שיציה, ואתו שפיר דברינו בס"ד:

(יג) לקט שכחה ופאה. עמ"ל פ"ב אות ד' בס"ד דה"ה עוללות ופרט הכרם דגם הן אין מעכבין כלקט שכחה ופאה, וכן מצאתי במנחת חינוך שהעיר בעוללות ע"ש:

וע"ש שנסתפק אם עיכבם לעצמו באופן שעובר בלאו, אם יכול הוא להתודות. ולכאורה לדברינו דהיינו טעמא דאין מעכבין את הירודי משום דכתיב בהו עזיבה ואינן בכלל מש"כ מקודם כי תכלה לעשר כו' ונתת כו', א"כ י"ל דאינם שייכים כלל למצות הירודי והם ככל שאר לאוין שבתורה שאינן מעכבות את הירודי וכמ"ל פ"א אות י"א בס"ד. וכן משמע מדברי רבינו הגר"א ז"ל שכ' שם בס"ד דאפילו בעבר כהלאו במזיד אינם מעכבין:

הלכה יג וצריך להפריש המתנות על חסד ואח"כ יתודה שנאמר ככל מצותך אשר צויתני הא אם הקדים מע"ש לראשון אינו יכול להתודות:

(א) דקדקו חז"ל דוקא מע"ש לראשון, וראיה לדברינו בפ"ב בס"ד, שאין חובת הירודי רק כשיש לו להפריש אז, וע"כ אורחא דמילתא נקט שאין לו להפריש אז רק מעשר ראשון ושני, דבכורים הרי כבר הפריש במועדו קודם החג או החנוכה שקדמו לחג הפסח שעומד עתה, ותרומה ג"כ, א"א לגורן שתיצק עד שיפריש

ולפ"ז תלי פלוגתת ר"ש וחכמים בענין אחר שלא כדברינו הקודמים:

(יב) שוב נתיישבתי דמ"ל בס"ד מדברי הספרי לא יתכנו דברינו, ע"פ דברי הרמב"ן בפירוש התורה כפ' נשא שכתב על פסוק וכל תרומה כו' בביאור דברי ר' ישמעאל שזכרנו, ולמדנו עוד מכאן שיהיו הבכורים לאנשי משמר שיקריבום ואינם [כצ"ל] לכל כהן שירצה כתרומה ע"כ דברי קדשו. וכוונתו דמלשון אשר יקריבו לכהן משמע לשון הקרבה כמו קרבנות ששייכים לאנשי משמר שעובדים באותה השבוע ואינם לכל כהן שיבורר לו הבעלים. וכן כתב בראש פרשת תבא, אל הכהן אשר יהיה בימים ההם, כי הם נתונים לאנשי משמר ככל הקרבנות, לא שילויך עמו כהן מעירו להקריב בכוריו, ע"ש. ונראה מזה, דדיוקא אם נלמד מקרא דאשר יקריב, הוא שמוכח דרשא זו שדין הבכורים כדון קדשי המקדש, ולא סגי ליה בקרא דאל הכהן אשר יהיה בימים ההם, דשם ילפי' על שהיה כשר ונתחלל וכמ"ש שם הרמב"ן ז"ל כעצמו שאם הקריב בכורים כשהיה כשר ולאחר זמן נמצא שהוא בן גרושה שהקרבנות כשרים, וא"כ אין ראיה מזה שדינם כקדשי המקדש לשתחלקו לאנשי משמר, קמ"ל מאשר יקריבו:

ולפ"ז נסתרו דברינו דאדרבה לדרשא דר' ישמעאל מוכח כחכמים ואם נאמר שיקריבו הוא לשון נתינה מוכח* שמתחלקין לאנשי משמר:

אולם זה אינו רק להרמב"ן לשיטתיה דמפרש דברי ר' ישמעאל שאמר וכי תרומה מקריבין לכהן ר"ל שאין הקרבה אלא למזבח, ועל כרחו יפרש אשר יקריבו

*אולי צ"ל: לא מוכח.

אחרית

פרק ד'

השנים

ויצטרך להפריש הבכורים עתה הוא דבר שא"א דאינו זמן הבכורים והכא בהביעור קיימינן ולא משכחת לה דבר זה:

(ה) **שנאמר ככל מצותך אשר צויתני**. נ"ל דלא יליף מהא דלא עברתי ממצותיך, שיש לומר דשם הוא רק על לאוי שבפרשה וכאן מרבה גם על עשה שבהם, ובא לרבות באם הקדים מע"ש בשבולים דג"כ אינו יכול להתודות, והוא פלוגתא בירושלמי תרומות שם. וע' רש"י שבת (קכז:) שכתב בפשיטות דאין הלאו בשבולים, וכתבנו במקום אחר בס"ד דמ"מ בעשה עובר, ואתי שפיר שלא יטווח דבריו מביצה (יג.), דא"כ גם ככה"ג מעכב הוידי, וע"כ צריך רבויא מכלל מצותך אשר צויתני. אלא דקשה הציור בחג הפסח להקדימו בשבילים למע"ש בשנה חד', ויש ליישב בדוחק, ודוק:

ומראש הוא אמינא דבמשנתינו הוחלפו הדרשות, דהך אם הקדים צ"ל מקרא דלא עברתי וכלשון חז"ל דעבר לישנא דאקדומי הוא כפסחים (יז.), ומצאתי אח"כ בפנים יפות שכתב כך, אך חזרתי בי, דהכא אין הלאו על ההקדם רק על האיחור, וכמש"כ מלאתך ודמעך לא תאחר ולא כתוב לא תקדים [ואף דלמ"ד בירושלמי דעובר על הראשונה א"כ משמע דההקדם היא העבירה ומ"מ כתיב לא תאחר, ישבתי בחידושי למשניות בס"ד בדבר נחמד]:

(ו) **נסתפקתי אם הפריש כהלכתו ואח"כ נשאל על התרומה או המעש"ד** אם יכול להתודות, מי נימא דאגלאי מילתא למפרע שעבר בהלאו דהא חכם עוקר חנדר מעיקרו וא"כ נעשה חולין למפרע, או יש לומר דמ"מ בשעתו עשה כהוגן ואינו עובר כלל:

ויש להביא ראיה מהא דעירובין (ל:), דפרץ תרומ' נמי אי בעי מתשל', ודלמא מיירי כשכבר הפריש המעשרות. וכן מהא

התרומה כדאיתא בירושלמי פ"ג דמעשרות ותוס' קדושין (כו:) וב"מ (יא:), וע"כ לא נשאר רק אלו השנים:

ומזה נלמוד דמה שעבר על אלו הלאוים בשאר הפעמים שהפריש אינו מעכב את הוידי, רק כמה שמפריש עתה בשעת הביעור, וע"כ אתי שפיר דלא אמר אם הקדים מע"ש לתרומה או לבכורים:

(ב) **ואם צדקנו בדברינו אלה, אתי שפיר** שלא פסק רבינו כמ"ד דכל המצות שבתורה הן מעכבות את הוידי, דא"כ כ"ש שאותם הלאוים בעצמם כשעבר עליהם בעת אחרת שמעכבין, ומדמשמע דתנא לא ס"ל הכי, מוכח דלא קי"ל כהך מאן דאמר, ועמש"ל פ"א אות י"א בס"ד:

(ג) **ומצאתי לבעל ספר משנה ראשונה שכתב, דהיינו טעמא דלא נקט לתרומה** משום דאז אין העבירה אלא בהתרומה שהיה לו להקרימה ועיקר הוידי בהמעשר. ותמוה לי, צדיק מה פעל, רא"כ במעשר ראשון נמי הכי, ומעשר ראשון לא עדיף לענין הוידי מהמעשר שני, והך דטוטה (מח.) דאמר כל בית שאינו מתודה על מעשר ראשון שוב אינו מתודה לפי שפתח בו הכתוב תחילה דמשמע קצת דחמיר לענין וידי טפי מתרומה לא זכרו המחבר ז"ל. ועמש"ל פ"ב בס"ד:

(ד) **וגם בעיקר דבריו אינו כרוך** שהעבירה היא בהתרומה ולא בהמע"ש. ובירוש' פ"ג דתרומ' ה"ב נחלקו בזה אמוראי אימתי הוא עובר אם בתחילה או בסוף ע"ש:

ועוד תקשה למה לא אמר שאם הקדים תרומות ומעשרות לבכורים אינו יכול להתודות כשמתודה על הבכורים לבדו, דהא אז העבירה בהבכורים שהוידי עליהם. אך לדברינו דאם עבר בזמן אחר על הלאו אינו מעכב את הוידי עתה אתי שפיר קצת, דאם כבר הפריש תרומ"ע

שכר הוא לכם חלף עבודתכם. ומהאי טעמא לא קשיא קושיית המעיין החכמה* איך עקר עזרא לאו שבחורה השמר לך פן תעזוב את הלוי, דכל שלא עלו אינו כל כך הלאו בתוקפו. כיון שכל עיקר המעשרות כשביל עבודתם, א"כ כל שאינם עובדים אין המעשרות שייך להם כלל. והב"י סי' של"א הרבה להקשות על דברי רבינו מכתובות ויבמות וגם הגר"א ז"ל בביאוריו רמז לזה בסקנ"ג. וביותר תקשה מירושלמי כאן ובפ"ט דסוטה דעוד בימי ריב"ל היו נותנין לכהנים:

אמנם נראה דאין הכי נמי עזרא לא קנס אלא בשעתו כל עוד שלא עלו לירושלים לעבודת המקדש, אך אח"כ כשעלו היקל הקנס והתירו לתת ללויים, אך מהכהנים לא הוסר, וכל הרוצה נתן לכהנים, וכן היה עד הימים האחרונים, לא הושב ללויים לגמרי:

ובירושלמי נמצא מחלוקת אמוראים שיש אמרו שלא הפרישו כלל מעשר ראשון ע"ש וזהו שלא כהבבלי שם (מח.):

הלכה יד מי שאין לו אלא מע"ש בלבד מתורה שעיקר הוידיי במעשר הזה וכן אם לא היו לו אלא בכורים בלבד מתורה שנאמר בערתי הקודש הקדש הראשון שהוא הבכורים אבל מי שאין לו אלא תרומה נעני עצמה אינו מתורה שאין התרומה טעונה וידיי אלא בכלל שאר המתנות. נראה ששינה רבינו לשונו במע"ש שבמע"ש כ' אם אין לו אלא מע"ש ובבכורי' כ' לא היו לו, משום דמע"ש יצוייר שיזוי' לו באוצרו משנה העברה וכהיתר, כגון שלא עלה מאז לירושלים מאיזה טעם, שהיה פטור, משא"כ בבכורים הרי כבר היה בירושלים בעת

*דף קכ"ט ע"ב

דפריך בנדר' (נט). דנימא דתרומה לא בטיל במאה ואחד משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין בשאלה, דדלמא מיירי כשכבר הפריש המעשרות, וא"כ ודאי לא הוי דבר שיש לו מתירין דהא אסור לו לשאול כלל, אלא ודאי דאינו עובר כלל עוד:

ואולי י"ל דלענין הוידיי מעכב מריבויא דככל מצותך אשר צויתני, דמ"מ לא עשה כהוגן. ועו"ל דמ"מ פריך שפיר, דהא גם על המעשרות יכול למיתשל (ורק תלוי קצת אם י"ל תרי הואיל דהוה ליה הכא נמי כמו שני דברים), אך להמאיר בשנות (קכו): דאין שאלה כלל במעשרות רק בתרומה תקשה עדיין, אולם תוס' פסחים (מו): כתבו להדיא דבמע"ש ג"כ י"ל הואיל ואי בעי מתשל, ויש להביא ראיה להמאיר מהא דשם (לוג) ויש לזוזות ואין כאן מקומו:

(ז) נשרף טבלו אינו יכול להתורות שהרי לא הפריש מתנות ולא נתנן לבעליהן. עמש"ל הלכה ב' בס"ד:

נשרף טבלו, כתבו אא"ז הלבוש והש"ך ס"ס של"א, ואם לא קיימם כסדר או שנשרף אחד מהם הרי לא קיימם כולם והיה משקר לפניו ית', וכתוב דובר שקרים לא יכון ע"ש. ולעד"נ שזהו רק בשעת הידיי וגם רק במע"ש ובכורים [אן גטע רבעי] וכמש"ל שם בס"ד, והמנחת חינוך לא זכר דבריהם כלל, וע"ש היטב:

(ח) ובזמן שהיו נותנים מעשר ראשון לכהנים לא היו מתורנין שנאמר וגם נתתיו ללוי. רבינו לטעמיה בפ"א מנועשר ה"ד שעזרא קנס את הלויים בזמנו שלא יתנו להם מע"ר כו', אבל לא היה תקנה קבועה לדורות, ומשום דעיקר הקנס היה לפי שלא עלו עמהם לירושלים, וע"כ כשעלו אח"כ הרי מגיע להם מן הדין כמש"כ בתורה כי

המנחת חינוך. ומיהו במשנתנו יש לפרש דלפירושא דקראי אמרו כן אבל על רבינו קשה טובא:

ונראה לכאורה לחדש בזה על פי מה דאמרינן במנחות (ע.) בעי ר"א שכולת שמרחה בכרי ושתלה וקרא עליה שם במחומר מהו וא"ל רבנן לאביי א"כ מצינו תרומה במחומר ותנן כו' א"ל כי תניא ההיא לחיובי מיתה וחומש כו', לפ"ז י"ל דגם בכל הני דתנן דאין תרומתם תרומה כמו מחומר ג"כ הוא רק לחצאין דלענין התרומה הוי תרומה אבל מ"מ אינו חייב מיתה וחומש כמו הא דמחומר דהא גם במחומר נתמעט דקרא דדגנך דרש"י בפסחים (לג.) או מקרא דממנו לתוס' קדושין (סב.) דאפילו בדיעבד אין תרומתו תרומה ומה נפקא מינה לדרשות האחרות שנתמעטו מין על שאינו מינו או מן החדש על הישן:

(ב) ואמנם י"ל, דכל עיקר הביעור הוא נתינתם לבעליהם והיינו לכהן וללוי, ולפ"ז למאי דאמר דאין חייבין עליהם מיתה וחומש י"ל דאין חיוב לתתם לכהן, דהא חובת מיתה וחומש הוא משום ממון כהן, וע' תרומות פ"ו, וא"כ י"ל דא"א לומר וגם נתתיו ללוי כיון שאין התרומה כהוגן דאין קדושתו כקדושת שאר התרומה, וע"כ י"ל דמהאי טעמא אינו יכול להתודות, ואתי שפיר דתנן הכא במשנתנו ופסקה רבינו דנפקא מינה טובא להלכה:

(ג) אלא שלדעת רש"י ז"ל, יש לחלק במחומר מכל הני, ע"כ מה שהקשו תוס' שם בקדושין דלדברי רש"י דיליף מדגנך מאי טעמא גם בדיעבד אין תרומתו תרומה, והרי כשתרם מדבר שלא נגמרה מלאכתו תרומתו תרומה ע"ש:

ותי' כבוד אדוני אבי מורי הגאון זצ"ל, ד"ל רש"י ס"ל כשיטת התוס' שבועות

שקרא עליהם קודם החג כבר או שעבר ולא קרא עדיין, א"כ הוא רק מציאות רחוקה שיהי' לו אז בכורים ע"כ כתב לשון בדיעבד:

ועי' דס"ל לרבינו דעיקר הוידוי הוא רק בהנותן ולא בהמקבל, ור"ל דבעלים לבדם צריכים להתודות, ולא מקבליהם, ולכן גם הבכורים לא יצויר עליהם להתודות בפני עצמם רק כשנשתחו ביד הבעלים, וזה שכתב בהלכה ט' שהן מתבערים בכל מקום ר"ל גם ביד הישראלים ואין צריך ליתנם להכהנים וכמש"ש בס"ד, וע"כ נקט לשון דיעבד, משא"כ במע"ש שהוא ביד כל ישראל:

ומיהו כהנים בשלהם ודאי דמתודים גם על הבכורים וזהם הם הבעלים בשלהם ולא במה שקיבלו מזרים וצ"ע. ועמש"ל פ"ב בס"ד ודוק:

ומש"כ הקודש הראשון שהוא הבכורים, הוא מן הירושלמי פ"ב דבכורים, אך שם אמרו הקודש העליון ור"ל מש"כ בפרשה העליונה (עמש"ל הי"ב בס"ד). ורבינו שינה, או פירש ככוונת הירושלמי הקודש הראשון ר"ל להפרשות חוקי התבואות. ואולי לא רצה לפרש על הסמיכות משום שלא נכתב בפירוש לשון קודש בבכורים משא"כ במע"ש שכי' להדיא קודש. ומ"מ גם בכורים נקרא קודש דהא הוה ליה בכלל תרומה אלא דא"כ גם בתרומה יצרך ביעור כבמע"ש. ע"כ י"ל דס"ל כר"ש ובכורים כתרומה אבל אם נפרש הקודש הראשון לא קשיא כל כך מתרומה:

הלכה טו לא עברתי ממצותך לא הפרשתי ממין על שאינו מינו ולא מן התלוש על המחומר ולא מן המחומר על התלוש ולא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש:

(א) תמוה מאור דאיך שייך וידוי בזה שאין תרומתו תרומה כלל, וכבר תמה בזה

מן המחובר, וכ"כ הר"מ ז"ל פ"א ממעשר ובטושו' ע' יו"ד ששל"א טע"ב, ותוס' קדושין (סב.) כ' להדיא בסוד"ה אין, דההיא דמע"ד שהקדימו בשבולין מיירי בתלוש:

(ה) והנה הא דלא תנן מפירות חו"ל על הארץ, ולא מן הטמא על הטהור כו', י"ל דתנא לאו כי רוכלא הוא, אך מאי טעמא לא תני הני דתרומתם תרומה כמו מן הרע על היפה ועוד, ואולי י"ל דגם ככל אלו אין מעכבין את הוידוי, ועי' בספר משנה ראשונה:

ויותר נ"ל דבמעשר לא שייך איסור מן הרע על היפה דעיקרו הוא משום הפסד הכהן וע' ביבמות (פט:) משא"כ במעשר שני שנאכל לבעלים לא קפדה תורה ע"ז ועיקר הוידוי במעשר הוא וצ"ע:

הלכה טו ולא שכחתי שלא שכת מלברכו ומלהזכיר שמו עליו, כ"ה במשנה, אך בספרי גרס להיפוך מלהזכיר שמו ומלברכו, והארכת בחיבורי בס"ד לישב בזה, אולם רבינו הגר"א ז"ל מגיה גם בספרי כבמשנה:

(ז) והנה בפירוש מלברכו, כ' רש"י ברכת הפרשת המעשרות, והרא"ם ז"ל פי' שם שבח והודאה לה' ית', עי' תוי"ט מ"ב, ובמלאכת שלמה כ' בשם הרש"ש ז"ל דהכוונה על ברכה אחרונה שעל ז' המינין, וכן מצאתי בשטמ"ק על ברכות שכתב כך ובאמת הוא פי' נחמד, ואולי גם לרבינו ז"ל יש לפרש כן, ותתיישב קושיית הרמב"ן בס' המצוות סוף שורש ח'. דלדבריו ז"ל, כשלא בירך בשעת ההפרשה ילקה ע"ש, שמדבריו מכבדו שפי' כרש"י, דעל ברכת המצוות קאי, אבל לרבינו יש לפרש דעל ברכת הז' מינין קאי, וא"כ אינו שייך להא דמעשר ככל הני דתנן בפרקין:

(מג.) להלכה כר"מ דס"ל כל העומד ליבצר כבצורות דמי וא"כ יש להקשות דגם במחובר להוי תרומתו תרומה משום דעומד ליתלש וכתלוש דמי, אלא דזה אינו דאף כשיתלש מ"מ הרי הוא מחוסר גמר מלאכתו, וא"כ מחוסר ב' דברים תלישה וגמר מלאכה ע"כ לא אמרינן כל העומד לעשות כעשוי בשני דברים, וע"כ גם בדיעבד אין אומרים תרומת המחובר תרומה, משא"כ בלא נגמרה מלאכתו י"ל כל העומד לעשות כעשוי דמי, אמנם תוס' לשיטתייהו דס"ל בתוס' סנהדרין (טו.) דלענין תרומה לא אמרינן כעשוי דמי, ע"כ הקשו תוס' שפיר, ע"כ דברי קדשו ושפתים ישק:

ולפ"ז י"ל הכי נמי בנתמרח במחובר בדיעבד תרומתו תרומה, דאז י"ל כל העומד ליתלש כתלוש דמי, ואתי שפיר דברי הגמרא במנחות, ואין ראי' כלל לשאר דברים דמחובר שאני, ועריכים לי עיון דברי תוס' קדושין (סב.) סוד"ה אין תורמין ע"ש היטב:

אלא דלפ"ז יולד לנו דין חדש, שגם בלא נגמרה מלאכתם כשתרם נאמר דאינו תרומה רק לחצאין כמו בנתמרח במחובר, וצ"ע:

ובלא זה הוא דבר תמוה מאוד הך דמנחות, וצריך ביאור רחב, ואכמ"ל:

(ד) ובאותו ענין ראיתי באור חדש לקדושין (כו.) שכתב על דברי הפני יהושע שם שהעיר על השטמ"ק בב"מ, דהא דר"ג במשנה ט', הניח את פירותיו כמחובר ועל זה העיר אם יכול לעשות שליח בכה"ג, וכי' האו"ח שיי"ל דיבמעשרות אין שייך זה דהא קי"ל מעש"ר שהקדימו בשבולין פטור מתרו"ג א"כ גם במחובר מהני ע"ש. והוא נגד משנתנו דהכא שגם במעשר אין מפרישין

(יג) ע' במשנה למלך פ"ג מאבל, דגם כשבת ויר"ט אסור לאכול באנינות מע"ש וקדשים, וע' שער המלך פ"ה ממעשה הקרבנות מה שפלפל בזה, ובאמת הוא חלמוד ערוך רמועד קטן (יד). דפשט רבא שמצורע נוהג צרעתו כרגל מדחניא מהצורע לרבות כהן גדול וכה"ג כל ימיו כרגל הוא, ותנן אינו אוכל בקדשים, וביותר מפורש בפסחים (לו). דאמר ר"י הגלילי אין יוצאין במצת מע"ש לפי שאינו נאכל באנינות, והרי אין מצת חובה רק בליל פסח ואין שייך אז אנינות, אלא ודאי דלענין מעשר לא שייך זה:

(יד) ולא בערתי לִמְנו בטמא, הא אם הפרישו בטומאה אינו מתורה. ע' מש"כ לעיל ספ"א, בס"ד, ומספקא לי באכלו באנינות ובטומאה אם מתחייב שתיים, או י"ל בזה, אין איסור נול על איסור אוכל א' מבטל את חבירו, ואין איסור אנינות אלא כשאוכלו בטהרה וכן להיפוך (וע' תוס' יבמות (לב): וטובא כה"ג ואכמ"ל): אך כל זה רק לענין מלקות, אבל לענין וידוי, בכל ענין א"א להתודות דהא מ"מ עשה איסור, ועבר על מצות שבפרשה:

(טו) בטמא, לדעת רש"י (ביבמות) (עב). והגר"א בשנות אליהו פ"א דשביעית, גם במע"ש טהור אסור לבער ועי' תוס' ר"ע איגר פ"ב דמע"ש, ולפ"ז אם ביער בטהרה ג"כ אינו יכול להתודות דמאי נפקא מינה שגיהם בלאו א' נאמר. אך לדעת הר"ש והרע"ב רק בטמא אסור, ובאמת תמוה הדבר לומר שעובר בטהור, כיון דהך בערתי כולל גם אכילה וא"כ לא שייך בטהור שמצותו בכך, ונצרך לדחוק דלטהור רק הדלקה ולטמא כולל שגיהם. והפני משה פ"ח דשביעית ה"ב, הביא ראיה נצחת [לדעתו] מתוספתא שם פ"ז דחניא חומר במע"ש שאין מדליקין בו את הנר ובמע"ש טהור מיירי, ע"ש. ולא נראה

(ח) ואולי להרמב"ן ז"ל, ברכת המצות דאוריית', ומשום דלדידי' ברכת התורה דאוריית' מתרי"ג מצות, והכי נמי ברכת המצות, וכמבואר בירושלמי רפ"ו המצות, מהקשא התורה והמצוה וע' פרי מדרים בפתיחה כוללת לאור"ח, וא"כ שייך למצות המעשר, ורבינו לשיטתי' דס"ל ברכת התורה לאו דאורייתא; וכן ברכת המצות וא"כ קרא לברכה אחרונה למעין ג' דג"כ מן התורה, כדס"ל לרוב הפוסקים וע' ברכות (מח): דמשמע קצת שכבר בימי שמואל הנביא היו מברכים ברכת המצות, ועמ"ש"כ תוס' ב"ק (יא). ד"ה יביא אורה לב"ד, שמתה בלא כרכה [ונשאלתי בזה] וי"ל דה"ל כמוזנות אשה מבעלה דה"ל כדאורייתא כתוס' גיטין (מז): וה"נ במעשי ידי אשה כקדושין (ד). ועוד טובא:

(ט) ויש לפרש ג"כ על הך דתענית (ח): הנכנס למוד את גרנו כו'. וע' כסף משנה פ"י מברכות בשם רמב"ן דדוקא כשנכנס להפריש תרומות ומעשרות אך הרש"א בב"מ (מב). חולק עליו (ויש להביא ראיה מלשון למור ולא לשקול ויש לדחות): (י) ומלהזכיר שמו עליו. קצת צ"ע דהוה ליה למימר נמי מלכותך כיון דקיי"ל כו' יוחנן בברכות (מ): וי"ל:

(יא) מש"כ במנחת חינוך, שאם לא אמר שבת והודאה אינו יכול להתודות, אינו נראה כלל וכן מצאתי בפירוש משנה ראשונה שכו' בפשיטות דאין מעכב את היודי, ולעד"נ דיוצא בזה שמתודה שג"כ הוה ליה הזכרת שמו ית'.:

(יב) לא אכלתי באוני ממנו הא אם אכלו באינו א"י להתודות. היינו באנינות דאורייתא, וכמ"ש"כ רבינו כמה פעמים, דבדרבנן מותר לאכול יע"ש, ודברי התפארת ישראל תמוהים וסותר את עצמו:

ועיין בס' מלאכת שלמה שהקשה דתיפוק ליה שאסור משום לפני עור. וי"ל דנפקא מינה לענין שמעכב את הוידוי דאי משום לפני עור אין זה נוגע למצות מעשר כעין מש"כ ביו"ד ר"ס קנ"ו דלפני עור בעריות לא הוי אביזרייהו דגלוי עריות, משא"כ משום הא עצמו ודאי י"ל דמעכב את הוידוי, דהוה ליה מצות הכתובות באותה פרשה:

ויהא מזה ראיא לדברי הגר"א ז"ל דגם בלקח ממנו ארון ותכריכים מעכב את הוידוי. ואפשר מהאי טעמא לא תני ברישא כה"ג, ד"ל אין הכי נמי דברישא אף שאסור משום לפני עור, אבל מ"מ אין מעכב את הוידוי. להכי לא תני לה: אלא דבאמת תמוה מאד מנלן הא דלא נתנו לאוננים אחרים וכבר תמה ע"ז התוי"ט וצ"ע:

(יח) לאוננים אחרים. לולא מסתפינא הוה אמינא בה חרחי. אן במש"כ בעל הטורים בפרפראותיו ב' במסרה ולא נתתי ממנו למת, ולא נתתי חכי לחטוא, לומר שלא נתתי לא למבכות ולא למקוננות, עכ"ד, וזה שאמר לאוננים אחרים ר"ל אנשים זרים שאינם קרובי המת כלל המתאוננים עליו. בן יש לפרש כלשון אחרים שבכל מקום שהכוונה אינם בני ברית, כמו לכם ולא לאחרים, לא יעשו לך אחרים, בישראל ולא באחרים, הכא נמי י"ל דגם שאינו נוהג בהם דין אנינות כלל מ"מ אסור להאכילו למי שמתאונן על מתו ר"ל:

אלא שיש להסתפק אם מותר לתת לעובד ע"ג מעשר שני, דהא קיי"ל ממון גבוה הוא, ומי החירו להאכילו אינו בן ברית. ועיין תוס' יבמות (עג.) סוד"ה נכסי דלמ"ד ממון גבוה אסור להאכיל לבהמה. ומצד הסברא י"ל כן דלא היתירה תורה

מדתניא שם ואין אוכלין אותן אלא בפדיון ואין מדליקין בו את הנר, הרי בנטמא מיירי רבטהור לא שייך פדיון אם נאכל כמצותו, ובהא לא איירי דהא לא קתני שצריך הבאת מקום משא"כ בשביעית דבטמא מיירי שאין צריך הבאת מקום וא"כ צריך פדיון ועל זה אמר דאין מדליקין בו את הנר:

וכאמור"ד הגד"ל הביא ראיא לדעת רש"י ז"ל מדפריך ביבמות (עג.) ששייר ואסור לבער בטומאה במע"ש ובכורים, ומאי שיור הוא הא גם בתרומה כן הוא רק להיפוך, ולא שייך בזה שיור כלל:

(טז) ולא נתתי ממנו למת שלא לקח ממנו ארון ותכריכים. כתב רבינו הגר"א ז"ל בשנות אליהו, ודאי עיקר קרא על סיכה דלארון ותכריכים לא צריך קרא דלחי אסור כ"ש למת, אלא דקמ"ל דאם נתן אותו לארון ותכריכים מעכב את הוידוי ע"כ דברי קדשו. ולפי הנראה דכ"ש אם סך ממנו את המת שאינו מתודה, וצ"ע שמדברי רבינו לא משמע כן ועיין יבמות (עד.) ובדברי הפני משה על הירושלמי בכאן, והדברים ארוכים מאד במה שפלפלו הרמב"ן בס' המצות והבאים אחריו ואכ"מ:

ובעיקר דברי רבינו הגר"א קשה לי, דהא לא מסיים במתני' הא אם לקח ממנו ארון ותכריכים אינו יכול להתודות. וצ"ל דתני ברישא וה"ה לסיפא וכה"ג אמרינן בריש בכורות (ב:) בהא דאמרו המשתתף ולא אמרו אע"פ שאינו רשאי דתני ברישא וז"ל נמי בסיפא, והוא חידוש לומר כן:

(יז) ולא נתנו לאוננים אחרים. לכאורה גם בלאו דביעורו בטומאה הוה ליה למימר כן, לא נתנו לאחרים לבער בטומאה. ואולי דזה הוי כבר בכלל לא בערתי, ודוחק:

(כב) עשיתי ככל אשר צויתני ששמת ושימח בו שנאמר ושמחת בכל הטוב. מקרא זה בבכורים היא דכתיב והיה ליה להביא קרא דושמחת אתה וביתך הכתוב במע"ש, אלא משום הרישא דהביאותיו לבית הבחירה שנדרש בבכורים נקט נמי הכא קרא דבכורים:

ורבינו הגר"א ז"ל בשנות אליהו כתב, שמחתי ושימחתי בו זו צדקה, וחושב כאן כל העשר מצות שבפת כמ"ש בירושלמי, וט"ס יש שם, ואלו הן, חלה ובכורים תרומה ומעשר ותרומת מעשר ומע"ש ולקט שכחה ופאה וצדקה, ע"ר דררי קדשו. והירושלמי הוא ספ"ק דחלה שכתוב שם, עשר מצות עושה אדם עד שלא יאכל פרוסה, משום לא תחרוש ובל תזרע ובל תחסום, לקט שכחה ופאה תרומה ומע"ש ומע"ש וחלה. ומפיק רבינו הג' לארין ומעיל בכורים חלה וצדקה. ומה שלא חשב מעשר עני משום שזה בכלל מעשר שני, מדשניהם אינן בשנה אחת. וצדקה דקאמר היינו החיאת אח שמצויות תמיד. ונוהג גם בבכורים מדכתב ושמחת בכל הטוב אתה וכו' ובמע"ש מדכתב ושמחת אתה וביתך וצע"ק בזה:

(כג) ובעודי בזה ראיתי באדרת אליהו למרן הגר"א ז"ל שכתב על ההוא קרא ושמחת בכל הטוב אתה והלוי והגר אשר בקרבך, זהו גר תושב שנאמר בו עמך ישב בקרבך. ולא זכיתי להבין דברי קדשו דהא בכורים אינו נאכל רק לכהנים, וא"כ ע"כ הגר דכתיב הוא לענין שמביא בכורים. אבל בגר תושב א"א לפרשו כלל, לא לענין הבאת הבכורים ולא לענין אכילתם: הלכה טז השקיפה ממעון קדשך מן השמים עד כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש. זו בקשה שיתן טעם טוב בפירות:

לאוכלו רק משום מצוה [והארכתי בחיבורי איה"ש בס"ד אם יש מצות עשה באכילת מע"ש כדעת הרמב"ן ז"ל ואכ"מ]. ואולי זאת כוונת הספרי דדרש לא נתתיו למי שאינו ראוי לו. וי"ל דמשכחת לה אנינות בלא שום מצוה בגר שמתאבל על אבותיו ובניו שהיו לו בגיותו דאין לו שום דין אנינות ומ"מ לבו מתאוננת עליהם וע"כ אסור לו לאכול מע"ש, וזהו נכלל במה שכתוב לאוננים אחרים:

ויש לפרש שנמשך למה שאמר אח"כ עשיתי ככל אשר צויתני שמחתי ושימחתי בו, ור"ל שאין להאכילו למי שהוא באנינות, וכמש"כ ושמחת אתה וביתך, ע"כ כשנתנו לאוננים אחרים, אף שאין בו דין אנינות, מ"מ אסור משום שצ"ל בשמחה:

(ט) וי"ל פשוט שכל אלו הדינים גם בזה"ז דאין יכול להתודות כשעבר עליהם. ותמוה לי על מרן המחבר ווא"ז הלכוש והש"ך שלא זכרו זה בס"ס של"א רק הא דהפריש שלא כסדרן או גשרף טבלו, או דהפריש בטומאה, ע"ש [וכמש"ל בפ"א בס"ד]:

(כא) שמעתי בקול ה' אלהי, שהביאו לבית הבחירה. תמה כבוד אחי הרה"ג מ' צבי יהודה ז"ל דהא מע"ש נאכל בכל העיר וא"צ כלל הראה לריח הבחירה. ולא קשה מידי דאח"נ דהך דרשה על הבכורים לבד הוא דנדרש וכמש"ל הי"ד, דעל בכורים לבד ג"כ מתודה:

ובשנות אליהו כתב, הביאותיו לבית הבחירה. פי' כמש"כ הגדתי היום לה' אלהיך, פי' לפי שהכהן הוא תמיד בבחמ"ק לכן אמר לה' אלהיך ולכן אמר ג"כ כאן ה' אלהי שהוא הביא עכשיו בבחמ"ק ע"כ דברי קדשו [וקצת צריכים בירור דברי קדשו לכמוני אך א"א לי להאריך] וע' בסמוך:

ולפ"ז תקשה למה לי הך ארץ זבת חלב ודבש דכתבה רחמנא בוידוי מעשר, אלא ודאי ועיקר לא קאי כלל על כאשר נשבעת לאבותינו, אלא על התפלה שאמר וברך את האדמה אשר נתת לנו, שתהיה זבת חלב ודבש:

וזאת כוונת רבינו שכתב דרשה זו לבדה, דנפקא מינה טובא לדינא לפי מה שפסק בבכורים דאין מביאין מארץ סיחון ועוג מטעמא דזבת חלב ודבש קמ"ל דהכא אינו כן:

ונראה דמש"כ האבן עזרא בפסוק זה, טעם ארץ זבת חלב ודבש להייתה כן תמיד, ר"ל שמתפלל שתהיה כן תמיד. ועיין בדברי הרמב"ן ז"ל ומש"ל בסמוך בס"ד:

אחר שכתבתי בס"ד כל זה, מצאתי בתור"ט שכ' בשם כף נחת, כדי שתתן אפילו במקום שאינה זבת חלב ודבש, ואולי כוונתו גם לדברינו:

(ג) ונ"ל דטעם רבינו* שאינו מתפלל כפי דרשת התנא שיש לומר דאסור להוסיף דבר על דברי התורה שיש לומר כהא דר"ה (כח:): שאין להוסיף על ברכת הכהנים משום דכתיב לא תוסיפו על הדבר, והכא נמי מדאמרה תורה ואמרת לפני ה', בערתי הקודש מן הבית, אסור להוסיף מאומה ע"ז:

ומש"כ שאומרה בלשונה הוא לאו דוקא, דהא בכל לשון הוא כמש"ל ה', אלא הכוונה כמו שכתוב בתורה, ויותר נראה דצ"ל כלשונה ככ', ואם יאמרנה בלשון אחר ג"כ ישמור תרגומי התיבות לבלי להוסיף מאומה:

וי"ל דמטעם זה שינה רבינו ככאן לשון המשנה מלשון מדבר על עצמו וכתבו בלשון נסתר, שלא לקח ממנו, שלא נתנו

*הרמב"ם בפירוש המשניות.

(א) תמה הרדב"ז מאי טעמא לא כתב רבינו כל דרשת המשנה על הבקשה הזאת. ונ"ל דבאמת אין צריך כלל לומר דרשות האלו וכמש"כ רבינו בפי' המשנה מי"ג, וזה הדרש שדורש בכאן זו הפרשה מלה במלה אין רצונו שיאמר האדם זה בשעת הוידוי אבל יודיענו בכאן על דרך הפירוש עניני זאת הפרשה, אבל בשעת הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שניתנה ע"י הנביא עכ"ל:

ולזאת השמיט רבינו על הדרשה כדי שלא יבוא ולהתודות כן אלא צריך להתודות כלשון התורה. אך בהך דזבת חלב ודבש נפקא מינה להלכה:

(ב) ע"פ מה דתנן בספ"א בבכורים ריה"ג אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן לפי שאינה זבת חלב ודבש [ועיין בספרי פ' תבא דממעט שם גם שני עממים שאין זבת חלב ודבש אלא של ה' עממים ועיין רמב"ן בפירוש התורה ס"פ בא], וכן פסק רבינו רפ"ב בבכורים, דמארץ סיחון ועוג מביאין בכורים מדבריהם, וע"ש בכסף משנה שלא נחלק הת"ק רק מדרבנן אבל מדאורייתא לכ"ע פטור:

א"כ יש להסתפק אם מי שיש לו קרקע בארצות סיחון ועוג [או גם ב' עממים לדעת הספרין] אם מתורדה דהא הכא נמי כתיב ארץ זבת חלב ודבש.

ונראה דכיון דתרומות ומעשרות גם מן התורה נוהגים בארצות אלו ולא בבכורים שפטורים, ע"כ י"ל דבוידוי מעשר שפיר מתורדה גם על פירות מארצות האלו ואולי גם כשהביא בכורים לבד ג"כ קורא וידוי זה ואינו דומה לפי מקרא בבכורים וצ"ע בפרט זה:

ואולי זאת כוונת התוספתא שלהי מע"ש דתניא ארץ זו ארץ עצמה *לשמה עו"מ וצ"ע:

*אולי צ"ל: למעט עה"י (= עבר הירדן).

אחרית

פרק ד'

השנים

לכהנים ולוים משום ערי מגרש ותיפוק ליה שגם הם יקחו חלק לעתיד כדאיתא בבב"ב (קכב.). אולם רבינו לשיטתיה שבאמת לא כתב כך ב"פ* ממלכים ולשיטתיה אול שפסק כדעת הספרי פ' קרח שגם לעתיד לא יטלו ועי' מש"כ לקמן בסמוך בס"ד:

(ב) ואולם שיירתי בכך לעצמי בישוב דברי רבינו ע"פ דברי הרמב"ן ז"ל שכ' בפירוש התורה, ולא יקשה לך אומרו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש והרי לא נזכר כלל בשבועות האבות ארץ זבת חלב ודבש כו', או לאבותינו יוצאי מצרים שנאמר להם אל ארץ זבת חלב ודבש כו' ע"ש. וא"כ אתי שפיר היטב בדבכורים שלא נאמר וחו"ד הן לאבותינו הם האבות ועל כולם נאמר אב המון גוים, כמ"ש הראשונים דל, ע"כ גט הגר בכלל משא"כ בוידי מעשר שכ' דחו"ד א"כ ע"כ לאבותינו על יוצאי מצרים קאמר, וא"כ אין הגרים בכלל, וזה ברור: אלא שמסופקני לומר כן, בדעת רבינו דלפי מש"כ לעיל בהלכה ט"ז אות ב' בס"ד, לא ס"ל לרבינו, דלענין התפלה נכתב כן, ולא קשה קושיית הרמב"ן ז"ל. ובתוספתא תניא, לאבותינו הכל בזכות שבטים, אולי כוונתו כדברי הרמב"ן והיינו ליוצאי מצרים וצ"ע:

(ג) כהנים ולוים מתודין שאע"פ שאין להם חלק בארץ יש להם ערי מגרש. כן הוא במשנה בשם ר' יוסי, נגד דעת ר"מ שאמר כהנים ולוים אין מתודים ע"ש. ובתוספתא ריש בכורים, א"ר יוסי אומר ה"ר"מ כהנים אין קוראים מפני שאין להם חלק בארץ ואני אומר כשם שנטלו לויים כך נטלו כהנים בין מדבר מרובה בין מדבר מועט, והוא דבר תמוה מאוד וחסר אולי צ"ל: בפ"ד.

להביאו, שמח ושימח, כדי שלא נטעה לומר כן בעת הוידוי:

(ד) ונחמד מאד להבין דעת רבינו שלא כ' כל דרשת התנא על תפלת השקיפה, שבתפלה ודאי היה קרוב להתודות כן רק בהך דזבת חלב ודבש כתבה דנפקא מינה להלכה כאמור. ועמש"ל בהי"ז בס"ד:

ואולי כוונת התנא שיכוון המתודה בתפלתו השקיפה על הבקשות שבמשנה: (ה) ואם נצדק בדברינו שיש כזה משום כל תוסף, י"ל דאסור להתודות שני פעמים, וכמו בברכת כהנים ב' פעמים בציבור אחר:

אך אם אחר הוידוי, נפל לו בירושה מע"ש ובכורים [ונטע רבני] והוצרך לבער שנית י"ל דה"ל כברכת כהנים בציבור אחר ולא שייך כל תוסף וצריך להתודות שנית, וצ"ע, ואולי ל"ש כלל חכא כל תוסף, רק בברכת כהנים דכ' שם כה חכמו. וצ"ע במקום דאמרו שאין מתודין אם התודה אם עבר בכל תוסף וכהא דס"ל לרש"י דגשים הסומכות עוברות ככל תוסף לדעת ר"י בעירובין (צו:) ע"ש:

הלכה זו ישראלים ומזורים מתודין אבל לא גוים ועבדים משוחררים, מפני שאין להם חלק בארץ והרי הוא אומר את האדמה אשר נתת לנו:

(א) בפ"ד מבכורים ח"ד פסק רבינו שהגר קורא משום שנאמר לאברהם אב המון גוים כו' ולאברהם היתה השבועה תחלה שירשו בניו את הארץ, ולא כמש"כ כאן דאין לו חלק בארץ. וע"ש במל"מ מש"כ בשם המהר"ם חביב משום דיש כתיב לשון עתיד, לתת לנו, ע"כ לעתיד גם הגרים יקחו חלק בא"י משא"כ בוידי מעשר כתיב לשון עבר, נתת לנו, והרי לא לקחו:

ויש לעיין קצת דא"כ למה צריך שם טעם

להם, וא"כ י"ל דגם ערי הלויים ניתן להם לחלוטין וע"כ שפיר ס"ל דהיו מעלים להם שכר:

(ה) ומושב היטב קושית המנחת חינוך מאי טעמא לא כתב רבינו דהלויים יטלו חלק בא"י לעתיד לבא ומאי טעמא ס"ל כהספרי נגד סתמא דגמ' בב"ב (קכג.), ולדכרינו אתי שפיר דלשיטתו אזיל שפסק שהיו מעלים שכר להלויים במ"ב ערים וס"ל דמתורין וקוראין ממילא ס"ל כמ"ד דהם שלהם לגמרי ע"כ מוכח מיתורא דקרא דגם לעתיד לבא לא יטלו חלק בארץ, ואתי שפיר:

אלא דצריך ישוב להתאים דברי הירושלמי לדברי הבבלי במכות (יג.) דמסקין שם דבשש ערי מקלט לכ"ע לא היו מעלים שכר רק בהמ"ב עירות ע"ש. ואכ"מ:

אך לענינינו נאמר דלר' מאיר ס"ל לחלק בין כהנים ללויים, וס"ל דלהלויים ניתנו הערים לחלוטין שיהיו שלהם, משא"כ לכהנים לא ניתנו רק לשבת לבד:

ו"ל דייקא קראי הכי, במש"כ ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהי' לך בתוכם, שהוא מיותר דגם הכהנים בכלל לויים, אבל י"ל שבא להוסיף לאסור בכהנים מה שהתיר בהלויים, שבכלים כתוב בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה, יש לפרש נחלה כמותם הוא דלא, אבל מ"מ יוכלו השבטים לתת להם חלק ללויים בשלהם, אבל לכהנים באו לאסור שמלכוד שבארצם לא תנחל, גם חלק לא יהיה לך בתוכם ונולא ס"ל לדרוש חלק בכיזה ואדרבה אתי שפיר לפי"ו מתרומת מדין ואכמ"ל:

(ז) וא"כ י"ל שגם אם היו מעלין שכר ללויים בערי מגרש היינו מאותם שהיו להם להלויים לבד. אבל אותם שהיה שייך להכהנים ודאי לא היו מעלין שכר וכמ"ש

ביאור, וע"ש במנחת בכורים שמגיה מעצמו כהנים ולויים [בדברי ר"מ] וכשם שנטלו ישראלים כך נטלו לויים, אך ממה שרבינו הגר"א ז"ל לא הגיה כן צריכים אנחנו למשכוני נפשין על הנוסחא שלפנינו ולאוקומי גירסא סיעתא דשמי'. ונ"ל לומר כזה, ע"פ דברי הירושלמי בשלהי מע"ש וספ"ב דמכות דפלוגתא דלויים אם מתורדים תליא בפלוגתא דתנאי דשם אם מנהיגים הגשלהים לערי מקלט] היו מעלין שכר ללויים, דלמ"ד מעלין א"כ היו ערי המגרש של הלויים, ולמ"ד אין מעלין ס"ל שלא ניתן להם רק לשבת ע"ש:

(ד) והנה בפ' קרח כתיב בלויים, ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה, ואחר כך כתיב עוד על כן אמרתי בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה, ודרש בספרי שם מה ת"ל והלא כבר נאמר כו' אלא שיכול אין לו בשעת חילוק הארץ אבל משחילקו יוכל יקצה להם כל שבט ושבט בפני עצמו ת"ל ע"כ אמרתי בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה. והקשה הזית רענן דהא נתנו להם מ"ח ערי מקלט ע"ש:

ולי נראה פשוט שזהו באמת טעמו של ר"מ דלא היו מעלים שכר ללויים כלל, משום דס"ל שלא ניתנו להם הערים להיות שלהם, רק לשבת בלבד וכל ישראל י"ל בהם חלק, ע"כ א"צ להעלות להם שכר, וא"כ אין ערי מקלט בכלל הלאר הזה. ואיך מ"ד דהיו מעלים להן שכר לא ס"ל כלל דרשא זו, ויתורא דקרא דרש למש"ש עוד דבר אחר לפי שנאמר ונשל גוים רבים מפניך אבל קניזי וקדמוני לא שמענו ת"ל על כן אמרתי בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה. ור"ל לרבות שאפילו לעתיד לבא ג"כ אין להם ללויים חלק בא"י, א"כ י"ל דאם יתנו להם כל שבט משלהם מותר

עוד במאי דקשה לי לכאורה, לדברי הירושלמי דחלי לה בהא דלביית דירה ניתנו לבד, ע"כ הוי קוראים ומתוודים, והרי ר"מ גופיה ס"ל בב"ק (צ). קנין פירות בקנין הגוף דמי וא"כ הוה ליה כשלו ומאי טעמא אין מתודין וקורין והלא לרשב"ל בגיטין (מז): קורא משום קנין פירות וע"ש (מח). לתנאי דשם. אך הדבר מבואר ע"פ דברי תוס' ב"ב (כו). דהיינו טעמא דלר"מ באילן א' מכיאו ואינו קורא משום שלא קנה קרקע, דאפילו לדבריו דקנין פירות בקנין הגוף דמי, מ"מ זהו רק כשהקרקע קנויה לו לכל דבר למשטח בה פירי ולמזרע בה כו', משא"כ באילן א' אין לו אלא יניקה בלבד ע"ש בד"ה לא:

וא"ע הכא נמי ממש כך הוא, נהי שיש לו רשות לשבת בתוכם מ"מ א"א להם למכרם כלל, א"כ אינו שלהם וע"כ לא שייך בזה קנין פירות בקנין הגוף לקרות בשבילים:

וא"כ אתי שפיר תשובת ר' יוסי דהכי נמי בלויים כן הוא שגם הם א"א להם לשנות מאומה מאחוזותיהם מעיר מגרש או שדה כשלהי ערכין (לג): ומ"מ קורים ומתוודים, וא"כ הכי נמי בכהנים. ויסברו דבערי ישראל מותר לשנות, כדעת ר"א שם במשנה, ושפיר הוי שלהם יותר מללויים:

(יא) אחר שכתבתי כל זה נזכרתי מדברי המודקי פ"ג דברכות שהביא שם דברי התוספתא בנוסח אחר בדברי ר' יוסי [והוא גרס ר' יהודה] כך נטלו כהנים "בשדה מגרש" וא"כ הוא נגד דברינו שאמרנו דהכהנים לא נטלו רק בהערים ולא בהשדות:

ובכל זאת יש לקיים דברינו, ולאמר דאין הכי נמי בזה נחלקו ר"י ור"מ, דלר"מ אין

בס' יהושע סי' כ"א ובד"ה א' סי' מ', שהיו להם י"ג ערים לכהנים:

(ח) והנה שם מבואר שנתנו להם גם חברון, ומבואר בשופטים סי' א' שנתנו לכלב את חברון. ופריך בב"ב (קכב.) והא חברון עיר מקלט הוה ומשני פרוודהא, כמ"ש ויתנו כו' ע"ש:

ולפ"ז י"ל שכל השלש עשרה ערים לא ניתנו להכהנים כמו להלויים, וחברון יצאה מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצאה, כמו פרוודהא דחברון לא ניתנו לכהנים, כן גם ביתר הי"ב ערים, ורק להלויים לבד ניתנו הערים ומגריהם ושדותיהם משא"כ להכהנים רק הערים לבד ולא יותר, וכמו בחברון, וה"ט משום יתורא דקרא שהחמיר בכהנים מבלויים:

ולס"ז אפילו תימא למ"ד דללויים היו מעלין שכר ה"ט דלהם ניתן לחלוטין אבל לכהנים לא ניתנו רק לשבת בה ערים בלבד, ולא יותר, וא"כ אין להם שרר מישראל, ומבואר כן מיתורא דקראי כאמור:

(ט) וא"כ הדברים כמין חומר, שזהו דעת ר' יוסי בשם ר"מ דכהנים אין קוראים מפני שהם לא נטלו כלל חלק בארץ, שאין להם אלא לשבת. אך ר' יוסי אומר כשם שנטלו לויים כן נטלו כהנים, דמלבד שיש להם ג"כ חלק בארץ כמו הלויים, גם לפי דבריו שאין להם רק ערים לשבת. מ"מ גם זה מיקרי יש להם חלק וקוראים, בין שהוא מדבר מרובה לללויים שיש להם ערי מקלט ושדותיהם] בין מדבר מועט [כהכהנים שאין להם רק הערים לשבת] מ"מ מיקרי יש להם חלק בארץ. ויכולים לקרות ולהתודות למעוטי גרים ועבדים משוחזרים שאין להם כלל אפילו לשבת: ותנא דמתני' ס"ל אליבא דר"מ שגם בלויים נחלק. וכטעם זיירושלמי י' וי"ל

שיפרוש התרומות והמעשרות וכסדר הזה, בראשונה מפריש תרומה גדולה, מן התורה די בכל שהוא ומדברי סופרים לא פחות מחמשים, וי"א שצריך שיהי כדי נחינה מן התורה וצריך לחתו לכהן:

(ב) אחר כן מפריש אחד מעשרה והוא מעשר ראשון ונותנו ללוי ואם אין שם לוי יכול ליתנו לכהן:

(ג) והלוי או הכהן אסור לאוכלו עד שיפריש ממנו תרומת מעשר, היינו אחד מעשרה שלו ונותנו לכהן, ואם רצה בעל הפירות יכול להפריש התרומת מעשר וליתנו לכהן [ע' רמב"ם פ"ג מתרומות ה"ב]:

(ד) אח"כ מפריש עוד אחד מעשרה מהנשאר והוא הנקרא מעשר שני ולא ניתן לאחרים רק המצוה על הבעלים להעלותו לירושלים ולאכלו שם בטהרה: ואם נטמא פודהו ומעלה הכסף לירושלים ליקח בו כל דבר הראוי לאכילה.

(ה) כן הוא סדר ההפרשות, ככתוב בתורה, ואסור להקדים את המאוחר וכמש"כ מלאתך ודמעך לא תאחר ואם הקדים עבר בלא תעשה אבל מה שעשה עשוי:

(ו) כל זה הוא בשנה הראשונה והשניה הרביעית והחמישית לשמיטה אבל בשנה השלישית והששית לשמיטה מפרישין מעשר עני במקום מעשר שני ונותן לעניים:

וגם מעשר עני אסור להקדימו למעשר ראשון כדתנן יוקדם מעשר ראשון לשני מפני שיש בו ראשית עיין שם בפ"ג דתרומות:

(ז) על כל אלו ההפרשות מברך ברכת ההפרשה הראויה לה, על תרומה, אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה, על המעשר ראשון, להפריש מעשר [ולעד"נ שצריך לפרש מעשר ראשון, כיון שהיא

להם חלק בשדות, ור' יוסי לעצמו אמר כן. והא דתנן בערכין (כו. לג.): הכהנים מקדישין ומוכרים וגואלים לעולם הוא דלא כר"מ, שהרי בלא זה תרי תנאי אליביה דחא דידן לא ס"ל אליבא דר"מ כמו שאמר ר' יוסי בשמו:

(יב) ותמוה לי מאוד על המדרכי שכתב דהלכה כר"י לגבי דר"מ ומאי טעמא לא הביא משנתינו בשלהי מע"ש דר' יוסי חולק עליו, וא"כ כ"ש שאין דבריו של אחד במקום שנים, גם למאן דלית ליה כללא דר' יוחנן בערובין (מו.). ובעיקר הדבר נפלא שהביא דברי התוספתא ולא דברי המשנה:

(יג) שוב בינותי כספרים ומצאתי במשניות החדשים נדפס פירוש למ"ש* להגר"י ברלין ז"ל ומצאתיו מעורר בדברי התוס' ומביא דברי המדרכי ע"ש: והמנחת בכורים שהגיה בתוספתא כדעתו, אשתמטתי דברי המדרכי שזכרנו:

(יד) יעוין רש"י ותוס' בקדושין (כו.). ובב"ב (כו.) אם גם מי שאין לו קרקע מתודה. ונפקא מינה לנשים דלהאמור בדברי רש"י שאין צריך כלל קרקע לו לעצמו, א"כ גם נשים חייבות לולי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא. והרכה הארכנו כחיבורינו בס"ד. אך כעת יאלצני ההכרח לקצר מפני הטרדות הרבות אשר אפפוני. וה' יסייעני לכוון דבר הלכה לאמתה של תורה:

פרק ה'

יבאר דין הפרשת תרומ"ע, ודין ביעור, ווידיי בקצרה.

(א) מצות התרומות והמעשרות כן הוא: אסור לאכול מן הפירות לאחר שנגמר מלאכתו ולאחר שראה פני הבית עד

*יש סדר למשנה, לר' ישעיהו ברלין.

אחרית

פרק ה'

השנים

מעכב הפדיון או החילול רק שחיסר מצות הברכה:

(יב) דין גטע רבעי הוא כן שכל הגוטע אילן מאכל נוהג בו דין ערלה ושלש שנים הראשונים אסור לאכול פירותיו ולא ליהנות מהם שום הנאה עד העולם. שלשה שנים הללו אינם נמנים מיום נטיעתו אלא אחר שנות העולם לפי חוקי תורה הקדושה שמתחיל השנה מתשרי ואם נתעברה השנה נתעברה לערלה ולרבעי. ופעמים שאינו אלא שתי שנים ומ"ד יום ופעמים שהוא יותר משלשה שנים כגון אם נטע קו"ט ט"ו באב שנשאו עדיין מ"ד יום עד ר"ה שהם י"ד יום לקליטה ול' יום שהוא נחשב לשנה א"כ כבר נחשב להם שנה ברה"ה ואינו מונה לשנות ערלה רק עוד ב' שנים:

(יג) אבל אם נטע בט"ו באב א"כ לא נשאר לו יום זולת ימי הקליטה ואינו חשוב שנה קודם ר"ה ע"כ מונה שנה אחת מתשרי של שנה שלאחריה וא"כ אסור משום ערלה עד תשרי הרביעי:

ומ"מ אע"פ שבתשרי נשלם השנה אם חנטו בו פירות אחר תשרי עד ט"ו בשבט ג"כ דין ערלה עליו שכיון שחנטו אז בידוע שמן הגשמים שירד לפני תשרי הוא שחנטו. ולכן בארצות חו"ל שאין מצוי שיחנטו לאחר תשרי אין נזהרים אלא ג' שנים:

(יד) ולאחר שהגיע ט"ו בשבט שלאחר שלשת שני הערלה יש על הפירות דין רבעי כמש"כ ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קדש, וט"ו בשבט הוא ר"ה לאילנות וע"כ מתחילין מט"ו בשבט. והמצוה להעלותם ולאכלם בירושלים או לפדותם הכל כמו מעשר שני וכדינו בפדיונו וחילולו כן הוא בברכתו קודם פדיונו מברך על פדיון או חילול רבעי ומשליכו או יפזרו לרוח וכמש"כ בס"י:

מצוה מיוחדת, ואולי תליא בפלוגתא דר"י וחכמים בסוכה (מו.) ע"ש וצ"ע בזה, על תרומת מעשר, להפריש תרומת מעשר, על מעשר שני, להפריש מעשר שני, על מעשר עני, להפריש מעשר עני, ואם מפריש כולם ביחד מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומות ומעשרות:

(ח) ולאחר הברכה נוטל כמצותו ואומר ה"ז תרומה או מעשר וזהו הנקרא קריאת שם ומיהו הוא רק מצוה בעלמא שיאמר כן ואינו חובה. ואם לא בירך אע"פ שעבר על דברי חז"ל מ"מ אינו מעכב את ההפרשה ותרומתו תרומה ומעשרותיו מעשרות, שהברכות אינן מעכבות בכל מקום:

(ט) בזה"ל שאנחנו כולנו טמאים וא"א לאכול התרומות בטהרה, מפרישין לכתחילה תרומה גדולה כל שהוא כיון שלשיפה צומדת, ומ"מ צריך ליתנה לכהן שהוא שלו, ושורפה, ומותר לו ליהנות בשעת שריפתה:

(י) ומע"ש בזמן הזה א"א לאוכלו כלל גם בירושלים המצוה לפדותו ולחללו על שוה פרוטה אפי' שוה מאה מנה ושוחקו ומטיל לנהר או זורה לרוח או מטילו בשלימותו לים הגדול. ויש להכשיר לכתחילה להמע"ש בכדי שיקבל טומאה כדי שיכול לפדותו:

(יא) בפדיונו על מעות אומר הפירות הללו יהיו מחוללין על המעות האלו ומברך קודם הפדיון אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון מעשר שני:

וכן יכול לחללם על פירות אחרות ויאמר הפירות האלו יהיו מחוללים על אלו. וג"כ יכול לחלל שוה מנה על שוה פרוטה ושוחק הפירות ומטיל לים ויברך קודם החילול על חילול מע"ש ואם לא בירך אין

הירקות שבשעת לקיטתו עישורו ואם ליקט אתרוג כ"ד בשבט וחזר וליקט בט"ו בשבט הרי הם שתי שנים ואין מעשרין מזה ע"ז:

(כא) ליקט בשנה השלישית לשמיטה אחר ט"ו בשבט צריך להפריש מעשר עני שהרי כבר נתחדש גם שנת האילן אבל אם ליקט קודם ט"ו בשבט מפרישין מעשר שני שאף שנתחדש שנת השלישית לשמיטה שהיא שנת המעשר עני מ"מ שנת האילן לא נתחדש שעדיין היא שנת מעשר שני שלו:

(כב) וכן אם נלקט בשנה הרביעית קודם ט"ו בשבט מאחר שלא נתחדש שנה של אילן ה"ז שנה שלישית של מעשר עני:

(כג) הצלף יש עליו חומר אילן וחומר זרעים לפיכך האביגות שהיו משנה שניה ונכנסה לשלישית ונלקטו קודם ט"ו בשבט מפרישין מעשר ראשון כדין ואח"כ מפרישין מעשר אחר, אבל הוא ספק אם הוא מעשר שני וקדוש הוא כיון שהוא משנה השניה כמו אילן, או מעשר עני דשםא בחר לקיטתו אזלינן כמו בזרעים, ע"כ צריך לפדותו כמו מע"ש ודמי הפדיון שוחקו כדין פדיון מע"ש [בפ"י] ואחר הפדיון נותן הפירות לעניים:

(כד) מפני שא"א ליזהר בהפרשת התרומות ומעשרות כדין התורה הקילו הראשונים להפריש כל שהוא כתרומה גדולה גם לכתחילה ועוד הקילו במע"ש להכשירו ולטמאו ולפדותו לכתחילה על פרוטה או שוה פרוטה ועוד יותר הקילו לפדותו גם על פחות משה פרוטה או על אסימון אך כתבו שיש לחוש בדבר:

(כה) ועוד יותר הקילו להקל בהפרשת מעשר עני שבשנות מעשר עני מביאים שלשה בני אדם ומפקדין נכסיהם בפניהם וא"כ הוא עני ואז זוכה במעשר עני שלו

(טו) כאחר בתשרי ר"ה למעשרות התבואות ופירות הארץ, ובט"ו בשבט ר"ה למעשר אילנות לפי שגדלו ע"י גשמים של שנה שחונטין בו לפיכך הולכים בו אחר זמן חניטתם ואסור לעשר מפירות שנה זו על שנה האחרת:

(טז) ע"כ פירות הארץ שהגיע עונת המעשרות שלהן קודם ר"ה שלישית אע"פ שנאספו בשלישית צריך להפריש מהם מעשר שני לפי שנתחייבו במעשר שני שבעת שנגמר עונתן למעשרות היה אז שנה השניה לשמיטה אבל אם לא באו לעונת המעשרות עד אחר ר"ה של שנה השלישית לשמיטה מפרישין מהם מעשר עני:

(יז) וכן כפירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שנה השלישית אע"פ שנגמרו בסוף שלישית מתעשרין לשעבר ומפרישין מהם מעשר שני:

(יח) וכן אם באו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שנה הרביעית אע"פ שנגמרו ברביעית צריך להפריש מהם מעשר עני שכבר נתחייבו בו בשלישית. ואם באו לעונת המעשרות לאחר ט"ו בשבט מתעשרין להבא:

(יט) הירקות שגדלים על כל גשמי שנה שלוקטין אותם תמיד ומתגדלים כ"ז שעומדים בגינה מן הגשמים ע"כ בשעת לקיטתו עישורו אע"פ שנגמר עונתם אע"פ שכבר נגמר שנה השניה ונתחייב במעשר שני מ"מ כיון שנלקט בשלישית מפרישין ממנו מעשר עני ואם נלקט ברביעית אע"פ שנגמר בשלישית מפרישין מע"ש:

(כ) דין אתרוג אע"פ שר"ה שלו ט"ו בשבט כדין כל האילנות מכל מקום כיון שגדל על כל מים כירק דין עישורו כדין

אחרית

פרק ה'

השנים

ראשון ללוי מעשר עני לעניים מעשר שני
[אם יש לו פירות משנה השלישית* או
מעשר שני בעצמון פודהו ושוחקו וזורהו
לרוח או מטילו לים:

(ל) ואם הוא רחוק מפירותיו קורא להם
שם ואומר תרומה גדולה יהיה בצפוננו או
בדרומו וכן המעשר ותרומ"ע ומזכה
לבעליהם הכהנים או הלויים או העניים ע"י
אחר שיהיה שלהם ומעשר שני מחללו על
שנה פרוטה ומאבדו:

ובזה מקיים מצות ביעורם וכשהוא בביתו
נותנם תרומה וחלה לכהן מעשר ראשון
ללוי מעשר עני לעניים וכן לקט שכחה
ופאה. ועוללות ופרט הכרם לעניים:

(לא) ומעשר שני פודהו ומאבד הפריין.
וזמן הביעור הוא ביו"ט האחרון של פסח
ומשייר לעצמו כל מה שצריך לאכול לג'
סעודות והשאר שורף ומכלה קרם יו"ט.
ולמחר במנחה של יו"ט האחרון הוא
מתודה כמ"ש בתורה ואמרת בשרחי
הקודש מן הבית. כל זה בזמן שהמע"ש
היה נאכל בטהרה אבל בזה"ז שא"א
לאכול מע"ש וכולו נפדה אין לנו דין
הביעור בשלימותו רק שיפדנו כהלכתו:

(לא*) לפיכך מצוה על כל אחד מאחינו
שקיימו מצות הפרשת התרומה והמעשרות
כדת ולא שינו סדר הפרשתם אם יש להם מעשר
שני יפדהו בעיו"ט האחרון פסח של שנה
זו תרנ"ג הבא לקראתינו לשלום ולשמחה
ולשרוף ולכלות הפדיון ולתת התרומה
וחלה לכהנים המעשר ראשון ללויים
המעשר עני לעניים ליתומים ואלמנות:

ואם לא פדה המע"ש או יש לו תרומות
ומעשרות ואינו נותנם לבעליהם מעכב את
הידידי:

(לב) ואם קיימום כהלכתם יתקבצו כולם

אך הוא הערמה יתירה וצ"ע בזה וע'
בתשובת מהרי"ט ח"א ואכמ"ל:

(כו) והנה מדין התרומות והמעשרות
שא"צ להפרישן רק כשירצה לאכול מהם
אבל אם רוצה להשאירם בטבלם אינו
מחייב לעשרם כלל שאין חובת התרומות
והמעשרות על האדם שיפריש רק על
הפירות שאסור לאכול מהם עד שיפרוש:

(כז) אמנם כל זה בכל השנים אבל בעת
הביעור היינו ביו"ט של פסח של שנה
הרביעית והשביעית חובה עלינו לעשר כל
פירותינו שהגיעו כבר לעונת המעשרות
ונתמזקקו ואסור לנו להניחם בטבלם, אלא
צריך להפריש מהם התרומות והמעשרות
כל אחד ואחד כדינו ולתתם לבעליהם של
כל אחד ואחד:

(כח) וזה שכתוב בתורה כי תכלה לעשר
את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית
שנת המעשר ונתתה ללוי ולגר ליתום
ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו וקבלו
חז"ל בגזירה שוה שמש"כ כי תכלה היינו
ברגל שכל המעשרות כלין בו שכבר יצאו
שנות מעשר שני ושנה אחת שנת מעשר
עני ומכל מיני המעשרות, לפי שכבר יש
לנו גזירה שוה* הביעור הוא ברגל דווקא
מגזירה שוה מקץ מקץ (כמ"ש בספרי
ובירושלמי) וא"כ א"א לומר דבחג
חסוכות מדבר שהרי הרכה פירות של שנה
השלישית והששית מחוברים עדיין ולא
הגיעו לעונת המעשרות עד הפסח על
כרחנו רגל שאמרה תורה הוא בחג הפסח
שאז המעשרות כלו בו בין פירות הארץ
בין פירות האילנות:

(כט) וא"כ צריך אז כל איש מישראל
להפריש תרומותיו ומעשרותיו ולתת
התרומות לכהן והמעשרות אם מעשר

*אולי צ"ל: ג' שנים.

*לכאורה צ"ל: הראשונה או השנייה.

פרק ו

טוב אחרית דבר

שנינו בתוספתא שלהי מע"ש כל העוסקים במצות פיהם פתוח בתפלה לפני המקום שנאמר ותגור אומר ויקם לך (וכו' וכו'), ואומר ויסב חזקיהו פניו וגו' ויאמר אנא זכר נא את אשר התהלכתי לפניך וגו' ואומר השקיפה ממעון קדשך זו מקום השקפה מן השמים מאוצר הטוב שבשמים שנאמר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב:

נראה כוונת לשון פיהם פתוח, עפ"מ שאנו אומרים קודם תפלתנו ה' שפתי תפתח, לפי שבביאתנו להתפלל לפני ית"ש אין מלה בלשונינו לבקש רחמים ותחנונים מלפניו, בעוד ידענו שאין אנו כדאים מפני מיעוט מעשינו, ע"כ אנו אומרים בראשית תפלתנו כי הוא ית' יפתח שפתינו אליו:

אכן העוסקים במצוה בלב ונפש עסק גמור [כמש"כ הט"ז באו"ח סי' מז בכיור לעסוק בדברי תורה] שעוסקין בה היטב ולא כמצות אנשים מלומדה ודרך ארעי חלילה, רק כל מציניהם בקיומי המצות לעשותה ככל פרטיה ודקדוקיה, ע"ז אמרו בשבת (סג.) העושה מצוה כמאמרה הקב"ה גזור גזירה הוא מבטלה שנאמר באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה, וסמך לזה שומר מצוה לא ידע דבר רע, וע' ברכות (יז:) אכירי לב הרחוקים מצדקה שכל העולם ניוון בצדק והם נוזנים בורע ע"ש בפרש"י:

וזה שאמר בחזקיהו שהתפלל שיזכרהו השי"ת את אשר התהלך לפניו באמת ובתמים וקיים המצות כמאמרם, ע' ברכות (י:) (ובסנהדרין (צד:) שהרביץ תורה לכל ישראל, ע"כ היה מתפלל בזכות עצמו ונענה ע"ז וע"ש בברכות ע"ב:

לביית המדרש או לביית הכנסת בעת תפלת המנחה או לאחר תפלת המנחה ויאמרו כולם ביחד, או כל אחד ואחד בפני עצמו, או א' יוציא את כולם, כמש"כ בתורה: בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולא למנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי: לא אכלתי באוני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול ה' אלהי עשיתי ככל אשר צויתני: השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש:

ידיד נפשי הרה"ג משה הכהן שי' לאורך ימים טובים ונעימים

כתבת אלי באריכות שצריך לברך קודם הידידי אשר קדשנו במצותיו וצונו על וידוי הביעור או להתודות. ועיין בכללי הברכות בהרא"ש ספ"ק דפסחים ובהרמב"ם פ"א מברכות וגם אנכי עלה במחשבה לפני כך אך נחמתי ע"ז שכמדומני לא מצינו ברכה כזו על דבר שהוא באמירה בלבד. אך דבר זה הוא הלכתא למשיחא אם נזכה במהרה בימינו אבל בזה"ז ודאי לא שייך ברכה. כן האריך אם צריך לקרוא בספר תורה משום דברים שבכתב אלא שיש לומר דבחומשים סגי דלא שייך כבוד ציבור בזה, ודבריו נעימים. ולדברי שייך משום כל דרשה דלא פסקי*. אך גם זה לא נ"ל שכיון שהוא בכל לשון יל ולא צוין טעם כו' וצ"ע. כן גם במקרא בכורים. יזכנו ד' בחמלתו לקיימם במהרה בכלל ישראל:

*אולי צ"ל: ולדבריו שייך משום כל פסוקא דלא פסקיה (היינו, שכיון שזו קריאה ממש, אסור להתחיל באמצע הפסוק "בערתי הקדש").

וזה"ש ותגזר אומר אתה גזרת מלמעלה, אולי הוא לשון נקיה כלפי מעלה והכוונה להיפוך וכדבריהם ז"ל שהקב"ה גוזר גזירה הוא מבטלה, והוא מן הפסוק הזה ותגזר אומר ויקם לך. וזה שאמר דור שהיה 'אפל' הארתו בתפלתך, שבזכות תפלתו הוא שנצול, והאיר ה' ית' פניו אליהם, ומלטם במעשי ידיך הברורים,

היינו כמה שעג עוגה ועמד בתוכה, ולא עשה חלילה דבר נגד ברורו יח"ש כי נהפוך הוא שבוה מילט כל העולם בחכמתו ובמעשי ידיו הברורים שאין בהם עול כלל:

וזה שאמר בתוספתא ע"פ דברי הילקוט פ' ראה ופ' תבא בשני דברים מתחטאין ישראל לפני הקב"ה בזכות שבת ובזכות המעשרות שנאמר ושמחת בכל הטוב [זה] צע"ק דבבכורים כתיב ועיין מש"כ לעיל בס"ד], וזהו לשון מתחטאים שאמר שמעון בן שטח, וכן הוא במקיימי מצות חוקי המעשרות ומצות הביעור והוידוי כחק וכמאמרם בכל המצות לפרטיהם:

ע"כ פיהם פתוח להתפלל בלב בטוח ולגזור, וע"כ אומרים השקיפה אף שהוא לשון רעה כמו שאמרנו בירושלמי שילחי מע"ש בא וראה כמה גדול כחן של עושי מצות שבכ"מ השקפה לרעה והם מהפכים אותה לטובה, וזה שאמר שהוא פתוח כמ"ש ותגזר אומר ויקם לך וכו'. והרי הוא מבורר בעז"ה:

אחרי כתבתי כל זה מצאתי במדרש תנחומא פ' תבא (בא וראה כמה) ארחב"א בא וראה כמה מתחטאין עושי מצוה לפני הקב"ה שהקב"ה גוזר גזירה וצדיקים מבטלין אותה שנאמר באשר דבר מלך שלטון וכו' מקודם לזה נודע שם היום הזה ה' אליהן מצוץ מה נאמר למעלה מזה השקיפה כו' וכו' ולא עוד אלא שהיה

וג"ל שזהו כוונת אנשי לשכת הגזית לחוני המעגל, ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור, אתה גזרת מלמטה והקב"ה מקיים מאמריך מלמעלה, ועל דרכיך נגה אור. דור שהי' אפל הארת בתפלתך דור כו', ונמלט בכור כפיך מלטתו במעשה ידיך הברורים, תענית (כג.), ומה תקנו בזה:

אמנם שמעון בן שטח שלח לו אלמלא חוני אתה גזרתי עליך גידוי שאילו שנים כשני אליהו לא נמצא שם שמים מתחלל על ידך אבל מה אעשה ואתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך [כבן כו']. והכוונה שבאמת העתיר הרבה כלפי מעלה ואיך הי' כל כך מובטח לפני הקב"ה שיקבל תפלתו אחרי שכבר שנת עצירת הגשמים, אמנם כבר אמרו העושה מצוה כמאמרה אפילו הקב"ה גוזר גזירה הוא מבטלה, א"כ י"ל לפי מה שמצינו מצות עשה בתורה להתפלל בעת כל צרה שלא תבוא להריע בחוצרות ולהתענות וכמ"ש הר"מ בה' תענית [ושם פ' ה' מבורר שצריך להתענות על חליים רעים רחמנא ליצלן ומשמע דס"ל לחובה ולא כהאחרונים שלא זכרוהו ע"ש באו"ח סרפ"ח ואכמ"ל], וכודאי כבר עשו כדת של תורה בעת הזאת ולא נענו, וכבר אמרו ר"ה (ית). מפני מה זה התפלל ונענה מפני שהתפלל תפלה שלימה. ולכן בראות חוני הצדיק שלא נענו, הרבה והעתיר בתפלתו ובכל עוז התאמץ להתפלל ולהתחנן בעד עמו ונחלתו, וע"כ קיים מצות תפלה ותחינה בעת צרה כמאמרם, ע"כ היה לבו נכון בטוח להפיק רצון מהשי"ת ויבטל גזירתו. וזה שאמר לו שמעון בן שטח מה אעשה והוא כבן שמתחטא על אביו, וא"כ גם שהיו מפתחות גשמים ביד אליהו הי' מוציאם ממנו ברצון הקב"ה:

פרק ז'

כל שהוא

דלמא עצרת דחג כולו לכם ועצרת דפסח כולו לד' אמנם הדבר נכון, שבמכילתא פ' בא וספרי פ' פנחס איתא מנין לאוכל נפש שמותר בכל יו"ט נאמר מקרא קודש בפסח ונאמר מקרא קודש בכל יו"ט כו', וע' בס' יראים שכתב מהיקשא דכל המועדות, וא"כ דאין גזירה שוה והיקש למחצה מקשה שפיר. ואמנם צריך להבין רמזי תורה הקדושה, מש"כ דוקא בעצרת דפסח כולו לד' ונבחרדושי תורה כתבתי דבר נחמד בס"ד, ליישב גם בעצרת דחג הסוכות ע"פ דברי התוס' חגיגה (ז). דאם מקריב נדרים ונדרות לצאת בו ידי חובת שמחה אין הכי נמי שמותר, וא"פ אתי שפיר לדעת רש"י בפסחים (עא:) דמצות שמחה אינה ביום שמיני עצרת ע"ש, א"כ א"א כלל להקריב שום נדרים ונדרות בשמיני עצרת ע"כ כתב שם עצרת תהיה לכם שנדרש מזה, ולא לגבוה, למעט נדרים ונדרות כדא' בביצה (כ). והוא דבר נחמד בס"ד:

ונ"ל עפ"מ ש"כ ככאן לא תעשה מלאכה והקשה הרמב"ן ז"ל מאי טעמא לא כתב מלאכת עבודה כמו בכל יו"ט במזה משמע דגם אוכל נפש אסור ע"ש. אכן הדבר נכון מאוד עפ"מ ש"כ המהרי"ן, הובא בהרמ"א אר"ח סי' תקכ"ז ס"כ, דמי שמתענה ביו"ט אסור לבשל אפילו לאחרים שאין מתענים וא"כ אתי שפיר דהיינו טעמא דכ' הכא לא תעשה מלאכה, דקמ"ל שאפילו לאוכל נפש אסור לו לעשות מלאכה, והיינו טעמא מדכ' לד' אלקיך שעושהו כולו לה', וא"כ ממילא גם לצורך אוכל נפש אסור, ואתי שפיר. וה"ט דקמ"ל הכא בפסח דוקא, משום דדרשינן בפסחים (ק"ט). ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת מה יום השביעי רשות כו', וא"כ שפיר צריך לכתוב בכאן

אומר איני זו מכאן עד שתעשה צרכי היום שנאמר היום הזה ה' אלהיך מצוץ לעשות ארשכ"ל יוצאת בת קול ואומרת לו תזכה לשנה הבאה ותביא כהיום הזה: כן יזכנו הש"י לשנים הבאות לקראתינו לחיים טובים ונעימים לקיים כל חוקי תבואות הארץ הקדושה כמאמרם לשמו ולזכרו ית' ויתעלה, ושבו בנים לגבולם, תבירים כל ישראל, והשתחויו לה' בהר הקודש בירושלים במהרה בימינו אמן:

פרק ז'

דבר בעתו מה טוב

בחגיגה (ט). מנא הני מילי נאמר עצרת בשביעי של פסח ונאמר עצרת בשמיני של חג מה להלן לתשלומין אף כאן לתשלומין מופנה כו', מכדי מאי עצרת עצור בעשית מלאכה הא כתיב לא תעשה מלאכה עצרת דכתב רחמנא למה לי שמע מינה לאפנויי, ופרש"י הא כתיב לא תעשה מלאכה כההוא קרא גופיה כתיב וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה, ע"ש:

יקשה (א) מאי קמ"ל רש"י דבר שאפי' תינוקות של בית רבן יודעין אותו. (ב) קשה דהא עצרת כתיב כרישא א"כ לא תעשה מלאכה שאחריו מותר וליכא למימר דללאו קאי א"כ גם עצרת יש לומר דלעשה, אלא ודאי דטובי כתיבי בלא זה, כמש"ש הטורי אבן. (ג) דפריך מאי עצרת עצור בעשיית מלאכה, ודלמא הכוונה כינוס למאכל ומשתה כדדרשו במדרש רבה פ' נשא, וע' פרש"י על התורה.

אולם בפסחים (סח:) אמרו ביו"ט או כולו לד' או כולו לכם ממש"כ עצרת לד' אלקיך וכתיב עצרת תהי' לכם ע"ש. וקשה

פרק ז'

כל שהוא

א"א לומר עצרת רק עצור בעשיית מלאכה, וקשה קרא למה לי אלא לאפנויי: וזה נעימות דברי רש"י ז"ל, דבההוא קרא גופו כתיב וכיום השביעי עצרת לד' אלקיד, דשמע מינה תרתי א' דביום ה' רשות ב' דעושה כולו לד', וע"כ כ' לא תעשה מלאכה דאפילו לאוכל נפש אסור, וא"כ מוכח שפיר דרשת הגמ':
ובזה הארכתי ליישב בחיבורי ק"ד* קרי' התוס' מנחות (מז.) ואב"מ.
ישמע חכם ויוסף לקח:
*קבא דקשייאת (ספרו של האדר"ת המכיל יישובים לקושיות בש"ס).

דבר אליהו

ה' לי בעוזרי

הפרשתו כדין, וה"ל כשאר מצות שבתורה שאינן מעכבות ודומה ד"ז כהא דובחים (כט.) יכול באוכל מזבחור ליום השלישי הכתוב מדבר אמרת מאחר שהוכשר יחזור ויפסל וה"נ כן, אם ההפרשה היה בהכשר מה לנו כמה שנתבער אח"כ בטומאה, על כן כתב הר"מ אינו מתורה רוצה לומר שאינו מחוייב להתודות, אבל בהקדים מע"ש לראשון שהיה עבירה בגוף הפרשת המעשר, שם כתב הר"מ אינו יכול להתודות רוצה לומר שאסור להתודות וכמש"כ בתורה כמה פעמים לא תוכל לאכול בשעריך לא תוכל לתת עליך לא יוכל לבכר נומצינו כן בלשון חז"ל בב"מ (מט.) יכול לחזור בו, יכול פשיטא אלא מותר ולפ"ז מהא סייע לדברי המחבר שליט"א בהא דהפרישו, דכוונתו לביעורו. אלא שמדברי הגר"א ז"ל שכתב דאם לא נתן תרומ"ע מעכבין את הוידוי משמע שכל גוסס הוידוי הוא לעכב, א"כ נסתרה הערה זו. ובכ"ז ראוי לשים לב על שינוי ל' הר"מ ז"ל בזה:

עצרת לה' אלהיך, דמזה ידענו ג"כ דביום השביעי רשות לאכול מצה דאל"כ היה אסור להתענות:
וא"כ מיושבים כל הקושיות דאין קושית הגמ' דהא כבר כתב לא תעשה מלאכה דזה אינו די"ל לעשה ולא תעשה, אבל בא לשלול שלא נאמר עצרת כינוס למאכל ומשתה לזה אמר שא"א לומר כן דהא כ' לא תעשה מלאכה ולא מלאכת עבודה, והיינו טעמא משום שעושהו כולו לד', וא"כ גם מלאכת אוכל נפש אסור, וא"כ

(א) מש"כ בהקדמתו שלימוד כל המצות היא כמעשה, מדברי רש"י בב"מ (קיד:) ד"ה בארבעה לא משמע כן וע"ש בהרש"א וצ"ע:

(ב) במש"כ בפ"א נגד דברי החיי אדם בס' שערי צדק, לדעתי הפעוטה, היה נ"ל לדקדק מלשון הרמב"ם ז"ל ששינה לשון המשנה דתנן א' אם הקדים מע"ש לראשון אינו יכול להתודות, ב' וכן באנינות, ג' וכן בחפרישו בטומאה, והר"מ כ' רק בהראשון אינו יכול להתודות ובהאחרונים כתב אינו מתודה. וכבר כתבו בעלי הכללים* שבלשון הר"מ ז"ל צריך לדקדק כבלשון המשנה. ע"כ נראה דס"ל דהמשנה לאו בדוקא קאמר בכולם לשון שוה דבאמת אם גם אכלו באנינות אינו נוגע לדין המעשר בעצמו שהוא לברו עשה האיסור ולא בגוף המעשר וכן אם הבעירו בטומאה לא נעשה מעשה בהמעשר אחר שקיים *יד מלאכי כללי הרמב"ם סי' ג'.

דבר אליהו

משווים ולבער הרמים המעטים. והפירות יאכלו כאות נפשם ולא יבערו ויכלו כל הפירות:

וי"ל דאפילו בזמן הבית שאין לחלל שוה מנה על שוה פרוטה, מ"מ בזמן הבעור יש לומר דמותר לכתחלה וכדקיי"ל בזה"ז דמותר משום שלאיבוד אול, ה"נ אז בשעת הבעור, דמנ"מ, וכי מצות הבעור לא נוכל לקיים בשוה פרוטה כבמאה מנה, ולמה נפסיד פירות א"י בכדי, ויש בזה לתא דבל תשחית כיון שלעצם המצוה אינו נוגע כלל:

וי"ל דדעת ר' יוסי שבתוספתא ודעת רש"י בסוטה דבשעריך על מעשר שני קאי, הוא משום דבפרשה מקץ שבע שנים [שבפ' ראה] כתב במעשר עני ואכלו ושבעו, וכאן כתב ואכלו "בשעריך" ושבעו. ונח, הוא מיותר לגמרי דהא מעשר ראשון ועני א"צ אכילה בשערים דקא [אך] בספרי דרש לענין שאין להוציא לחו"ל. ע"כ ס"ל לר' יוסי דבמלת בשעריך מרמו על מעשר שני שנאמר בו לא תוכל לאכול בשעריך, והיינו שמוציאו מביתו ללוי ולגר וגו', והם יפדוהו בשוה פרוטה ויאכלו הפירות ועדיף טפי משיבערו הבעלים כל הפירות מן העולם. וסבא כזו ממש כ' התוס' בבבצה (ה): בזה דר"א הפקיר כרמו לעניים ע"ש:

(ה) אחר כתבי זה האיר ה' את עיני והתבוננתי בדברי רש"י בפ' התורה כפ' ראה בפסוק ובא הלוי, שכתב, ויטול מעש"ר. והגר והיתום ויטלו מעשר שני שהוא של עני של שנה זו, ר"ל בשנה השלישית והששית מעשר שני שלהם הוא מעשר עני. וא"כ זהו ממש כוונת ר' יוסי שבתוס' וד' רש"י ז"ל, ורק צריך לדחוק מעט בלשוננו:

ובתרגום יונתן פ' תבא כ' מעשרא תנינא

(ג) כפ"ב אות ח'. מה שהעיר ע"ד רש"י סוטה (מח). שכן בשעריך זה מעש"ש הוא תמוה מאד. וג"ל בזה דלדעת רש"י, באמת אין מעש"ש צריך כלל ביעור מן העולם רק שצריך להוציאו מן הבית ולהפקירו לכל עניי ישראל וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול. והיינו באופן שבעצמו א"א להעלותו לירושלים ע"כ מוציאו מן הבית ומפקירו לכל ישראל ומי שירצה יעלוהו, או שיפדנו ויעלה דמיו לירושלים וזהו מתאים עם מש"כ במנחת חינוך שדעת רש"י שמע"ש ובכורים אינם צריכים רק העלאה לירושלים ולא יותר ולא כמש"כ הרה"ג המחבר שליט"א בראש פ"א שגם דעת רש"י כהרמב"ם, דודאי לא אשתמיט רש"י בשום מקום לומר כן, ע"ש ביבמות וסוטה וסנהדרין. ובאמת גם בדברי חז"ל לא נמצא כן להדיא זולת בד' הירושלמי שמשמיר לאכול כרגל וצ"ע. ומה שהקשה המנ"ח מהא דתנן מתבערים בכל מקום לא קשה כלל דגם רש"י יפרש כהר"מ דעל הבכורים לבד קאי ובכל מקום היינו ביד הישראל אף שאינו בעליו וצ"ע עדיין:

ועכ"פ היינו מרויחים בזה להתאים דברי הספרי והתוספתא שהביא המחבר שיח"י בספ"ב דדרש מן הבית כיון שהוציאו מן הבית אין אתה זקוק לו, דאין הכי נמי שעל המעשר [ובכורים] עצמו נאמר כן שאף שעל הבעלים להעלותו לירושלים, בכל זאת עתה שא"א להעלותו די בכך שיוציאו מן הבית וכל הזוכה בו הוא בעליו:

(ד) ואם גם נאמר דלמעוטי בפלוגתא עדיף ושגם דעת רש"י כהר"מ דצריך ביעור מן העולם, י"ל דכוונת התורה שיותר טוב שבעל המע"ש יוציאנו מביתו ויתן רשות לעני ולגר וגו' לפדותם בפחות

דבר אליהו

ככל המצות שהייבין לחנכם מדרכנו וכן במצות ביעור אלא שעיקרו הוידוי:

(ח) וידיד נפשי הרה"ג ר' אברהם יצחק הכהן הגאב"ד דק"ק זוימעל שליט"א נחתני מלפנים ועתה חתן אחי לאורך ימים טובים] כ' ליי* שמסתפק בספק וידוי שאולי אינו להחמיר ככל ספק מצות עשה, שיש לומר שאסור להתודות משום התפלה דאומר השקיפה ולא דמי ההוא דמצלי ומיקל כו' כדאיתא בירושלמי ריש תענית, א"כ הזכא נמי לשון השקיפה היא לרעה רק שמשום המצוה מהפכו לטובה משא"כ כשאנו כדארי אסור להתודות:

ולי נראה דאי משום הא לא אריא שהרי יכול לכתחלה להתודות בכל לשון, ושלא לומר השקיפה שהוא לשון רע רק יאמר לשון טוב:

(ט) עוד נסתפק בקטן שהגדיל אם יוכל לומר ככל מצותך או דמ"מ עתה אסור בטבל וכמו דמיקרי בר זביחה מהאי טעמא:

ולי נראה דאם מופלא תורם מן התורה י"ל דמקיים גם מצות ביעור ויכול להתודות: אלא דכל הספק הוא רק אם הי"ג שנה הוא מעת לעת דוקא עיין ש"ך חו"מ סל"ה ובמג"א סנ"ג. אבל אם אין צריך מעת לעת הרי יצייר ביעורו ביו"ט ואח"כ הוידוי דגם אכילתו הוא הביעור ודוק:

(י) עוד מספקא ליה בכך א"י ששב לחו"ל על דעת שלא לחזור, וקיים מצות ביעור חקק, מתי יתודה אם בשביעי של פסח שהוא עיקר היו"ט או ביום אחרון של פסח יו"ט של גלות [לש"י חרי"מ שמתורה גם בכל מקום] ועוד יצייר אופנים כאלו, ואין כאן להאריך. ונראה דלפי מה דמשמע מירושלמי שאחר הוידוי

הוא מעשר מסכנא וכו' ומעשר תליתאה תיסק ותיכול כו'. קורא למע"ש הקודש מעשר תליתאה והוא נפלא שהרי אין שלשה מעשרות בשנה אחת ויש ליישב בדוחק:

וקצת נשמע גם מדבריו שמעשר שני אין צריך רק העלאה גם בשעת הביעור ולא ביעור מן העולם וצ"ע:

(ו) בפ"ד ה"ג. מש"כ דעת הראשונים דמע"ש נוהג גם בירקות מן התורה צ"ע מפ"ב דבכורים מ"ג, ויש ליישב בדוחק. אך מדלא תני בתוספתא פ"ז דשביעית חומר בשביעית מבמע"ש שנוהגים בירקות משמע כדבריהם, ויש לדחות דתני ושייר טובא. ומדברי הירושלמי שהביא המחבר ש' אין ראיה דהא דרש עוד בספרי בשנה היא את מוציא ממקום טומאה למקום טהור ולא בשנה אחרת ובירושלמי אמר כיני מתניתא מן הטמא על הטהור וע"ש היטב. והגר"א ז"ל מגיה בספרי היפוך מגירסתנו וצ"ע בביאור ד' הירושלמי ואין כאן מקומו:

(ז) ה"ה. נסתפקתי במצות וידוי איזה ספיקות. א] אם נתקיים הביעור רק ע"י שלוחו אם יכול בעליו להתודות שיש לומר שדומה לבכורים כששלחם ע"י שליח אינו קורא עיין ב"ב (פא:) ברשב"ם ובנוט' שם או יש לחלק:

ב] אם התורה בהרהור הלב אם יצא. שאף שכתוב ואמרת מצינו גם בלב לשון אמירה. וע' בחי' הרשב"א ברכות (טו.). מש"כ דבהרהור לא שייך לשון ע"ש. וממש"כ בס' החינוך לזוהר וזו נפיו אין ראיה דודאי מצוה לכתחלה בפה דוקא. ונראה דכיון דילפינן גזירה שוה מסוטה אמירה אמירה כדאיתא בסוטה (לב:) צריך דוקא בפה:

ג] אם מוזהרים לחנך את הקטנים כזה

*נדפס גם בס' משפט כהן סי' נו אות ד

דבר אליהו

אסימון והרי כתבו התוס' בב"מ (מז): בשם ר"ת דמטבע מיקרי כלי מפני שראוי לתלות על צואר בתו או למשקולת וא"כ הכי גמי אסימון יקרא כלי משום שראוי למשקל אלא ודאי דכלי הוה ליה כפחות מש"פ ויש לדחות:

שוב מצאתי משנה ערוכה במגילה (כא). דתנן שם נוטל פרוטה או כלי ויאמר פרוטה של הקדש בכל מקום שהוא מחולל ע"ז שההקדש נפדה בכסף ובשוה כסף. ומדלא אמר פרוטה או ש"פ מכלל דאפי' הכלי פחות מש"פ סגי. ומוכח להדיא כפי' הר"מ בהא דיצאו כלים למה שהן:

שוב מצאתי שלהדיא כתב כך הר"מ ז"ל בפ"ג ממעילה ה"ו, שכ' פרוטה או כלי כל שהוא. וצע"ג:

אמנם לענין הביעור או בזה"ז י"ל דלא מהני בכלי כודאי, דהא חשיבותו של כלי שראוי לתשמישו, והרי עיקר הפדיה הוא לאבדו אח"כ וא"כ מה חשיבות יש בכלי יותר משאר דבר שהוא פחות מש"פ, משא"כ פרוטה או שוה פרוטה גזירת הכתוב הוא:

(יג) ה"ח. נותנם לבעליהם. לשיטת תוס' רי"ד שהובא במשנה למלך פ"ו ממחנות עניים שצריך כדי נתינה דווקא וכה"ג כתב הנודע ביהודה תנינא חלק יו"ד סי' רא לענין מצות חלה י"ל דאם לא נתן כדי נתינה להכהנים א"א להתודות לדעת הגר"א ז"ל בשנות אליהו שהביאו המחבר ש"י בפ"ב ע"ש:

(יד) הי"א. ומזכה להן לבעליהן ע"ג קרקע. יש לעיין בזה מדברי הספרי פ' שופטים דדרש ונתן לכהן ולא לשלוחו. וצ"ל דשאני התם דבשעת הביעור הוא קיל משאר השנים. וכה"ג שכתבו התוס' ב"מ (יא): דלא צריך לסיים המקום, ע'

אסור לאכול ודאי שמבעירו בשביעי של פסח ויתודה בו כיום דוקא, דהא בקיאנו בקביעא דירחא וכביצה (ד):

(יא) ה"ח או מעות פדייתם. כלל רכינו ז"ל כל משנה ז' פלוגתת ב"ש וב"ה, במלות האחרות האלו. ולי היה נראה לפרש בדעת ב"ש שצריך לחללן על הכסף. שרוצה לומר שזהו ביעור פירות מע"ש, ולא יאבדן מן העולם רק שמחללן על הכסף ומגזירת הכתוב הוא שזהו ביעורו ואסור לאבדם, והוה ליה כמו שנותנים לבעליהם שאר המתנות שאין צריך איבוד מן העולם. ולב"ה גם כסף הפדויים צריכים ביעור כהפירות וא"כ למה יחלל כיון שאינו מועיל כלל:

וע"ש בפי' המשנה להר"ם ובדברי הר"ש ויש סתירה בזה. וע"ש בשנות אליהו למרן הגר"א ז"ל. ודבריו נראים אמת בכוונת הירושלמי דאמרה מה מועיל כו'. אך לכאורה קצת קשה דהא יועיל כשיפדנו על שוה פרוטה לבד. ומוכח מזה שלא כדברינו למעלה בס"ד, דבשעת הביעור דינו כזומן הזה דאפילו לכתחלה ויש ליישב בדוחק:

(יב) ובענין פדיון מע"ש, נסתפקתי לפי מה דקיי"ל דבשוה פרוטה מותר גם לכתחלה וולהמחבר בסי' של"א סי' קל"ח גם בפחות משוה פרוטה אלא שיש לחוש בדברן אם בכלי שהוא פחות משוה פרוטה לדעת הרמב"ם, דיצאו כלים למה שהן שבשכועות (מ:), היינו אפילו פחות מש"פ מותר לפדות לכתחילה כמו בש"פ. וגם נפקא מינה לזמן הבית כדיעבד אם הוא פדוי. וכה"ג כ' בחי' הרשב"א שם לענין קדושי אשה. והוא ז"ל חולק באמת על דעת הר"מ בזה ועיין חו"מ ראש סימן פ"ח:

ויש להביא ראיה קצת מהא דאין פודין על

דבר אליהו

המלחמה מהני תשובה כסוטה (מד).
הל"ה* עוד הירא מעבירות שבידו. ועדיין
יש לחלק:

ע"י בקובץ יגדיל תורה קונטרס העשירי
דברים נחמדים בענין מקדים ותרומה
לבכורים ממני הפעוט בס"ד ועוד לנו הרבה
בזה ומפני הוצאות הדפוס א"א לי
להאריך טוב.

בספרי דרש אשר צויתני לא נתתיו למי
שאינו ראוי וצריך ביאור בזה וע"ש בס'
פנים פות ואכמ"ל מה שלדעתנו פ"י אחר
בזה וע"ל אות כ' בסופו:

(יח) מה שנסתפק המחבר שליט"א
בהפריש כסדר ואח"כ נשאל עליו אם יכול
להתודות, נ"ל להביא ראיה קצת מדברי
הפני יהושע שפירש לא שכחתי היינו
שאם נאבדו לו הבכורים בדרך שצריך
להפריש אחרים דהא חייב באחריותם,
א"כ כבר קדם התרומה לבכורים ושפ"י*
וא"כ כ"ש בכה"ג שנשאל שהוא עצמו
גרם לזה ודאי דעובר:

ומ"מ בעיקר דבריו יש להסתפק מאי
טעמא יעבור כשנאנס, ומה חטא בכך
במה שמפריש אח"כ הבכורים והלא מצוה
ועומד להפריש. וי"ל בזה עשה דוחה לא
תעשה ולא שייך לקרותו עשה דפשיעה
כיון שנאבד ואונס רחמנא פטריה, ואם אין
לו מין אחר לבכורים רק מאותו שהפריש
תרומה מאי טעמא יעבור וע"ש ביגדיל
תורה מש"ש בס"ד:

(יט) הלכה טו. הא אם אכלו באנינו.
במשנה באנינה ובמקומות אחרים ל' רבים
באנינות. ולי היה נראה בזה ע"פ דברי
הירושלמי פ"ט דפסחים ופ"ב דסנהדרין
אין אנינה אלא למת בלבד ומקשה
מהכתוב ואנו ואבלו הדייגים, ומשני אין

*אולי צ"ל: למ"ד.

*אולי צ"ל: ושפ"י (=ושפתיים ישק).

משנה למלך ככאן. ואולי זאת כוונת
הטורי אבן שכי' בר"ה (ד). דלענין בל
תאחר לא מהני מה שיזכה ע"י אחר,
ועמש"כ המוזכר שליט"א בהלכה י"א.
אלא שצריך ד' הספרי צ"ע אם להלכה
הוא ואין כאן מקומו:

שם אבל אינו יכול להקנות להם בחליפין
כו'. מספקא לי אם מהני כשיקנה עם דבר
(הראוי לק') הנקנה וכהא דסי' ר"ג ור"ט
בחו"מ במקנה דבר שלא בא לעולם עם
דבר שבא לעולם ע"ש:

(טו) הי"ג. וצריך להפריש על הסדר כו'.
צע"ג לשון הש"ך ס"ס של"א שהעתיקו
מדברי זקני בצל הלבושים ז"ל שכי' שם
שהוא מתורה לפני ית' שקיימם כולם
כסדר שכתובים בפרשה בערית הקודש זה
מע"ש מן הבית זה חלה וכו' והרי אדרבה
בפרשה זו כתוב שלא כסדר ההפרשות
(ויפה כ' הרב המחבר שליט"א בזה לפרש
בזה דברי הספרי ע"ש בהלכה א') ומחלה
אין ראיה כלל דאינו שייך כלל לחוקי
המעשרות כסדרם כדאיתא בירושלמי פ"ה
ד"א ע"ש:

(טז) מספקא לי בלאו הזה, ובאנינות,
ובטומאה, אם עבר בשוגג מהו שמתודה,
דקצת נראה דמש"כ אח"כ לא עברתי כלל
גו', ולשון עבר מ' במזיד, וכתוס' שבת
(ל"ח) וע' רא"ש ספ"ב או י"ל לשון
חכמים לחדוד. וע' ביצה (יז). ואפשר
דהכא דכתיב לא שכחתי משמע גם בשוגג
אינו מתודה:

ומיהו בעבר ושב כו' כתשובה כראוי י"ל
דאף דלענין סוטה לא מהני שיקרא מנוקה
מעון כמש"כ המשנה למלך פ"א מ' סוטה
היינו טעמא שאינו ראוי שיעשה הש"י
נס על ידו שיבדוק המים את אשתו, אבל
לענין וידוי י"ל דיכול לומר עשיתי ככל
אשר צויתני כיון דשב ורפא לו הרי קיים
מצותו ית'. והרי גם לענין לחזור מעורכי

דבר אליהו

ר"ל למין אוננים שלא על מת דג"כ אוננים נקראים וכמש"ל בס"ד מדברי הירושלמי. ומדויק לשון לאוננים אחרים נגד הלאו דלא אכלתי באוני דקאמר. ואתי שפיר דלא כללי בהדי הלאו דבאמת אינו עובר בלאו רק בביטול עשה דשמחה וכמש"כ ושמחת אתה וביתך:

ונחמד בזה לשון ריה"ג בפסחים (לו). דאמר יצא מע"ש שאינו נאכל באנינות אלא בשמחה שהוא מיותר דעיקרו שאסור באנינות אלא דקמ"ל דאף שאז בעת חיוב מצות מצה לא שייך אנינות מ"מ אסור משום דאינו בשמחה נזעז אתנו דברים ליישב דברי הר"מ במש"כ בדבורים אסור לאונן מושמחת נגד הך דפסחים (לו): אך עת לקצר. וזה שאמר שמחתי ושימחתי בו שמחתי להאכילו למי שהוא שמח ולא למי שהוא שרוי בצער גם על טביעת ספינתו וכיו"ב ואולי זהו מ"ש בספרי למי שאינו ראוי. ע"ל אות י"ח:

וממילא גם האונן דרבנן אסור לו לאכול מע"ש מן התורה משום ביטול מצות אכילתו בשמחה, ואתי שפיר שכ' הר"מ פ"ג ה"ד ממע"ש שלוקה מכת מרדות:

(בא) ולא שרחחי שלא שכח מלברכו ומלהזכיר שמו עליו. העיר הרב המחבר שליט"א למה השמיט מלכותו. ולא קשה מידי דרבינו לשיטתיה שפסק דכל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה, ופסק דהמברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא תשא כפי"ב דשבועות, וא"כ איך יאמר שלא שכח מלהזכיר שמו עליו בברכתו שלא הזכיר מלכות, והרי איננה ברכה כלל ומוטב שלא אמרה כלל משאמרה וגרם ברכה לבטלה והזכיר שמו ית' לשוא, א"כ כמה שאומר שזכר שמו היינו כהוגן וממילא מלכותך בכלל:

וכן מצאתי בשטמ"ק שנדפס מחדש על

אנינות טומאה אלא למת בלבד, ורצוננו לומר דאין איסור לאו דאנינות רק באונן על מתו לבד. וא"כ י"ל דאפילו טבעה ספינתו בים ומתאונן עליו אונן הוא רק שאין לאו דאנינות אלא כשמתאונן על מתו בלבד, והיינו טעמא דבכל צער הרי יכול להפג צערו ולהסירו מלבו משא"כ במת שהוא מתאבל עליו הוא נוגע אל עצמו ובשרו רחמנא ליציל, וזה שאמר אם אכלו באנינו. שהוא בנפשו ורוחו מתאונן עליו, והיינו אנינות למת בלבד:

והנה בענין לאו דאנינות יש לנו דברים רבים וחדשים בס"ד, ולא אזכיר פה רק דבר אחד, במה שהעיר הרב המחבר שליט"א על דברי המשנה למלך שגם בשבת ויו"ט אסור אונן בקדשים ומע"ש מהא דפסחים (לו). דלר' יוסי הגלילי צריך מצה שנאכל בשמחה והרי אין אנינות בליל פסח שחייב במצה וכבר הארכתי בזה במ"ד כחי' לפסחים שם זה יותר מעשרים שנה ובארנו דגזירת הכתוב הוא שצריך שיהא מצה נאכל גם בכל השנה בלי דיחוי עשה ללא תעשה והבאתי ראיה לזה, אכ"מ:

ואולם בעיקר דברי המשנה למלך אמרתי כדברינו דאסור משום טירדא, והיינו שצריך כ' דברים, א) לאכול בשמחה, ב) שאסור באנינות. ועל השני' עובר בלאו, ועל הראשונה ביטול עשה דאכילתו (והארכתי בפרט זה אם אכילת מעשר שני מצוה היא כהרמב"ן ז"ל בבקיות רב בס"ד), וא"כ אתי שפיר דנהי דלאו דאנינות ליכא, אבל מ"מ ביטול עשה איכא, וזה שאמרו שם ביומא (יד). אטרודי מי לא מטרודי, ואין הכי נמי דהאוכלו ביו"ט ושבת דאינו לוקה וה"נ ה"ג ויש לפרש דזה שאמר להלן ע' לא נתתי לאוננים אחרים שיאכל באנינו וצ"ע.

דבר אליהו

המכילתא בפ' בא דממעט ממושבותיכם דאין יוצאים במצות מע"ש, ותמה הרש"א בפסחים (לו): מסוגיא דשם דאמרה שמע"ש מיקרי ראוי לאכול בכל מושבות משום הואיל ואם נטמא נפדה גם בירושלים, שי"ל דהמכילתא ס"ל דמע"ש ממון גבוה הוא ופירש הר"מ דאפ"ה מיקרי מצתכם, וא"כ לא יצויר הכשר דלא הוי נחתא דבעלים כמו בקדשי קדשים. אך א"א לומר כך באמת. מלבד דאין מע"ש דומה לקדשים, וכמש"כ התוס' ביבמות (פח). ובב"ק (עו). דמע"ש היא ברשות הבעלים יונו מהקדש, וא"כ ודאי דלא עדיפי מקדשים קלים, גם עיקר דברי הקצה"ח צ"ע ופלפלו הרבה בזה בס"ד ומעט מועיר מזה קדמי אח"כ בדפוס כס' שי למורא על בכורות:

(כח) ובעורי בדברי התוס' יבמות וב"ק יש להעיר מזה על דברי התוס' מנחות (עא): ד"ה ומתירין שכ' דדווקא בעלים הוא דיכולין לחלל שוה מנה על שוה פרוטה ולא אחר דאין סברא שיפדה זה הקדשו של חברו וילך לו, ואין שייך כלל בעלים להקדש בדיק הבית לפי דברי התו' שם ביבמות ובב"ק, וצע"ק:

(כו) יש להסתפק בעבר ולא ביער אם הפירות נאסרים. ובאמת לא נמצא בדברי חז"ל דבר זה בשום מקום לחשבם בין אסורי הנאה. ומצאתי להרמב"ן ז"ל ביבמות (עג). אהא דתנן וחיביבן בביעור, כ' פ"י לבעור מן העולם כגון ביעור חמץ משא"כ בתרומה אלא שצריך להוציא מרשותו כו' והבכורים מתבערים בכל מקום כלומר ושורפין או אוכלים קודם זמן. משמע דלאחר זמן שורפין כמו חמץ. וצ"ל דהלכה למשה מסיני הוא שזה ביעור הקודש וכמו קדשים פסולים שנשרפים דווקא, ומיזו אין צריך שריפה

ברכות שכ' מלהזכיר שמו כראוי וקרוב לזה באור זרוע הגדול ססע"ד שכתב כתיקונה ע"ש:

ותמיהני על אביו שהקשה על ר' יוחנן והרי ר' יוחנן עצמו ס"ל בברכות (לג). דמברך ברכה שאינה צריכה עובר על לא תשא וא"כ לשיטתו דכשאין בה מלכות אינה ברכה לא קשיא כלל וכדברינו:

(כב) שם, הא אם אכלו באנינו כו' הא אם הפרישו בטומאה כו'. ע"ל פ"ג, שהלאוים האלו רק כשכבר נכנס לירושלים אבל כל שלא נכנס אין לאו בזה ע"ש, וא"כ יכול להתודות, וצע"ק, שי"ל דמ"מ עבר בעשה כמו במצותו אם אוכלו חוץ לחומה:

(כג) והנה מבואר שם דבאנינות דרבנן לא עבר בלאו ובודאי גם בטומאה דרבנן י"ל כן, וע' מל"מ פ"ב מתרומות, וצ"ע אחי יכול להתודות, ועמש"כ המחבר שי' בהלכה ג' בכל דרבנן אם מעכב את היודין:

לכאורה יש לעיין בזה, דהא כל תרומות ומעשרות בזה"ז דרבנן וא"כ תקשה ממה נפשך, אי אזלינן בתר האדורייתא הרי אין תרומ"ע בזה"ז כנ"ל, ואם בתר הדרבנן הרי גם הם דרבנן. ואולי אתיא כדעת התוס' במגילה מ"ט (יט): דתרי דרבנן קילי מחד דרבנן וצ"ע שם בטורי אבן, ואכ"מ:

(כד) ובחידושינו הארכנו, איך שאמר כלל טומאה במע"ש דממון גבוה הוא, לדברי הקצה"ח ס"י ת"ו שכ' ליישב קרשית רש"י פסחים (כ). מש"ש זו דווקא כפורה של זבחי שלמים משום דבקדשי קדשים לא משכ"ל כלל הכשר ודבעינן נחתא דבעלים ע"ש, ולפ"ז לא יצויר גם במע"ש הכשר לפי מה דקיי"ל דמע"ש ממון גבוה הוא, ובזה הארכתי בדרוש לשבת הגדול תרל"ז בס"ד ליישב דברי

דבר אליהו

יפסידו הם שהוא ישלם להם בעד זה,
וכמכות (טז):

אך מקושיית הגרע"א בפסחים (כב).
דליתסר חולין בעזרה בהנאה משום לא
תאכל כל תועבה לא משמע כדברי השער
המלך, ולהכרית מזה סברתו דבעשה לא
שייך לקרותו תועבה אין ראייה, דיש
ליישוב הקושיא בכמה אופנים וכמש"ש
בחירושי בס"ד:

(כח) ואולם החתם סופר בחירושי לע"ז
(כט: כ') דכדבר שלא נשתנה ממה שהיה
לא נאסר משום לא תאכל כל תועבה ע"ש.
ויש להביא ראייה מהא דפסחים (כה).
דהאוכל יוצא מבשר הפסח בלא תעשה
ופרש"י משום כל שבקודש פסול, וע"ש
(צה). שפירש משום ובשר בשדה טריפה,
ומאי טעמא לא לילקי נמי משום לא
תאכל כל תועבה, והכי נמי תקשה בכל
קדשים פסולים כנותר וטמא ויוצא ועוד
טובא דכוחתייהו, אלא ודאי דמשום שלא
נשתנו מברייתן לא שייך לאו זה [והא
דנותר מקרי עיבור צורה עיין פסחים
(פכ:)] לא דמי להכא. וא"כ גם בביטול
מצות ביעור המעשרות לא נאסרו המתנות
משום כל שתיעבתי. אך הנודע ביהודה
ע"כ דלא ס"ל כסברא זו, וע"ע:

(כט) ומדברי התוס' ר"ה (ד). שהקשו
למה לי קרא דביעור המעשרות ותיפוק
ליה משום כל תאחר, משמע דגם לאחר
הביעור אינם נאסרים, דאם לא כן הרי
צריך וצריך, דהא משום כל תאחר אינו
נאסר כלל אפילו באכילה וכדאמרינן שם
(ה:)] מהך קרא דביעור עצמו ע"ש ברש"י,
משא"כ משום קרא דביעור, אלא ודאי
דס"ל דגם לאחר הביעור אינם נאסרים
כלל:

(ל) וקצת נראה דכיון שאמרה תורה
שבשעתו יבערו מן העולם האין יוכשרו

במקום אכילתם דווקא כמו התם, ע'
פסחים (פב):

ומצאתי במנחת חינוך שכ' דצ"ע אם לא
ביער, דהרמב"ן בפירות שביעית כ' שלא
נמצא בדברי חז"ל שריפה, וא"כ גם הכא כן
ע"ש. והרי הרמב"ן עצמו מודה בכאן
כאמור. וע"ש שכ' לענין נשים אם פטורות
דלדעת התוס' בקדושין דכיון שהמצוה גט
אח"כ לא הוי מצות עשה דהזמן גרמא,
ובזה נותנף אם גט אח"כ המצוה, ולי
נראה דמזה אין ראייה ש"ל דבשעתו היא
המצוה לבער כמצותו ואח"כ נפקעה
המצוה ועבר זמנה אבל מ"מ נאסר בהנאה
וצריך לבערו משום איסור הנאה ולא
משום מצותו כלל, וא"כ אכתי הוה ליה
זמן גרמא ונשים פטורות משום זה:

(כו) ולכאורה עלה בדעתי לומר שכיון
שעבר על העשה דביעור וביטול מצות
היודיו אסורים הפירות משום לא תאכל
כל שותעבתי לך הרי הוא בכל תאכל
כבחולין (קיד:)] וכה"ג כ' הנודע ביהודה
תנינא חאו"ח* לחד מ"ד בירושלמי פ"ב
ופסחים דלר"ש חמץ לאחר הפסח אסור
מה"ת ע"ש:

אך השער המלך במאכלות אסורות ע"ה
כ' דבעשה לא שייך משום לא תאכל כל
תועבה, ובחמץ י"ל משום שעבר על כל
יראה דבלאו שאני, ולפ"ז י"ל דבלקט
שכחה ופאה ועוללות ופרט הכרם שכנסם
לבייתו ועבר בלאו יאסור בהנאה משום לא
תאכל כל תועבה:

ואולי י"ל דכיון שכל האיסור משום שגזל
ממון עניים אין הפירות נאסרים בהנאה
דא"כ גם הם מפסידים (וקרוב לזה כ'
הפמ"א* לענין אי עביד לא מהני דבולקח
לא אמרינן ע"ש). אך י"ל דמ"מ לא

* ס"י סא. * פרח מטה אהרן ח"א ס"י לד.

דבר אליהו

לא יוכל להתודות רק כשיש לו עתה לקיים בשעת הביעור, דא"כ נפקא מינה טובא משום מצות וידוי, שמשום קיום לאו ועשה דבל תאחר לא יוכל להתודות, משא"כ בקיום מצות הביעור הרי יוכל להתודות ולקיים מצות עשה של וידוי, וא"כ נפקא מינה טובא בזה, אלא ודאי דס"ל דיכול להתודות בכל ענין, רצ"ע:

(לג) הן עוד כ' המנחת חינוך בפשיטות, עבר הרגל ולא נתודה אינו מתודה עוד כיון שהתורה קבעה זמנו ברגל דוקא. ואין הדבר מוכרח, ע' ירושלמי פ"ה דמע"ש דאיתא שם, חבריא אמרין אינו מתודה ברביעית אלא בחמישית וכד', אילא אמר שאינו מעכב ודאי ברביעית אלא בחמישית ואמרין שם איכא בינייהו עבר ונתודה לחבריא. פסול לר' אילא כשר, ומשמע שמתודה בזמניו. ואולי דלכך אז הוא זמן הוידוי:

ואפשר לומר דאינו דומה לעשה דתשבתו דמפורש בתורה זמנו, משא"כ הכא לא כתב בתורה רגל כלל רק כי תכלה לעשר ואמרת, א"כ אף דגמרינן גזירה שוה מקץ מקץ דברגל, מ"מ כיון דלא כתוב להדיא בתורה, י"ל דאם עבר ולא התודה ברגל דגם אח"כ יכול להתודות. וכה"ג כ' הרמב"ם בפ"ז מבכורות ה"ה כהא דאין מעשרין מעשר בחמה משנה לחברתה, דאם עבר ועישר מעושר, ומשום שלא כתבה תורה בפירוש שאין מעשרין רק שנלמד בגזירה שוה ממעשר דגן (ובמקום אחר הבאתי רא"י לדבריו בס"ד), ואם כן הכי נמי ממש דכוותיה:

(לד) הרב הג' מ' אברהם יצחק הכהן שליט"א כתב אלי* שנסתפק בעברה שנה

לאחר הזמן. וג"ל שסברא זו השיב ריה"ג בפסחים (כת:): תמה על עצמן האין חמץ אסור בהנאה כל שבעה, שלר"ש אומר כן שלדבריו אחר הפסח מותר ואין יתכן זה שבפסח אסור ואח"כ ישוב להתירו, שא"כ גם בשעתו אין יאסר. ולר"ש י"ל דס"ל חמץ שמו עליו וע"כ רק בשעתו נאסר רצ"ע:

אלא שדבר זה תלוי בספקינו מקודם, אם בשעתו צריך מע"ש ביעור מן העולם דווקא, שאז י"ל דבשעתם נאסרים, אבל לפי מש"כ המנחת חינוך דמדבריו רש"י בכמה מקומות משמע שא"צ שריפה וכליון בשעת הביעור, א"כ גם אח"כ אין סברא לומר שיאסרו כשביל שנאסרו איזה זמן, כיון שגם אז לא נאסרו כלל:

(לא) ואמנם מהא דתנן אמר ר"י בראשונה היו שולחים אצל בעלי בתים התקנו פירותיכם עד שלא תגיע שעת הביעור. ולמה הוצרכו לכך והיכן מצינו בכל המצות הזמניות שהזהירום בכך, אלא ודאי משום דכיון שכשתגיע שעת הביעור ולא יקימו כדין יאסרו פירותיהם, ע"כ הזהירום לקיים מצוה בשעתה ולא יפסידו ממנום בכדי:

וממה שלא תירצו התוס' דנפקא מינה לאיסור הפירות, י"ל אין הכי נמי שהיו יכולים לתרץ כן, אלא דאכתי תקשה במעשרות ותרומות שגם בהם יש מצות ביעור לתתם לבעליהם וג"כ עובר בכל תאחר והם אינם נאסרים כלל, ומקשו שפיר. ורק על הטורי אבן שחולק על התוס' וס"ל דלא שייך כלל בל תאחר בתרומות ומעשרות ועיקר הקושיא על מע"ש, יש להתפלא שלא תירץ כן:

(לב) ומדבריהם יש ללמוד שלא כדבריו המחבר שליט"א דאם גם קיים מצות התרומות ומעשרות כחך בשאר העונות

*על ירק שיצא אחר ראש השנה של רביעית.

ינדפס גם סי' משפט כהן סי' נו אות ב.

דבר אליהו

ודומה להא דס"פ המדיר דכשאר לה על מנת שאין עליה נדרים דאס הלכה אצל חכם והתיר לה נדריה קדושי קדושין ומשום דעוקר הנדר מעיקרא, או י"ל דלענין דיהוי לא שייך לאמר אגלאי מלתא למפרע דהא מ"מ היה שעה בעולם שנדחה מחיובו:

ויש להביא ראיה מהא דזכחים (יב.) הפריש קרבן ועזב דתו הואיל ונדחה יידחה ומאי טעמא לא נאמין לו כדן עד אחר שנאמן באיסורים שמא עשה תשובה מאהבה דודונות נעשים לו כזכויות א"כ אגלאי מלתא למפרע דלא נדחה כלל. אלא ודאי דלענין דיהוי לא שייך זה:

(לז) ונראה אם נשאל קודם פסח של רביעית שלא חל עליו כלל חובת הוידי עדיין דמי להא דסוכה (לג.) באשחור רסני"ט לא הוי דחוי ריון שלא רא זמן החיוב, כי קא מבטי לי כשבא הפסח ורוצה לישאל כשכבר חל חובת הוידי. ואולי לא דמי הא דאשחור בעי"ט לקודם הפסח דהתם לא שייך כלל חובת המצוה קודם יו"ט משא"כ בהוידי ששייך למעשר גם קודם יו"ט שייך:

ונראה דמ"מ מצות עשה בפני עצמו היא וע' כה"ג בהרא"ש פ"ק דב"מ במחלוקת רי"ף ורש"י בענין עדיו כחתומי זכין לו אם מבטל למפרע המכירה והמתנה שבין כתיבה למכירה:

והנה בסוכה דף לג משמע דדחוי מעיקרא פשיטא דלא הוי דחוי ורק נראה ונדחה הוא דקא מליבעיא ליה. ולכאורה הוא כשנכנס פסח וכבר עשה שלא כדן הוי נדחה מעיקרא, ואח"כ כשנשאל על נדרו הרי הוא חוזר ונראה. אך שיש להסתפק באם תיקן מעשרותיו ביו"ט עצמו שלא כסדר ואז הרי היה כידו להפריש כראוי, וקרא נראה ונדחה ואינו חוזר ונראה, או דכל זמן שיש בידו מעשר שלא הפריש לא

רביעית ולא התורה ובשלשה שנים הבאות לא היו לו על מה להתודות אם יתורה בפסח של השביעית על העבר או הואיל ואדחי אדחי. ואם תמצי לומר שמתורה אכתי יש להסתפק, אם כשנים הקודמות שמר חוקי התבואות ובאחרונות לא שמר באופן שלא יוכל אז להתודות, אם הפסיד גם הוידי של שנים הקודמות, או דאז הוה תשלומין לשלפניו ויוכל להתודות ולאמר עשיתי ככל אשר צויתני על הקודמות, ע"כ דבריו:

ולי נראה לפי מה דאמרינן בקדושין (מ:) אפילו צדיק כל ימיו ובאחרונה הרשיע איבר את הראשונות, וא"ל דזהו בתורה על הראשונות כמו שכתוב שם, מ"מ לענין הוידי לומר עשיתי ככל אשר צויתני ודאי חלילה להגיד שקר לפני השי"ת לומר כן: (לה) עוד ר' אלי. לכאורה איך יתורו כהנים ולוים והרי א"א לומר וגם נתתיו ללוי, ואם ידלגו ע"ז הלא קי"ל כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבתו, והם אינם יכולים לומר כל הוידי, ואולי משום שבידם ליתנם לכהן ולוי אחר, אך לפ"ז מי שאין לו אלא מעשר ובכורים לבד איך יאמר וגם נתתיו ללוי, ואולי נוכל לומר דכל אחד מצוה בפני עצמו ולא שייך לקרות בזה אין ראוי לבילה לאחד בשביל השני. ומה שיוחנן העביר הוידי מפני מעשר לוי, שאני התם שעשו היפוך מש"כ בתורה, משא"כ כשהוא בשב ואל תעשה אינו מעכב את הוידי:

ולפי המבואר בסוטה (מח.) שאני במעש"ר הואיל ופתח בו הכתוב תחלה. בלא זה אחי שפיר:

(לו) עוד נסתפק בהקדים מע"ש לראשון ורוצה לשאול כדי לתקן קלקולו כדי להפריש כדן אם יתחייב בוידי או דהואיל ואדחי אדחי או י"ל דכיון שחכם עוקר הנדר מעיקרו לא הוי כלל דחוי,

דבר אליהו

תאחר, שתרגם, בכורי פירך ובעורי חמר נעוך לא תשהי על זמניהן מן לאסקותהון לאחר שכינתי, ורצוני לומר מלאכתך ודמעך בכורי פירות ויין לא יאחר להביאם בבחמ"ק. משמע דלא ס"ל כלל הלאו של איחור חוקי התבואות, וצע"ג. וע' ירושלמי פ"ג דתרומות ה"ג, מש"ש ר"י פתר לה בביעור, והוא מחוסר ביאור, ע"ש בפני משה, ומבואר אצלינו במקום אחר בס"ד:

(מ) נסתפקתי, בשנוצר שיש לו טבלים ממורחים ביום טוב האחרון וא"א לו להפריש ביו"ט לקיים מצות ביעור משום יו"ט, איך יעשה. ולכאורה היה גראה שיפקירם לדעת הר' מנחם שבשער המלך פ"ה מלולב, דגם לאחר שנתחייב מועיל הפקר [אך מד' המהר"ם חלאוה בפסחים (לה): לא גראה כן]. אלא שיש לעיין לפי מה שנתבאר בס"ד במקום אחר דאף שבכל העתים אין חובה להפריש תרומות ומעשרות רק כשנרצה לאכול אבל בעת הביעור חובה להפריש, וזה מוכרח מהלכה זו דקורא שם כדי לבער ולהתודות, וא"כ י"ל דק"ו הדברים שאסור לו להפקירם כשכבר נתחייבו ודומה להא דמכורה כבר יוצאה אינה מכורה אינו דין שלא חימכר, ודוק היטב. ולד' חלמידי ריוני יונה רפ"ה דברכות שמותר לערב אח"ז תבן ומין כדי לפוסק מן המעשרות, אולי ככה"ג מותר דהוה ליה כמו קודם מירוח כבר, אלא שיש לעיין אם מותר בשבת דהוה ליה כמתקן, או ד"ל דבעיקרו הוא מקלקל. וגם בעיקר דברי תלמידי ר' יונה צ"ע דהוה ליה מבטל איסור לכתחילה, ואולי מהאי טעמא לא נזכר בפוסקים.

וה' ית"ש יזכנו כל מצותיו באהבה ושמחה ולב טוב, כתקות המצפה לגאולה וישועה,

אליהו דוד ראבינאוויץ תאומים.

חל עליו עדיין חובת וידוי, ודמי לדידי' כמו קודם הזמן דלא נראה כלל עד אחר ההפרשה, וכיון שהפריש שלא כסדר הרי כבר נדחה מעיקרא וא"כ חוזר ונראה:

אך יש לעייר גראה ונדחה ג"כ. לא מיבעיא למה שכתבתי לעיל בס"ד, שאין כל השנים מעכבים, משכחת לה בפשיטות שכבר היה לו שנה שתיקן מעשרותיו כדין, וכשבא זמן הידוי היו לו פירות שלא נגמרה מלאכתן למעשרות שפטורים מן הביעור, אם כן אינם בכלל וידוי, ובעיו"ט עצמו תקנם וגמר מלאכתם ושנה פדרם, דהתם ודאי נראה* ונדחה הואיל דאין חוזר ונדחה:

ואולם אפילו נדון בזה דין דיתוי מהטעמים הנזכרים, מ"מ י"ל דכיון שבידו לשאול לא הוי דחוי. ואע"ג דבתרומה אמרינן דלא הוי דבר שיש לו מתירין משום שאלה כנדרים (נט.), י"ל דהבא הוי מצוה לאתשילו לחקן הלאו דמלאכתך ודמעך לא תאחר, וא"כ לא הוי דחוי כלל. אך צ"ע בפרטי עניני דיתוי ואכמ"ל. ע"כ דבריו הנחמדים ושפתים ישק:

(לח) ולי גראה דאם קלקל ההפרשות בעצמו הרי בדחוי בידים לכ"ע אפילו מעיקרא הוי דחוי. גם מש"כ מהא דהפריש קרבן שמא שב ואגלאי מלתא למפרע כו', לטו"ד וראה משום דלא שייך כלל לדון דנעשים לו כזכיות רק בדיני שמים, ולא כמה שנוגע להלכה במצות התורה. ובמקום אחר הבאתי ראיות לזה בס"ד וע"ל אות ט"ז בשם המל"מ בה' סוטה:

(לט) ובאותו ענין, ראיתי דבר פלא בתרגום יונתן על פסוק מלאכתך ודמעך לא

*אולי צ"ל: הואיל דנראה ונדחה, אינו חוזר ונראה.

רשימת התיקונים

תקוה לאחרית	במקור
(ד"ה וזהו) שהוא חשוב	שהיא חשוב
(ד"ה וכל) ז"ל זי"ע	חז"ל זי"ע
(ד"ה קראתי) תכלית שנותניו	תכלית שנותניו
(ד"ה פתיחה) תקוה לאחריתך	תקוה לאחרית
אם ירצה ה'	איד"ש
(ד"ה ולא זכיתי) גם אינני מבין	(תחלת פסקה) גם איננו מבין
(ד"ה ולולא)	(אמצע פסקה)
באדרת אליהו	בסנ"א
(ד"ה ונזכה) כישועתם	בישועתנו
פרק א'	
(אונ' א') מ"ע קלא	מ"ע קלון
(אות ד') השלישי י"ל	השלישי נ"ל
שנת השביעית	שנת השביעי
(אות ו') שערי צדק	שער צדק
בטוטה (מז:)	כטוטה (מז:)
(אות ז') כסוכה (לה:)	כסוכה (לה:)
דשבת	בשבת
(אות ח') ובזה אתי שפיר	ובזה א"ש א"ש
(אות יא) בביעור בטומאה	כביעור בטומאה
אלו המפורשים	אלו מפורשים
(אות יב) תפוג	תפיג
הביעור והוידוי	הביעור להוידוי
פרק ב'	
(אות ב') ולא גם הנוטלן	או גם הנוטלן
דהיינו שנותן	היינו שנותן
אם ירצה ה'	איד"ש
(אות ג') נותן ברצון	נתן ברצון
ונראה מה שלא	ד ונראה מה שלא
ונ"ל לנקוט	ה ונ"ל לנקוט
ב וכן בכורים	וכן בכורים
ג וכן נטע רביעי	וכן נט"ר
ד תרומה	(ד) תרומה
ה לקט	(ה) לקט
(ד) ונ"ל	(ו) ונ"ל
ביטול עשה	ביטל עשה
(אות ו') למעשר שני	כמע"ש
(אות ח') יש לפרש כמ"ש	ל"פ כמ"ש
מירי רק	מיירי כך

אות ב	(אות ט') אות ג
נדרים (פד.)	נדרים (פד.)
אות ד'	(אות י') אות ג'
דמע"ש מ'	(אות יא) דמע"ש מ"ג
של יוסף	(אות יג) של מוסף
וקחורו	ויקחורו
ממשכ"ל	ממש כלשון
יכול אח"כ	(אות יד) ויכול אח"כ

פרק ג'

כס" ד"ה	(אות ב') במ"י ד"ה
כדתמן הפריש ברוחו	(אות ג') כדתנן הפריש בכוריו
איך עלה	(אות ד') א) איך עלה
קדושין (כט.)	קדושין (כט.)
עד אתה	עד שמה
במשנה העבר	(אות ז') במשנה העביר
(אמצע פסקה)	(אות ט') ויש להוסיף
(תחלת פסקה)	והוא מד"כ
טובותינו	טובותיו

פרק ד'

ונאמר מקצה ונאמר להלן	(הלכה א' אות א') ונאמר להלן
כב"ק (טו)	(אות ג') כב"ק (טו.)
בשנה ההוא	(אות ה') בשנה ההיא
דלרברינו	(אות ח') דלרברינו
בר"ה ולא היו	(הלכה ד' אות ב') בד"ה ולא היה
על הסמ"ק	על הסמ"ג
במו"ח	(אות ד') באו"ח חיים
ובפסחים (עו:)	(אות ה') ובפסחים (עה:)
סי' קפח	(הלכה ו' אות ב') סי' קסח
דכתב	(הלכה ו') דכתוב
(אחרי "ובירושלמי")	ניכן השמיט בידיו בכורים בקו"ר
לא בערב	(הלכה ז' אות ב') לא אמרו בערב
בשאר פירות	(אות ה') דשאר פירות
אמר לביעורו	(אות ו') אמר לבעורו
גם נשאר	(הלכה ח' אות ג') אם נשאר
הוא ביעור	הוא ביאור
ס"ד	(אות ד') הלכה ב
במשנ"ח	(אות ו') במשנה ראשונה
דתי	(אות יב) דתיפוק ליה
כס"פ	כס"פ ג
י"ל	(אות יג) יש להסתפק
גם בבכורים	גם בכרם רבעי

בנטמא	אות יד) בנטמא
(אמצע פסקה)	(הלכה ט' אות א)
בק"א	אות ג') במאה ואחד
ע"ז (נה.)	(הלכה י אות ג) ע"ז (נה:)
מוצאו	(הלכה יא אות ב') מוצאו
ראו להתירא	(אות ג') דאי להתירא
בקדושין (ו.)	(אות ו') בקדושין (ו:)
סב"ב	(אות ד') בפ"ב
דע"פ החוב	(הלכה יב אות א') דע"פ הרוב
כמו מע"ע	(אות ה') כמו מעשר שני
אינו יודע	(אות ו') איני יודע
ואף שאינו	(אות י') אף שאינו
דדיני	דדינו
מ"ג הא	ממון גבוה הוא
וכן בכ"מ	ס"ל כר"מ
כרב יהודה	(אות יא) כר' יהודה
לה' קודש	לא הוי קודש
וכ"כ בר"פ	(אות יב) וכן כתב בראש פרשת
קדשי הקדש	קדשי המקדש
מחזיר אחרים	מחזיר אחריה
שפיר ילפי'	שפיר יש לפרש
יקרבו לכהן	יקרבו לכהן
דגם הם מ"ע	(אות יג) דגם הם אין מעכבין
אשר ציוחני	(הלכה יג) אשר צויתני
בהתרומה	(אות ג') אלא בהתרומה
אשר ציוחני	(אות ה') אשר צויתני
בק"א	(אות ו') במאה ואחד
[פיסקה חדשה]	אין להמאירי
עכ"מ	ואין כאן מקומו
נשרף טבלו	(אות ד') נשרף טבלו כתבו
וא"כ לא קיימם	ואם לא קיימם
לירושלים	(אות ח') לירושלים
המעה"ח	המעין החכמה
כ"כ בלאו	כל כך הלאו
דס"ל לר"ש	(הלכה יד) דס"ל כר"ש
(חסר)	הלכה טו
ילפי' דלפירושא	(אות א') יש לפרש דלפירושא
שבולת שמרח ומרחא במחובר וקרא	שבולת שמרחא בכרי ושחלה וקרא
עליה שם ושחלה	עליה שם במחובר
נחון כר'	ותנן כר'
לחיובי מיתה חומש	לחיובי מיתה וחומש
על שרע"מ	על שאינו מינו

(אות ג') כשיטת התוס' שבועות (מג.)

יש להקשות

אין אומרים תרומת

(אות ד') אין שייך זה

שהקדימו בשבולין

שהקדימו בשבולין

(הלכה טו אות ז') ההפרשה ילקה

(אות ח') ברכות (מז:)

גיטין (מז:)

בקדושין (ג:)

(אות ט') בתענית (ח:)

(אות יג) בליל פסח

(אות יח) דגר

אשר צויתני

(אות יט) דהפריש בטומאה

(אות כא) מ' צבי יהודה ז"ל

כלל הבאה

(אות כב)

והנה ליה להדיא קרא

(אות כג) דגר תושב

(הלכה טז אות א) לומר כרשות

(הלכה יז) גרים

(אות א') לשון עבר נתת לנו

(אות ב') בשבועות האבות

הגר

הגרים

(אות ד') כל שבת ושבת

דהא נחננו להם

(אות ה') ומאי טעמא ס"ל

(אות ו)

יש לפרש נחלה

(אות ט') ועבדים משוחררים

(אות יד) בקדושין (כו:)

פרק ה'

(אות יד) וכמש"כ בס"י

(אות כב) מנשר צני

(אות ל') מחללו על שזה פרוטה

(אות לב) וכרך את עמך

פרק ו'

(ד"ה אכן) באו"ח סי' מז

(ד"ה וזה) הפסוק הזה והגזר

כ"ש התוס' שבועות (מא.)

י"ל ה"ק

אין אחרית תרומת

ע"ש זה

שהתירו בשבולין

שהקדיש בשבולין

ההפרשה ילק"ה

ברכות (מח:)

גיטין (מז:)

בקדושין (ל:)

בתענית (ח:)

בלף פסח

דגר [בזה"ב]

אשר צויתנו

דפריש בטומאה

מ' צבי ז"ל

כלל הבא

(אות ככ)

והל"ל קרא

דגר תושב [בזה"ב]

לדרשות

גרים [בזה"ב]

לשון

בשביעית האבות

הגר [בזה"ב]

הגרים [בזה"ב]

כל שבת ושבת

דהא נחנול להם

וה"ט ס"ל

חסר

ילפי' נחלה

וע"מ [בזה"ב]

בקדושין (כו:)

וכמש"כ בס"י

מ"ע

חללו על ש"פ

וכרך

באו"ח סי' מז

הפסוק הזה מוגזר

הארתו בתפלתך
ובמעשי ידיו

פרק ז'

(ד"ה אולם בפסחים)

רקשה דלמא

(ד"ה ונ"ל)

אכן כדבר

דבר אליהו

(אות ג') בפ"ב אות ח'

שהעיר

(אות ד') מצות הביעור

לא תוכל לאכול

(אות ו') חומר מבשביעות

(אות ז') ה"ה

(אות ח') חתן אחי

(אות ט') ככל מצותך

(אות י') וכביצה (ד:)

(אות יב) והרי עיקר

(אות טו) בעל הלבושים

(אות טז) (ד"ה בספרי דרש)

(אות יח) להביא ראיה קצת

(אות יט ד"ה ונחמד) דעיקרו שאסור

(אות כד) בממון גבוה

לדברי הקצה"ח סי' ת"ו

פסחים (כ).

(אות כז)

וכמכות (טז).

(אות לג) ואפשר לומר דאינו דומה

(איה לח) דועשים לו

(אות מ') המהר"ם

אינה מכורה

הארתו בתפלתו
ובעשי ידיו

(אמצע פיסקה)

(תחלת פיסקה)

(אמצע פיסקה)

(תחלת פסקה)

שם אות י'

שעיר

מצות הביאור

לא תוכל

חומר מבשביעות

פ"ה

ח"א

ככל מצותיך

וכביצה (ד:).

והכי עיקר

בעלי הלבושים

(אמצע פיסקה)

לה"ר קצ"ח

דעיקרי שאסור

די"ג

לדברי הקצה"ח סי' ת'

פסחים (פ"י)

(כז:)

ובמכות (טז).

אבל דאינו דומה

דה"ל

המהר"ג

אינה מכירה

1

2

3

4

5

6